SYLVAIN TESSON

LEOPARDUL ZĂPEZILOR

Premiul Renaudot 2019

POLIROM

SYLVAIN TESSON

LEOPARDUL ZĂPEZILOR

Traducere de Nicolae Constantinescu

POLIROM
2020

Sylvain Tesson, *La Panthère des neiges*
© Éditions Gallimard, Paris, 2019
© Vincent Munier pentru fotografia reprodusă
© 2020 by Editura POLIROM, pentru ediţia în limba română

www.polirom.ro
Editura POLIROM
Iaşi, B-dul Carol I nr. 4; P.O. BOX 266, 700506
Bucureşti, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A, sc. 1, et. 1;
sector 4, 040031, O.P. 53

ISBN ePub: 978-973-46-8828-9
ISBN PDF: 978-973-46-8829-6
ISBN print: 978-973-46-8101-3

Coperta: Carmen Parii
Foto copertă: © iStockphoto.com/Cloudtail_the_Snow_Leopard

Această carte în format digital (e-book) este protejată prin copyright şi este destinată exclusiv utilizării ei în scop privat pe dispozitivul de citire pe care a fost descărcată. Orice altă utilizare, incluzând împrumutul sau schimbul, reproducerea integrală sau parţială, multiplicarea, închirierea, punerea la dispoziţia publică, inclusiv prin internet sau prin reţele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informaţiei, altele decât cele pe care a fost descărcată, revânzarea sau comercializarea sub orice formă, precum şi alte fapte similare săvârşite fără permisiunea scrisă a deţinătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislaţiei cu privire la protecţia proprietăţii intelectuale şi se pedepsesc penal şi/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

Lectura eco - un supererou al lumii moderne!

Versiune digitală realizată în colaborare cu Libris.ro

SYLVAIN TESSON (n. 1972) este geograf, jurnalist și scriitor. Membru al Societății Exploratorilor Francezi, își împarte viața între expediții, scris și realizarea de documentare de aventură. De același autor, la Editura Polirom au mai apărut *Axa lupului. Din Siberia până în India pe urmele evadaților din Gulag* (2014) și *Berezina. Pe urmele lui Napoleon într-o motocicletă cu ataș* (2020).
Leopardul zăpezilor a fost distins cu Premiul Renaudot pe anul 2019.

Pentru mama unui pui de leu

„Toate femelele sunt mai puțin curajoase decât masculii, cu excepția celor de urs și leopard. Femelele de felul lor par să fie mai curajoase.”

Aristotel, *Istoria animalelor*, IX, 1

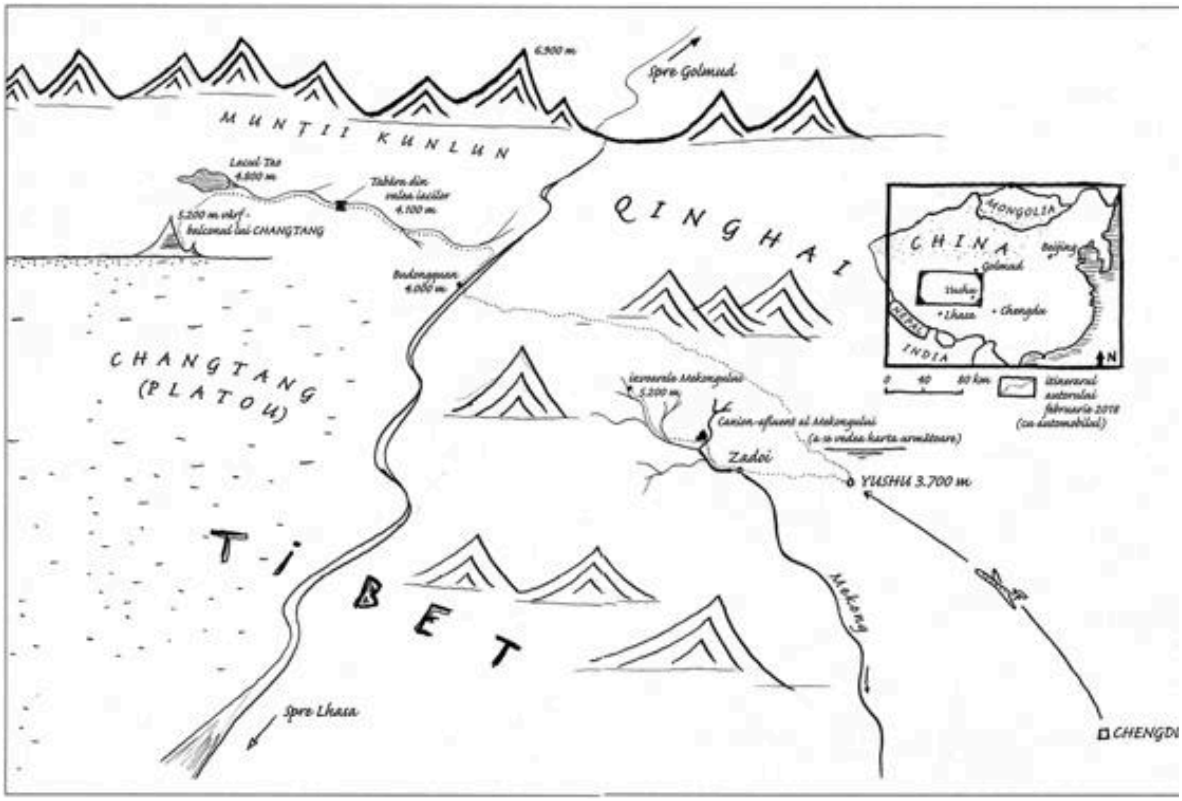
6.900 m.
Spre Golmud
MUNTII KUNLUN
Lacul Tso
4.800 m.
Tabăra din
valea lacilor
4.100 m.
5.200 m vârf -
balconul lui CHANGTANG
Budongquan
4.050 m.
QINGHAI
CHANGTANG
(PLATOU)
TIBET
Izvoarele Mekongului
5.200 m.
Canion-afluent al Mekongului
(a se vedea harta următoare)
Zadoi
YUSHU 3.700 m.
Mekong
Spre Lhasa
CHENGDU
MONGOLIA
CHINA
Beijing
Golmud
Yushu
Lhasa
Chengdu
NEPAL
INDIA
N
0 40 80 km
Itinerarul
autorului
februarie 2018
(cu automobilul)

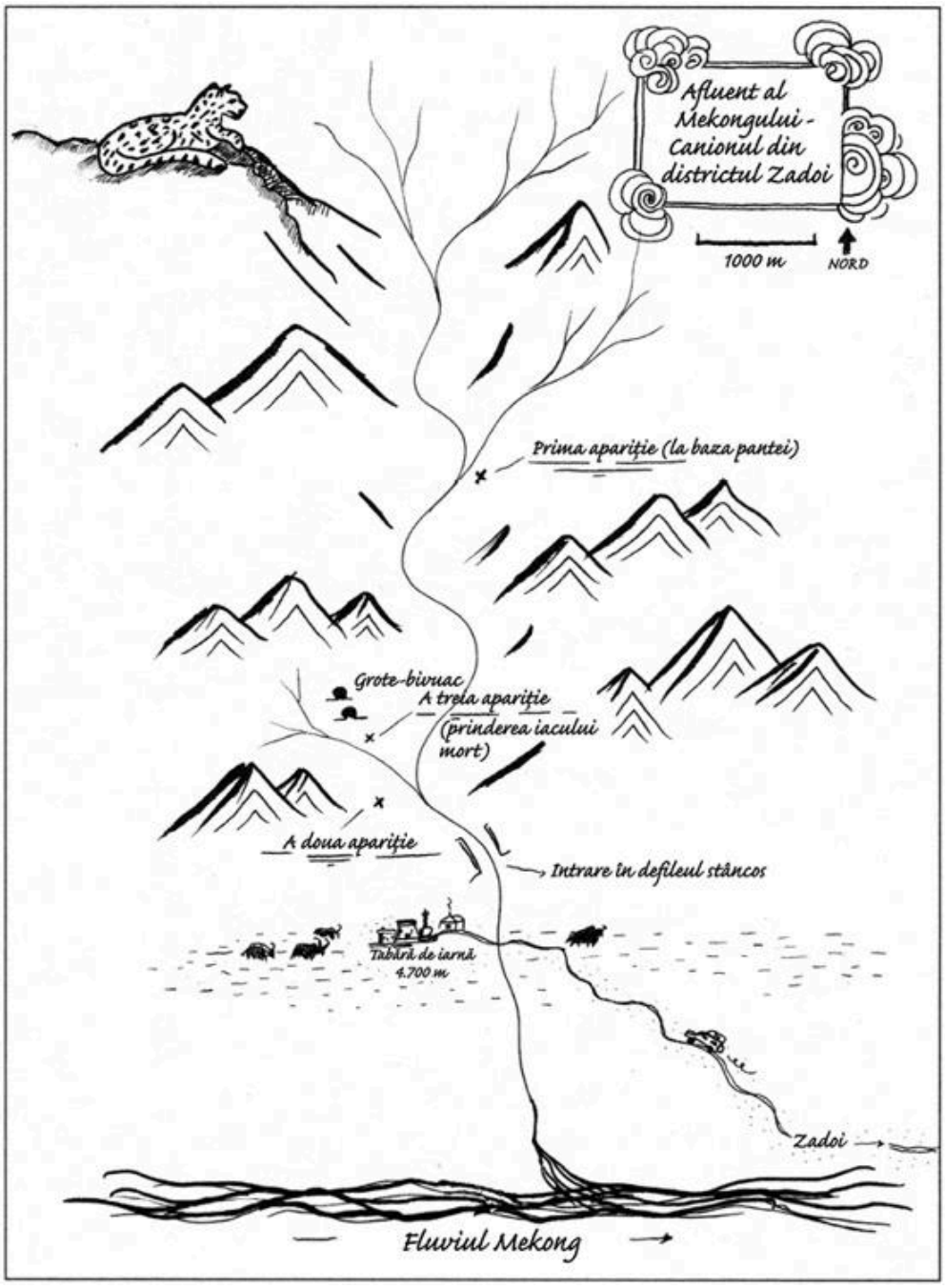
Afluent al Mekongului - Canionul din districtul Zadoi
1000 m
NORD
Prima apariție (la baza pantei)
Grotă-bivuac
A treia apariție (prinderea iacului mort)
A doua apariție
Intrare în defileul stâncos
Tabără de iarnă 4.700 m
Zadoi
Fluviul Mekong

Cuvânt-înainte

L-am întâlnit într-o zi de Paști, în cursul unei proiecții a filmului său despre lupul de Abisinia[*]. Mi-a vorbit despre îndeletnicirea anevoioasă de a surprinde în imagini animalele și despre acea virtute supremă care este răbdarea. Mi-a povestit viața lui de fotograf de animale și mi-a înfățișat în amănunt tehnicile de pândă. Era o artă fragilă și rafinată, care consta în a te camufla în natură în așteptarea unui animal a cărui venire nu era garantată de nimic. Era foarte posibil să te întorci cu buza umflată. Această acceptare a incertitudinii mi s-a părut foarte nobilă – și chiar, din această pricină, antimodernă.

Oare eu, pasionat să bat drumurile și să umblu creanga, aș fi răbdat să petrec ore în șir nemișcat, fără să scot un cuvânt?

Tupilat în urzici, îi dădeam ascultare lui Munier: niciun gest, niciun zgomot. Puteam doar să respir, singurul gest obișnuit îngăduit. La oraș, căpătasem obiceiul să trăncănesc vrute și nevrute. Cel mai greu era să tac. Trabucurile erau interzise categoric. „O să fumăm mai târziu, pe taluzul râului; o să fie întuneric și ceață!”, zisese Munier. Gândul că voi trage o havană pe malul Mosellei făcea suportabilă poziția de pândaci culcat.

Păsările din frunzișuri brăzdau cerul serii. Viața se dezlănțuia. Înaripatele nu tulburau duhul locurilor. Aparținând acelei lumi, ele nu-i perturbau ordinea. Era frumusețea întruchipată. Râul curgea la o sută de metri de noi. Escadrilele de libelule zburau la suprafața apei, carnasiere. Pe malul dinspre vest, șoimul-rândunelelor făcea razie după razie. Zbor hieratic, precis, mortal – un Stuka.

Dar nu era momentul să mă las distras, căci doi bursuci adulți ieșeau din vizuină.

Până la căderea nopții, a urmat un amestec de grație, comicărie și autoritate. Să fi dat oare cei doi bursuci semnalul? Au apărut brusc patru capete și alte umbre au țâșnit afară din galerii. Începuse jocul crepusculului. Eram la vreo zece metri depărtare și animalele nu ne-au reperat. Bursucii tineri se băteau, urcau taluzul, se rostogoleau în șanț, se mușcau de ceafă și primeau scatoalce de la un adult care domolea circul de seară. Blănile negre, dungate de trei fâșii de culoarea fildeșului,

dispăreau în frunziș și se iveau din nou ceva mai departe. Animalele se pregăteau să scormonească pe câmp și prin malurile râpoase. Își făceau încălzirea înainte de căderea nopții.

Uneori, câte un bursuc se apropia de poziția noastră și-și întindea profilul prelung, iar o mișcare a capului schimba cadrul, arătându-ni-l drept din față. Dungile negre unde se aflau ochii conturau două dâre melancolice. Se apropia și mai mult și-i distingeam labele plantigrade, puternice, aduse spre înăuntru. Ghearele lăsau în solul Franței acele urme de urși mici, pe care o anumită rasă de oameni destul de inabilă în felul de a se judeca pe ea însăși le identifica a fi urme de „dăunători".

Era prima oară când stăteam atât de calm în speranța unei întâlniri. Nu mă recunoșteam! Până atunci, gonisem din Iacuția până în Seine-et-Oise, respectând trei principii:

Deoarece neprevăzutul nu vine de la sine, trebuie hăituit peste tot.

Mișcarea fecundează inspirația.

Plictiseala aleargă mai încet decât omul grăbit.

Pe scurt, aveam convingerea că exista un raport între distanță și interesul față de evenimente. Consideram imobilitatea o repetiție generală a morții. Din respect față de mama, care se odihnea în cavoul ei de pe malurile Senei, hoinăream cu frenezie – sâmbăta la munte, duminica la băile de mare –, fără să fiu atent la cele din jurul meu. Oare cum se face că, după călătorii de atâtea mii de kilometri, sfârșim într-o bună zi cu nasul în iarbă, pe marginea unei gropi?

Lângă mine, Vincent Munier fotografia bursucii. Corpul lui musculos ascuns sub costumul de camuflaj se confunda cu vegetația, dar profilul încă i se detașa în lumina slabă. Avea o față bine conturată, cu linii osoase lungi, modelată să dea ordine, un nas care le oferea asiaticilor subiect de zeflemea, o bărbie sculpturală și o privire foarte blândă. Un uriaș blajin.

Îmi vorbise despre copilăria lui, despre tatăl cu care mergea să se ascundă împreună sub un molid ca să asiste la trezirea regelui, adică a cocoșului-de-munte. Tatăl îl învăța pe fiu ce făgăduia liniștea deplină și fiul descoperea valoarea nopților petrecute pe pământul înghețat; tatăl îi explica de ce apariția unui animal reprezenta cea mai frumoasă răsplată pe care viața o poate oferi dragostei de viață; fiul începea să stăpânească arta de a sta la pândă, descoperind de unul singur secretele rânduielii acestei lumi și învățând să prindă în cadru zborul unei rândunici-de-noapte; tatăl descoperea fotografiile artistice ale fiului. Munier, cel de patruzeci de ani, aflat lângă mine, se născuse în noaptea din Vosgi. Devenise cel mai mare fotograf de animale al timpului său. Fotografiile lui impecabile cu lupi, urși și cocori se vindeau la New York.

„Tesson, o să te duc să vezi bursucii în pădure”, îmi zisese și acceptasem, fiindcă nimeni nu refuză invitația unui artist în atelierul lui. Nu știa că „tesson” înseamnă *bursuc* în franceza veche. Termenul se mai folosește încă în dialectele din vestul Franței și din Picardia. „Tesson” a apărut prin deformarea latinescului *taxos*, de unde provin cuvintele „taxonomie”, știința clasificării animalelor, și „taxidermie”, arta de a împăia animalele (omului îi place să jupoaie animalele cărora le-a dat un nume). Pe hărțile amănunțite ale Franței se găsesc acele *tessonières*, numele unor așa-zise locuri campestre care purtau amintirea unor masacre. Căci bursucul era urât la țară și fatalmente nimicit. Era vinovat că scurma pământul și rupea gardurile vii. Îi dădeau cu fum și-l omorau. Merita oare atâta înverșunare din partea oamenilor? Era o ființă taciturnă, un animal nocturn și singuratic. Prefera o viață ascunsă, era un rege al umbrei care nu suporta vizitele. Știa că pacea se apără. Ieșea din vizuină noaptea și se întorcea în zori. Cum ar fi putut omul să suporte existența unui totem al discreției, care ridica distanța la rang de virtute și se mândrea cu tăcerea? Fișele zoologice descriu bursucul ca fiind „monogam și sedentar”. Etimologia mă lega de animal, dar nu mă conformasem naturii sale.

S-a lăsat noaptea, animalele s-au răspândit prin hățișuri, am auzit foșnete. Munier își dăduse seama probabil de încântarea de care eram cuprins. Consideram acele ore ca fiind una dintre cele mai frumoase seri din viața mea. Întâlnisem o trupă de ființe vii pe deplin suverane. Ele nu se zbuciumau ca să scape de condiția lor. Ne-am întors la drum, pe malul apei. Îmi strivisem trabucurile în buzunar.

— Trăiește în Tibet un animal după care mă țin de șase ani, a zis Munier. Își duce viața pe platouri. E nevoie de tentative îndelungate ca să-l zărești. Mă întorc acolo iarna asta, vino cu mine.

— Ce animal?

— Leopardul zăpezilor, a răspuns el.

— Credeam că a dispărut, am zis.

— Așa lasă el să se creadă.

* *Canis simensis*, lupul etiopian sau lupul abisinian (n.tr.).

Partea I

Apropierea

Motivul

Asemenea instructoarelor de schi din Tirol, leopardul face dragoste în mijlocul unor peisaje albe. Perioada de împerechere începe în februarie. Îmbrăcat în blănuri, trăiește într-o limpezime de cristal. Masculii se luptă între ei, femelele se oferă, cuplurile se cheamă. Munier mă prevenise: dacă voiam să avem o șansă să-l zărim, trebuia căutat în plină iarnă, la o altitudine de patru sau cinci mii de metri. Voi încerca să compensez neplăcerile iernii cu bucuria apariției lui. Bernadette Soubirous[*] folosise această tehnică în grota de la Lourdes. Micuței ciobănițe îi înghețaseră probabil genunchii, dar spectacolul unei fecioare în haloul ei trebuie să fi meritat osteneala.

„Leopard” – numele avea rezonanță de giuvaier. Nimic nu ne garanta că îl vom întâlni. Pânda este un pariu: vrei să te apropii de animale, riști să dai greș. Unele persoane nu se sinchisesc și le face chiar plăcere să aștepte. Dar pentru asta trebuie să ai un spirit filosofic înclinat către speranță. Din păcate, eu aveam o altă fire. Voiam să văd animalul, chiar dacă, din politețe, nu-i mărturiseam lui Munier cât eram de nerăbdător.

Leoparzii zăpezilor erau braconați pretutindeni, un motiv în plus să întreprind călătoria. Ne-am fi dus la căpătâiul unei

ființe rănite.

Munier îmi arătase fotografiile precedentelor lui sejururi. Animalul îmbina puterea cu grația. Reflexiile îi electrizau pelajul, labele i se lățeau ca niște farfurioare, coada supradimensionată îi slujea de balansier. Era adaptat să populeze locuri cu condiții de nesuportat și să se cațăre pe stânci abrupte. Era spiritul muntelui coborât în vizită pe Pământ, un vechi locatar pe care furia omului îl împinsese la periferii.

Asociam cu acest animal o femeie care n-avea să mai vină cu mine nicăieri. Era o fiică a pădurilor, regină a izvoarelor, prietenă a animalelor. O iubisem și o pierdusem. Printr-o viziune a unei minți infantile și inutile, îi asociam amintirea cu un animal inabordabil. Sindrom banal: când îți lipsește o ființă, lumea capătă forma ei. Dacă întâlneam animalul, i-aș fi spus mai târziu că îl zărisem într-o zi de iarnă pe un platou alb ca neaua. Era o gândire magică. Mi-era teamă să nu par ridicol. Deocamdată, nu le-am suflat nicio vorbă prietenilor, dar mă gândeam întruna la așa ceva.

Era începutul lui februarie. Ca să ușurez bagajele, am făcut greșeala să-mi îmbrac tot echipamentul de munte pentru altitudini mari. Am urcat în trenul ce ducea din suburbiile pariziene la aeroport îmbrăcat cu vesta arctică și cu niște bocanci identici cu ai armatei chineze, model „Marșul cel Lung”. În vagonul ocupat de câțiva cavaleri fulani[**] ai tristei figuri plăcuți la vedere și de un moldovalah care îl agresa pe Brahms la acordeon, toți se uitau la mine, căci îmbrăcămintea mea erau vădit nepotrivită. Devenisem cel mai exotic dintre toți.

Ne luăm zborul. Definiția progresului (deci a tristeții): să străbați în zece ore distanța pe care Marco Polo a parcurs-o în patru ani. Foarte monden, Munier a făcut prezentările în văzduh. I-am salutat pe cei doi prieteni cu care urma să-mi petrec următoarea lună: Marie, o fată zveltă, logodnica lui Munier, realizatoare de filme cu animale, pasionată de viața în sălbăticie și de sporturile rapide, și Léo, care suferea de hipermetropie, cu părul în dezordine și o gândire profundă, deci un taciturn. Marie făcuse un film despre lupi și altul despre lincși, animale pe cale de dispariție. Urma să turneze un nou film despre cele două mari iubiri ale sale: leoparzii și Munier. Cu doi ani în urmă, Léo își întrerupsese teza de filosofie ca să devină aghiotantul lui Munier. În Tibet, Munier avea nevoie de un băiat bun la toate, care să instaleze ascunzătorile de pândă, să regleze aparatele și să-i țină companie în serile lungi. Cum nu puteam să car greutăți din pricina coloanei mele vertebrale fragile, nici nu eram inițiat în arta fotografică sau în a lua urma animalelor, n-aveam habar cu ce urma să mă ocup. Sarcina mea era să nu încurc pe nimeni și să nu strănut dacă se ivea vreun leopard. Mi se oferea Tibetul pe tavă. Plecam în căutarea unui animal invizibil, împreună cu unul dintre artiștii cei mai devotați, cu prietena lui – o lupoaică cu ochi de lazurit – și cu un filosof contemplativ.

— Suntem „banda celor patru”[***], am zis pe când avionul ateriza în China.

Cel puțin le furnizam calambururi.

[*] Sanctificată de Biserica Romano-Catolică, Bernadette Soubirous (1844–1879) a afirmat că, în 1858, Fecioara Maria i-a apărut de optsprezece ori în grota de la Lourdes (n.tr.).

** Mare grupare etnică de religie islamică locuind în principal în Sahel și Africa de Vest (n.tr.).

*** Facțiune a Partidului Comunist Chinez considerată a fi inițiat și condus revoluția culturală din țară, demisă după moartea lui Mao Zedong (n.tr.).

Centrul

Aterizaserăm în extremitatea orientală a Tibetului, în provincia Qinghai. Eram în Yushu, un orășel care își cocoțase traveele cenușii la altitudinea de 3.600 de metri. Fusese ras de pe fața pământului de un cutremur în 2010.

În nici zece ani, teribila energie chineză terasase dărâmăturile și reconstruise aproape totul. Stâlpii de iluminat se aliniau impecabil, luminând un caroiaj de beton perfect neted. Mașinile circulau lin, silențios, pe aleile acelui eșichier. Orașul tip cazarmă prefigura viitorul șantierului mondial permanent.

Am avut nevoie de trei zile ca să traversăm Tibetul oriental cu automobilul. Ținta era să ajungem la sud de Munții Kunlun, la marginea platoului Changtang. Munier cunoștea acolo niște întinderi de stepă bogate în vânat.

— Vom atinge axa rutieră Golmud – Lhasa și vom ajunge în Budongquan, un orășel situat de-a lungul căii ferate, îmi spusese în avion.

— Și pe urmă?

— Vom ține drumul tot spre vest, pe la poalele Munților Kunlun, până la „valea iacilor”.

— Așa se numește?

— Așa-i zic eu.

Luam notițe în carnețelele mele negre. Munier m-a pus să promit că, dacă voi scrie o carte, n-am să dau denumirea exactă a locurilor. Fiecare loc are secretele lui. Dacă le-am dezvălui, vânătorii ar veni să le pustiască. Am căpătat obiceiul să numim locurile folosind termenii unei geografii poetice, personale, suficient de inventate ca să ne ascundem urmele, dar destul de metaforice ca să rămână precise: „valea lupilor”, „lacul Tao”, „grota muflonului”. De atunci și până azi, Tibetul va desena în mine o hartă a amintirilor, o hartă nu la fel de precisă ca în atlase, ci una care mai degrabă evocă visele, ocrotind adăpostul animalelor.

Ne-am deplasat cu mașina spre nord-vest pe niște trasee întretăiate de masive muntoase. Curmăturile se succedau, cocoașe de pământ pleșuvite de turme, la altitudinea de 5.000 de metri. Iarna imbrica rarele pete albe de pe platourile colorate uniform, bătute de vântul care sufla cu înverșunare. Ici-colo, câte un neveu[*] abia dacă mai netezea aflorimentele.

De pe creste ne scrutau probabil ochi cu sclipiri sălbatice, dar din mașină nu poți contempla decât propriul chip reflectat în geam. N-am văzut nici măcar un lup, iar vântul bătea năprasnic.

Aerul avea un iz de metal, o duritate care nu te îmbia la nimic. Nici la hoinăreală, nici să faci cale-ntoarsă.

Guvernul chinez își realizase vechiul plan de a controla Tibetul. Beijingul nu se mai ocupa cu prigonirea călugărilor. Ca să stăpânești un spațiu, există un principiu mai eficient decât coerciția: dezvoltarea în spiritul grijii față de om și amenajarea teritoriului. Statul central aduce confortul și revolta se stinge. În caz de răzvrătire, autoritățile se indignează: „Cum așa? O rebeliune? Când noi le construim

școli?”. Lenin experimentase metoda cu o sută de ani în urmă, odată cu a sa „electrificare a țării”. Beijingul a ales aceeași strategie în anii ’80. Logoreea revoluției lăsase locul logisticii. Obiectivul era similar: stăpânirea mediului.

Drumul traversa cursurile de apă pe poduri noi-nouțe. Antenele releelor de telefonie dominau piscurile.

Puterea centrală sporise numărul șantierelor. O linie ferată tăia vechiul Tibet de la nord la sud. De la Lhasa, oraș închis pentru străini până la mijlocul secolului XX, făceai acum patruzeci de ore cu trenul până la Beijing. Pe panouri era expus portretul președintelui chinez Xi Jinping: „Dragi prieteni, vă aduc progresul, gura!”, sugerau sloganele. Jack London rezumase perfect lucrurile în 1902: „Oricine hrănește un om e stăpânul lui”.

Am trecut prin câteva sate de coloniști, unde cuburi de ciment adăposteau chinezi îmbrăcați în kaki și tibetani ale căror salopete confirmau că modernitatea constă în degradarea trecutului.

Între timp, zeii se retrăgeau și animalele odată cu ei. Cum am fi putut întâlni vreun linx prin acele văi pline de pichamere?

* Masă de zăpadă persistentă de pe munții înalți, pe cale să se transforme în gheață (n.tr.).

Cercul

Ne apropiam de calea ferată, în vreme ce eu moțăiam în atmosfera plumburie. Pielea Tibetului era ca o rană vie. Ne deplasam într-un peisaj de granit rindeluit și de straturi de pământ. Afară, un soare de sanatoriu sălta uneori termostatul mai sus de –20°C. Nefiind atrași de cazărmi, nu ne opream niciodată în satele colonizării interne chinezești, preferând mănăstirile. În curtea unui templu budist de la periferia orașului Yushu, am asistat la o mare afluență de pelerini în fața altarelor pe care fumega tămâie. Pe numeroasele plăci de ardezie stivuite era gravată mantra budistă: „Te salut, o, giuvaier în floarea de lotus!”.

Tibetanii pășeau în cerc în jurul acelor movile, acționând din încheietura mâinii roțile portabile de rugăciuni. O fetiță mi-a oferit șiragul ei de rugăciune, pe care l-am învârtit între degete vreme de o lună. Un iac acoperit cu o manta militară mesteca încet carton, singura ființă vie care stătea nemișcată. Ca să dobândească merite în ciclul reîncarnărilor, penitenți artritici și ornați cu scrofule se târau prin praf, cu mâinile protejate de tălpici din lemn. Aerul mirosea a moarte și a urină. Credincioșii mergeau în cerc, așteptând să treacă această viață. Uneori, în cercul lor pătrundea un grup de călăreți de pe platourile înalte, cu mutre de Kurt Cobain – cotă

preoțească de blană, ochelari Ray-Ban și pălărie de cowboy –, călăreți ai marelui manej morbid. Ca tuturor țiganilor vanitoși, tibetanilor le plac sângele, aurul, bijuteriile și armele. Umblau însă fără puști și pumnale. Beijingul interzisese portul armelor cu mult înainte de anul 2000. Dezarmarea civililor fusese un lucru bun pentru animalele sălbatice: se trăgea mai puțin în leoparzi. Dar, psihologic, efectul s-a dovedit dezastruos, fiindcă muschetarul fără spadă e un rege gol.

— Amețeala asta, ocolurile astea te duc cu gândul la niște vulturi rotindu-se deasupra unui cadavru, am zis.

— Soarele și moartea, spune Léo, putreziciunea și viața, sângele în zăpadă: lumea e o moară.

Când pleci în călătorie, să iei întotdeauna cu tine un filosof.

Iacul

Trupul cel mare al Tibetului zăcea culcat, bolnav, în aerul rarefiat. În cea de-a treia zi, am ajuns la calea ferată, la o altitudine de peste 4.000 de metri. Șinele tăiau stepa, venind dinspre nord, paralel cu drumul asfaltat. Îl străbătusem cu bicicleta cu cincisprezece ani în urmă, spre Lhasa, chiar în perioada în care se organiza șantierul căii ferate. De atunci, muncitori tibetani muriseră de inaniție și iacii învățaseră să privească cum trec trenurile. Îmi aminteam cât de greu îmi fusese să străbat atâția kilometri în aceste zări prea vaste pentru o bicicletă. Efortul nu era niciodată recompensat de o siestă pe pășunile alpine.

La o sută de kilometri mai la nord, după Budongquan, am urcat pe valea iacilor promisă de Munier. Drumeagul ducea spre asfințit de-a lungul unui râu înghețat, mărginit de taluzuri nisipoase, mătăsuri lucitoare.

La nord, piemonturile Munților Kunlun desenau un tighel. Seara, piscurile aveau sclipiri roșiatice și se profilau clar pe cer. Ziua, ghețurile lor se confundau cu cerul. La sud, vibra orizontul platoului înalt Changtang, încă neexplorat.

Am ajuns în fața unei cabane clădite din lut și paie la altitudinea de 4.200 de metri. Liniște și lumină: o bună afacere imobiliară! Ne-am stabilit acolo tabăra pentru zilele

următoare, pe niște priciuri înguste, prevestitoare de nopți scurte. Deschiderile largi din perete ofereau privelișteа unui șir de creste rindeluite de eroziune, care confereau peisajului un aer neurastenic. La sud, la doi kilometri de adăpostul nostru, stâncile de granit oxidate ale unui dom se înălțau până la 5.000 de metri; a doua zi, acele creste aveau să formeze o platformă de observație, iar în acea seară erau o fortificație solidă. La nord, râul își înnoda păienjenișurile în jgheabul glaciar lat de cinci kilometri. Era unul dintre acele torente din Tibet ale căror ape nu vor vedea marea fiindcă se vor pierde în nisipurile platoului Changtang. Aici, până și elementele respectă doctrina budistă a extincției.

Timp de zece zile, am colindat împrejurimile în fiecare dimineață, străbătând cu pași mari (pașii lui Munier) glacisurile. La trezire, urcam la patru sute de metri deasupra taberei, pe crestele de granit. Ajungeam acolo cu o oră înainte să se facă ziuă. Aerul mirosea a piatră rece. Erau –25°C. Temperatura nu ne îngăduia nimic: nici mișcare, nici cuvinte, nici melancolie. Așteptam să se lumineze cu o speranță năucă. Atât. În zori, o lamă galbenă luminoasă răvășea întunericul și, două ore mai târziu, soarele își împrăștia petele de lumină pe întinderea de pietre jalonate cu fire de iarbă. Lumea era o eternitate înghețată. Ai fi zis că relieful nu s-ar mai putea eroda niciodată din pricina frigului. Și, deodată, deșertul imens, pe care îl credeam părăsit și pe care lumina îl scosese la iveală, se spuzea cu pete negre: animalele sălbatice.

Din superstiție, eu nu aminteam niciodată nimic despre leopard, cel care avea să se ivească doar atunci când zeii – numele politicos al hazardului – vor considera că e momentul propice. În dimineața aceea, Munier avea alte preocupări.

Voia să se apropie de iacii sălbatici, ale căror turme le reperaserăm în depărtare. Venera acele animale și ne vorbea despre ele cu glas șoptit.

— Sunt numiți *drung*, pentru ei revin aici.

Vedea în taur sufletul lumii, simbolul fecundității. I-am povestit că, în Antichitate, grecii tăiau gâtul taurilor ca să ofere sângele spiritelor subterane, fumul zeilor și cele mai bune bucăți prinților. Taurii erau mijlocitorii, iar sacrificiul invoca zeii. Dar ceea ce îl interesa pe Munier era Epoca de Aur, cea de dinaintea ivirii preoților.

— Iacii vin din vremuri străvechi. Reprezintă totemurile vieții primitive, fiind prezenți pe pereții peșterilor din paleolitic. Nu s-au schimbat de atunci, s-ar zice că au scăpat chiar acum dintr-o grotă.

Iacii punctau versanții cu lațele lor groase de lână neagră. Munier îi fixa cu ochii lui limpezi și triști. Parcă visând aievea, părea să treacă în revistă acei ultimi seniori care se perindau pe creastă ca într-o defilare de rămas-bun.

Aceste nave mițoase cu coarne supradimensionate au fost masacrate în secolul XX de coloniștii chinezi și doar câteva vestigii a ceea ce au fost cândva turmele de iaci mai puteau fi întâlnite la periferia platoului Changtang și la poalele Munților Kunlun. Odată cu trezirea economică a Chinei, serviciile guvernamentale au practicat creșterea intensivă a vitelor. Trebuiau hrăniți un miliard și jumătate de cetățeni, pe care uniformizarea standardelor de viață la nivel mondial nu-i putea lipsi de o rație decentă de carne roșie. Agenții veterinari au încrucișat iacii sălbatici cu speciile domestice și au creat o specie hibridă, robustă și docilă, numită *datong*. O rasă perfectă pentru lumea globală: reproductibilă, uniformă

și ascultătoare, care corespundea insațietății statisticilor. Specimenele și-au pierdut însușirile, se reproduceau mult, dar gena inițială se dilua. În tot acest răstimp, câțiva supraviețuitori ai rasei primejdioase continuau să-și plimbe melancolia hirsută prin ținuturile mărginașe. Iacii sălbatici erau depozitarii unui mit. Când și când, crescătorii de stat capturau câte un exemplar ca să revigoreze generațiile domesticite. Destinul acestui *drung* semăna cu o alegorie a modernității: violența, forța, misterul și gloria se retrăgeau din această lume. Omul din orașele Occidentului tehnologic se domesticise și el. Puteam să-l descriu, eram reprezentantul lui perfect. La căldurică în apartamentul meu, supus propriilor ambiții electromenajere și ocupat cu încărcarea telefonului, a tabletei etc., renunțasem la frenezia vieții.

Nu ningea niciodată. Tibetul își întindea palmele lui uscate sub un cer albastru ca moartea. În dimineața aceea, la ora cinci, ne aflam la post, culcați, undeva la 4.600 de metri, dincolo de creasta care domina cabana.

— Iacii vor veni, ne aflăm la altitudinea lor, a zis Munier. Fiecare ierbivor paște un strat repartizat doar lui.

Muntele era neclintit, aerul pur, orizontul gol. De unde putea să apară turma?

O vulpe s-a ivit în soare, profilându-se pe creastă, departe de noi. Se întorcea de la vânătoare? Abia mi-am luat ochii de la ea, că a și dispărut. N-am mai revăzut-o niciodată. Prima lecție: animalele se ivesc fără semne prevestitoare și dispar imediat fără speranța că le-ai mai putea regăsi. Trebuie să binecuvântezi imaginea lor efemeră, s-o venerezi ca pe o ofrandă. Îmi amintesc de nopțile de prosternare din copilărie petrecute în lăcașurile Fraților Școlilor Creștine. Eram ținuți

ore în șir cu ochii spre cor, nutrind speranța că se va întâmpla ceva. Preoții ne indicaseră vag despre ce-ar putea fi vorba, dar acea abstracție ni se părea mai puțin atrăgătoare decât o minge de fotbal sau o caramea.

Sub arcurile de boltă ale copilăriei mele și pe acea pantă din Tibet domnea aceeași neliniște, îndeajuns de difuză ca să mi se pară benignă, dar constant de prezentă ca să nu fie comodă. Când avea să ia sfârșit așteptarea? Între naos și munte există totuși o diferență. În genunchi, sperăm fără dovadă. Rugăciunea se înalță spre Dumnezeu. Ne va răspunde? Există măcar? La pândă, știi ce aștepți. Animalele sălbatice sunt divinități care au apărut deja. Nimeni nu le contestă existența. Dacă se va întâmpla ceva, aceasta ne va fi recompensa. Dacă nu se întâmplă nimic, facem cale întoarsă, hotărâți să reluăm pânda a doua zi. Atunci, dacă animalul se va arăta, va fi sărbătoare. Și-l vom întâmpina pe acest camarad a cărui prezență este sigură, dar vizita incertă. Pânda e o credință modestă.

Lupul

Pe la amiază, soarele iradia cu intensitatea lui maximă: o gămălie de ac în neant. La poalele defileului, deschis ca o semilună, un cub uitat: baraca noastră. Din poziția în care ne aflam, la cincizeci de metri sub crestele alpine, cuprindeam cu privirea versanții de rocă fărâmată. Munier avusese dreptate, iacii și-au făcut brusc apariția. Au venit prin defileul care închidea valea spre apus. La vreo cinci sute de metri de noi, grohotișul părea presărat cu petele lor negre ca tăciunele. Se sprijineau de munte de parcă n-ar fi vrut să-l lase să cadă. Trebuia să înaintăm către ei fără niciun zgomot, mergând de la o stâncă la alta, din flanc, contra vântului.

De la 4.800 de metri, eu și Munier dominam acum cireada. Brusc, iacii au luat-o la sănătoasa, avântându-se în sus spre creasta de pe care se iviseră. Ne remarcaseră oare siluetele bipede, emblemă a terorii din această lume? Au zbughit-o la trap pe pantele violacee, dând impresia unei mase plutitoare care înainta sau, mai degrabă, aluneca, asemenea unor baloturi de lână, fără ca ochii noștri să descopere mișcarea picioarelor ascunse sub mantiile de păr. Turma s-a oprit sub strungă.

— Să înaintăm pe creastă, o să ajungem la ei până la urmă, a zis Munier.

Am alungat un cocoș tibetan[*] și am provocat retragerea lentă spre nord a unei turme de „capre albastre” (*Pseudois nayaur*)[**], care colonizaseră fundul defileului fără ca noi să le fi văzut venind. Acele capre, pe care Munier le gratifica utilizând numele lor tibetan, *barhal*, își plimbau coarnele înclinate și grisaiul de lână făcând slalom printre escarpele de pe versanți. Cât despre iaci, odată urcați pe creastă, se considerau în siguranță. Stăteau acolo neclintiți.

Eram culcați pe pietriș cam la o sută de metri de ei, în lungul versantului abrupt. Priveam desenul lichenilor de pe pietre: flori dantelate, ca pe planșele dermatologice din cărțile de medicină ale mamei. Ostenit de acele detalii, am ridicat capul spre iaci. Pășteau și își ridicau și ei capul. Două coarne care se înălțau lent spre cer. Lipsea doar poleiala de aur ca să facă din ei statuile din palatul din Cnossos. Câțiva lupi urlau undeva departe, spre apus, dincolo de defileu.

— Cântă. Sunt cel puțin opt, a opinat Munier.

De unde știa? Eu auzeam doar unul și același lamento. Munier a scos și el un urlet. După vreo zece minute, i-a răspuns un lup. Atunci a început ceea ce pentru mine avea să rămână una dintre cele mai frumoase conversații între două ființe vii care cu siguranță că nu vor fraterniza vreodată. „De ce ne-am despărțit?”, zicea Munier. „Ce vrei de la mine?”, răspundea lupul.

Munier cânta. Îi răspundea un lup. Munier tăcea, lupul continua. Și, deodată, unul dintre lupi s-a ivit pe curmătura cea mai înaltă. Munier a mai cântat o ultimă dată și lupul s-a repezit la vale pe versant în direcția noastră. Îndopat cu lecturi medievale – povești despre bestia din Gévaudan și romane cu Arthur –, nu mi s-a părut deloc plăcută imaginea

unui lup venind în goana mare spre mine. M-am liniștit însă când l-am privit pe Munier. Era la fel de impasibil ca o stewardesă de la Air France în timpul turbulențelor.

— Se va opri brusc în fața noastră, a șoptit, exact înainte ca lupul să încremenească la cincizeci de metri de noi.

Apoi a dat să se eschiveze, făcând un ocol lung, pe un traseu mai sus de noi. Mergea cu pași mărunți și repezi, cu capul întors spre noi, iscând astfel neliniște printre iaci. Turma neagră și-a luat iar tălpășița, deranjată de lup, și a urcat din nou pe versant în sus. Tragedia vieții în grup: să nu fii niciodată liniștit. Am examinat cu atenție defileul: iacii au ajuns pe creste, lupul a dispărut și s-a lăsat noaptea – încât nu l-am mai revăzut. Se evaporase.

* *Tetraogallus tibetabus* sau „cocoșul zăpezilor”, pasăre din familia Phasianidae (n.tr.).

** Specie de capre cunoscută și sub denumirea de „oaie albastră” sau mahurul tibetan (n.tr.).

Frumusețea

Zilele la cabană se scurgeau una după alta. Ne-am îmbunătățit meniul și am luptat contra curenților de aer astupând găurile din pereți. În fiecare dimineață, părăseam locul înainte să răsară soarele. Aveam zilnic parte de aceeași suferință când trebuia să ies din sacul de dormit pe întuneric și simțeam aceeași plăcere când plecam la drum. Un sfert de oră de efort e întotdeauna de-ajuns ca să învioreze un corp într-o încăpere rece. Curând se ivea prima geană de lumină, care aprindea piscurile munților, se prelingea apoi pe versanți și sfârșea prin a ne oferi priveliștea văii glaciare, o promenadă imensă pe care zăpada n-o tapeta niciodată. De câte ori se isca vreo rafală de vânt, aerul se umplea de praf și devenea irespirabil. Pantele de loess păstrau urmele turmelor – niște linii punctate. O adevărată *haute-couture* a naturii.

Împreună cu Léo și Marie ne țineam după Munier, în vreme ce el urmărea animalele. Uneori, la comanda lui, ne ascundeam după coama vreunei dune și așteptam antilopele.

— „Dune”, „antilope”, zicea Marie, e un vocabular african.

— Ținutul ăsta e un adevărat paradis. Climatizat.

Soarele strălucea, dar nu încălzea nimic. Cerul, clopot de cristal, comprima un aer proaspăt. Simțeam mușcătura frigului. Dar nu ne mai gândeam la el când se iveau animalele.

Nu le vedeam apropiindu-se, ci doar ne pomeneam cu ele brusc, cantonate în țărână. Era apariția.

Munier mi-a vorbit despre prima lui fotografie, făcută pe când avea doisprezece ani: o căprioară în Munții Vosgi. „O, noblețe, o, frumusețe simplă și adevărată!”, își înălțase ruga tânărul Ernest Renan dintre ruinele Atenei. Pentru Munier, acea primă întâlnire a fost noaptea lui petrecută pe Acropole.

— Ziua aceea mi-a făurit destinul: să văd animalele sălbatice. Să le aștept.

De atunci, petrecuse mai mult timp întins pe după buturugi decât pe băncile școlii. Tatăl nu-l forțase prea mult. Nu-și luase bacalaureatul și își câștigase traiul muncind pe șantiere, până când fotografiile lui aveau să fie premiate.

Oamenii de știință îl priveau de sus. Munier contempla natura ca un artist. Nu făcea două parale pentru obsedații de calculatoare, sclavi ai „domniei cantității”[*]. Întâlnisem câțiva dintre acești împătimiți ai calculelor. Aplicau un inel la piciorul păsărilor colibri și spintecau pescărușii ca să preleveze eșantioane de bilă. Puneau realul în ecuație. Adunau cifre. Poezia? Absentă. Progresa cunoașterea? Nu e sigur. Știința își masca limitele în spatele acumulării unor numere. Acțiunea de a transpune lumea în numere pretindea că ajută știința să prospere. O afirmație prezumțioasă.

Cât despre Munier, el aducea omagii splendorii și numai ei. Elogia grația lupului, eleganța cocorului, perfecțiunea ursului. Fotografiile lui țineau de domeniul artei, nu de matematică.

— Detractorii tăi ar prefera să elaboreze un model al digestiei tigrului decât să posede o pânză de Delacroix, am zis.

La sfârșitul secolului al XIX-lea, Eugène Labiche prezenta ridicolul epocilor savante: „Statistica, doamnă, este o știință

modernă și pozitivă. Ea pune în lumină faptele cele mai obscure. Astfel, în ultimul timp, grație unor cercetări laborioase, am ajuns să cunoaștem numărul exact al văduvelor care au trecut pe Pont-Neuf în cursul anului 1860”[1].

— Un iac este un aristocrat și nu-mi pasă dacă a avut douăsprezece deglutiții în dimineața asta! a răspuns Munier.

Părea că-l lovise iar melancolia. Dar nu ridica niciodată tonul ca să nu sperie cintezoii.

* Sintagmă preluată de la René Guénon, *Le Règne de la Quantité et les Signes des Temps*, ed. rom. *Domnia cantității și semnele vremurilor*, traducere de Florin Mihăescu și Dan Stanca, Humanitas, București, 2008 (n.tr.).

1. Eugène Labiche, *Les vivacités du Capitaine Tic* (n.a.).

Mediocritatea

Încă o dimineață pe taluzurile prăfuite. A șasea. Tot acel nisip fusese cândva un munte pe care fluviile îl măcinaseră. Pietrele păstrau secrete de acum douăzeci și cinci de milioane de ani, când marea acoperea aceste locuri. Aerul asfixia orice mișcare. Cerul era albastru ca o nicovală. Un strat de chiciură învelea nisipul ca un tul. O gazelă mânca zăpadă cu mișcări scurte de grumaz.

Deodată, a apărut un măgar sălbatic. Animalul s-a oprit, stătea la pândă. Munier își lipise ochiul de vizor. Această mișcare a lui se înrudea cu vânătoarea. Dar nici pe mine, nici pe Munier nu ne lăsa inima să ucidem. De ce să omori un animal sălbatic mai puternic și mai bine adaptat ca tine? Vânătorul dă o dublă lovitură. Nimicește o ființă și ucide în el însuși invidia de a nu fi la fel de viril ca lupul sau la fel de atletic ca o antilopă. Pac! Împușcătura se declanșează. „În fine”, zice nevasta vânătorului.

Trebuie înțeles, săracul. E nedrept să fii un burduhos când în jurul tău oamenii muncesc cu nervii încordați ca un arc.

Măgarul nu dădea semne că vrea să plece. Dacă nu l-am fi văzut venind mai adineauri, am fi zis că era o statuie de nisip. Traversam pe deasupra povârnișul râului înghețat, la cinci kilometri de tabără, și vorbeam despre scrisoarea pe care mi-o

trimisese cu câțiva ani în urmă domnul B. – pălărie cu pene și frac din catifea –, președintele Federației Vânătorilor din Franța, în urma unui articol în care îi bumbăceam pe vânători. Mă acuza că nu eram decât micul citadin care purta mocasini cu ciucuri, lipsit de simțul tragicului, un plimbăreț prin parcuri, îndrăgostit de pițigoi și speriat de pocnetul chiulaselor. Un dandy, ce mai! Citisem scrisoarea la întoarcerea dintr-un sejur petrecut în munții Afganistanului și-mi spusesem că era mare păcat să etichetezi cu numele de *vânător* un om care spintecă mamutul lovind cu țepușa sau un domn cu bărbie dublă care, între un coniac și o înghițitură de brânză Chaource, ochește cu o salvă de alice un fazan durduliu. Folosirea unor cuvinte similare pentru a-i caracteriza pe cei care ni se opun nu rezolvă în niciun fel suferința lumii.

Viața

Același punct steril al soarelui în palatul lui de gheață. Senzația bizară că îți întorci fața spre astru și nu-i simți mângâierea. Munier continua să ne ducă pe povârnișuri. Nu ne îndepărtam niciodată mai mult de zece kilometri de cabană. Într-o zi mergeam spre coamele munților, în alta la râu. Această alternanță era de-ajuns ca să întâlnim viețuitoarele acestor locuri.

Pasiunea pentru animalele sălbatice îi înlăturase lui Munier orice urmă de vanitate. Nu prea se mai interesa de sine însuși. Nu se plângea niciodată și, drept urmare, nici noi nu îndrăzneam să recunoaștem că suntem obosiți. Erbivorele se mișcau întruna ca să pască pe pășunile aflate la marginile glacisului. În cutele reliefului, acolo unde declivitățile întâlneau jgheabul văii, se iveau mici izvoare. Trecea un șir de măgari sălbatici, plimbându-și pe picioarele lor ce nu tremurau niciodată grația fragilă și pielea de culoarea fildeșului. Trecea o coloană de antilope trăgând după ele un văl de praf.

— *Pantholop hodgsonii*, a zis Munier, care în prezența animalelor vorbea latina.

Soarele preschimba praful într-un siaj de aur ce cădea înapoi ca o plasă roșie. Pieile animalelor tremurau în lumină,

creând iluzia unui abur ieșit din pământ. Munier, adorator al soarelui, izbutea întotdeauna să se așeze în contre-jour. Era un peisaj de deșert mineral, pe care niște mișcări magmatice l-ar fi înălțat spre cer. Asemenea spectacole alcătuiau heraldica Asiei Centrale: un șir de animale sălbatice aflate la poalele unui turn plasat pe un versant. De pe întinderile monocrome răzuite ne prelevam zilnic aparițiile: păsări de pradă, *pika* – numele câinilor de prerie tibetani –, vulpi și lupi. O faună cu gesturi delicate, adaptată violenței acestor altitudini.

În acel parvis al vieții și al morții aflat la înălțime se juca o tragedie greu de perceput, dar pusă la punct: soarele răsărea, animalele se urmăreau ca să se iubească sau să se devoreze. Erbivorele pășteau cincisprezece ore pe zi, cu capul plecat în pământ. Era blestemul lor: să ducă un trai domol, preocupate să pască o iarbă săracă, dar aflată mereu la dispoziția lor. Viața carnivorelor era mai captivantă. Ele hăituiau o hrană rară, a cărei capturare însemna promisiunea unui festin însângerat și perspectiva unei sieste voluptuoase.

Toate aceste viețuitoare mureau și leșurile lor sfâșiate de vulturi presărau platoul. Arse de razele ultraviolete, scheletele se reintegrau în dansul naturii. Aceasta a fost și admirabila intuiție a Greciei antice, conform căreia energia circula în lume într-un ciclu închis, de la cer la pietre, de la iarbă la carne, de la carne la pământ, sub bagheta unui soare care-și oferea fotonii schimbului de azot în natură. *Bardo Thödol* – Cartea tibetană a morților – spune același lucru ca Heraclit și alți filosofi ai schimbării. Totul trece, totul curge, totul se scurge, măgarii gonesc în galop, lupii îi aleargă din urmă, vulturii planează: ordine, echilibru, soare. O liniște nimicitoare. O lumină fără filtru, oameni puțini. Un vis.

Iar noi stăteam acolo, în acea grădină a vieții, orbitoare și morbidă. Munier ne prevenise: era paradisul la –30°C. Viața înseamnă naștere, alergătură, moarte, putrezire, revenire în joc sub o altă formă. Înțelegeam dorința mongolilor de a-și lăsa morții să se descompună în stepă. Dacă aceasta ar fi fost dorința mamei, mi-ar fi plăcut să-i fi depus trupul neînsuflețit într-un defileu din Munții Kunlun. Vulturii ar fi sfâșiat-o înainte ca, la rândul lor, să fie devorați de alte maxilare și să migreze prin diverse corpuri – de șobolan, zăgan sau șarpe –, oferindu-i astfel unui fiu rămas orfan prilejul să-și imagineze mama în orice fâlfâit de aripi, în unduirea unei carapace ori în foșnetul blănilor de oaie.

Prezența

Munier îmi compensa miopia. Ochii lui descopereau totul, eu nu presimțeam nimic. „Să faci obiectul să se ivească este mai important decât să-l faci să semnifice”[1], scrisese Jean Baudrillard despre opera de artă. La ce bun să glosezi despre antilope? Ele mai întâi se iviseră, trepidând în depărtare, apoi s-au apropiat, și-au definit conturul și, brusc, au devenit prezențe fragile, care ar dispărea la cea mai neînsemnată alertă. Noi le văzuserăm. Asta era artă.

Tot însoțindu-l pe Munier din Vosgi în Champsaur, Marie și Léo făcuseră progrese în identificarea a tot ce e indistinct. Pe acel platou pustiu, izbuteau să descopere uneori câte o antilopă ascunsă printre stâncile gălbui sau vreun câine de prerie retras la umbră. Să vezi invizibilul: un principiu al taoismului chinezesc și dorința oricărui artist. Cutreierasem stepele douăzeci și cinci de ani fără să izbutesc să detectez nici zece procente din ceea ce capta Munier. Întâlnisem un lup în sudul Tibetului, în 1997, dădusem nas în nas cu un jder pe acoperișurile bisericii Saint-Maclou din Rouen, surprinsesem câțiva urși în 2007 și în 2010 în taigaua siberiană și chiar cunoscusem în Nepal repulsia de a simți o tarantulă plimbându-mi-se pe coapsă, în 1994. Dar toate au fost întâlniri accidentale, petrecute fără ca eu să fac vreun efort să le

provoc. Oricât ne-am strădui să scrutăm lumea, avem mari șanse să trecem pe lângă ceea ce e viu.

„Am pribegit mult, am fost privit și nu știam nimic din toate acestea.” Așa suna noul psalm pe care-l murmuram după moda tibetană, pe un ton monoton. El îmi rezuma viața. De acum înainte, voi ști că hoinărim prin lume urmăriți de ochii larg deschiși ai unor chipuri nevăzute. Plăteam prețul pentru vechea mea indiferență printr-o dublă strădanie – a atenției și a răbdării. Să numim asta iubire.

Tocmai înțelesesem că grădina omului este populată de prezențe. Ele nu ne vor răul, dar sunt cu ochii pe noi. Nimic din ce vom înfăptui nu va scăpa vigilenței lor. Animalele sălbatice sunt paznicii parcului în care omul se joacă cu cercul, crezându-se rege. Era o descoperire. Una deloc neplăcută. De acum înainte, nu voi mai fi singur.

Séraphine de Senlis a fost o pictoriță de la începutul secolului XX, o artistă pe jumătate sonată, pe jumătate genială, puțin kitsch și nu foarte prețuită. În pânzele ei, copacii erau ornați cu ochi larg deschiși.

Hieronymus Bosch, flamandul lumilor ascunse, și-a intitulat o gravură *Pădurea are urechi, câmpul are ochi*. A desenat globi oculari pe sol și urechi omenești la liziera unei păduri. Artiștii știu: sălbăticia te privește fără să o percepi. Și dispare atunci când privirea a surprins-o.

— Uite o vulpe, drept în față, pe taluz, la o sută de metri! mi-a spus Munier pe când traversam râul pe gheață.

Mi-a trebuit mult timp să văd ce priveam. Nu știam că ochiul captase deja ceea ce mintea mea refuza să conceapă. Și, deodată, silueta animalului a prins contur, ca și cum s-ar fi

delimitat printre stânci pigment cu pigment, detaliu cu detaliu, relevându-mi-se.

Mă consolam totuși pentru neștiința mea. Simțeam plăcere știindu-mă privit atent fără ca eu să bănuiesc nimic. Fragment din Heraclit: „Naturii îi place să se ascundă”[*]. Ce înseamnă această enigmă? Se ascunde natura ca să nu fie devorată? Se ascunde fiindcă forța nu are nevoie să se manifeste? Nu totul a fost creat pentru a sluji privirii omului. Microcosmosul rămâne ascuns rațiunii noastre, macrocosmosul, voracității noastre, animalele sălbatice scapă observației noastre. Animalele guvernează lumea și, așa cum cardinalul Richelieu își spiona poporul, și ele ne supraveghează pe noi. Le știam în viață, mișcându-se prin labirint. Iar vestea aceasta bună mă reîntinerea!

1. Jean Baudrillard, Prefață la catalogul expoziției lui Charles Matton de la Palatul din Tokyo, 1987 (n.a.).

* Heraclit, Fragmentul 123 (n.tr).

Simplitatea

Într-o seară, beam ceai negru în pragul cabanei. Deodată, Marie ne-a semnalat un vârtej ca un văl stârnit în punctul cel mai de jos al pediplenei. O turmă de opt măgari sălbatici gonea în lungul râului, la patru kilometri de cabană, venind dinspre răsărit și apropiindu-se de noi. Munier apucase deja telescopul.

— *Equus kiang*, a răspuns când l-am întrebat numele savant al patrupedelor. Hemioni pentru prieteni.

Se opriseră pe o pajiște de graminee, la nord. În ziua aceea, aproape că nu văzuserăm vreo viețuitoare în văioaga în care se afla cabana noastră. Lupul care cântase acolo în ajun stârnise panica. Animalele sălbatice nu dansează atunci când cântă lupul. Se ascund.

Am părăsit adăpostul și ne-am apropiat de măgari în șir indian, ascunși în dosul unui taluz de aluviuni. Un vultur regal plana deasupra cirezii. Am ajuns la un canion crestat în versant și am înaintat aduși de spate prin albia secată, îmbrăcați în costumele noastre de camuflaj. Măgarii pășteau agitați. Pielea lor cafenie, marcată cu linii negre, contura opt pete de culoare prețioase.

— Statuete de porțelan pe un gheridon, spuse Léo.

Hemionii, verii cailor, nu suferiseră dezonoarea de a fi domesticiți, dar armata chineză îi masacrase în urmă cu o jumătate de secol ca să hrănească trupele. Cei de lângă noi erau supraviețuitorii. Le distingeam profilul bombat al capului, coama deasă, crupa rotunjită. Vântul întindea un laviu de praf în urma lor. Animalele se aflau la o sută de metri și Munier le viza cu obiectivul. Brusc, de parcă ar fi fost electrocutați, măgarii au luat-o la fugă spre apus. O piatră se rostogolise sub pașii noștri. Un șoc electric a străbătut platoul. Vântul bătea în rafale, lumina exploda în praful stârnit de animalele în galop, cavalcada a agitat pâlcurile de cintezoi și o vulpe vădit deranjată a tulit-o gonind nebunește. Viața, moartea, forța, fuga. Frumusețea? Nu-și mai avea locul.

— Visul meu în viață ar fi fost să fiu cu totul invizibil, zice Munier cu tristețe.

Dimpotrivă, cei mai mulți dintre semenii mei voiau, ca și mine, să fie văzuți. Noi n-aveam nicio șansă să ne apropiem de un animal sălbatic.

Ne-am întors la cabană fără să ne mai ascundem. Se lăsa întunericul și frigul mă pătrundea până la oase, căci noaptea îl legitima pe deplin. Am închis ușa adăpostului, Léo a pornit reșoul cu gaz, în vreme ce eu meditam la animale. Se pregăteau pentru orele însângerate și de îngheț. Afară începea noaptea vânătorului. Se modulau deja țipetele unei cucuvele. Ele inaugurau operațiile de eviscerare generală. Fiece jivină își căuta prada. Lupii, lincșii, jderii urmau să pornească la atac și sărbătoarea barbară avea să dureze până în zori, când soarele va pune capăt orgiei. Atunci, carnivorii norocoși se vor odihni, sătui, bucurându-se în lumină de roadele nopții. Cât

despre erbivore, ele își vor relua pribegia ca să smulgă smocuri de iarbă pe care să le convertească în energie ori de câte ori vor trebui să o ia la fugă. Nevoia le-a constrâns să stea mereu cu capul plecat, să-și ia tainul cu gâtul încovoiat sub povara destinului, cortex strivit de osul frontal, incapabile să se sustragă algoritmului care le hărăzea sacrificiului.

Ne-am pregătit supa la stână. Duduitul reșoului ne oferea iluzia căldurii. În interior erau –10°C. Treceam în revistă tot ce văzuserăm în decursul săptămânii, un jurnal de actualități mai puțin trist, dar la fel de pasionant ca și cel despre invazia Kurdistanului de către turci. La urma urmelor, descinderea unui lup într-o turmă de iaci sau goana a opt măgari pe deasupra cărora plana un vultur erau evenimente cu nimic mai puțin vrednice de luat în seamă decât vizita unui președinte american la omologul lui coreean. Visam o presă cotidiană destinată animalelor sălbatice. În loc de „Un atac ucigaș în timpul carnavalului”, s-ar fi citit în ziare: „Caprele albastre ajung în Munții Kunlun”. Mai puțină angoasă, mai multă poezie.

Munier își lipăie supa și, inevitabil, cu șapca de siderurgist bielorus pe cap și cu obrajii supți de evadări, rostește pe tonul unui om de lume: „Nu încheiem și noi cu ceva dulce?”. Și spintecă o cutie de conserve cu o lovitură de pumnal. Își consacrase viața venerării sălbăticiunilor. Marie îl urma pe drumul acestei vieți. Oare cum vor suporta cei doi revenirea printre oameni, adică într-o lume a dezordinii?

Ordinea

În dimineața următoare, ne ascunseserăm, eu și Léo, în dosul taluzului de aluviuni ce străjuia cursul râului, la gura de vărsare a unuia dintre afluenții lui mai mici. Era un loc prielnic de pândă pentru a urmări trecerea viețuitoarelor. Pe stânci se agitau câteva umbre negre. Peisaj de mormânt, soare tăcut, lumină intensă – așteptam deci animalele. Munier și Marie erau mai spre vest, culcați la adăpostul unor blocuri mari de piatră negre. Câteva gazele pășteau la două sute de metri de noi. Smulgeau iarba cu mișcări fragile, prea ocupate ca să știe că se apropia un lup. Urma să înceapă o vânătoare și să curgă sânge în praful albicios.

Ce se întâmplase oare? Ce rost aveau acele vânători pline de cruzime și acele suferințe repetate la nesfârșit? Viața îmi părea acum o succesiune de asalturi, iar peisajul, stabil în aparență, decorul unor crime comise la nivelul tuturor eșaloanelor biologice, de la protozoare la vulturul regal. Budismul, una dintre cele mai morbide filosofii de la apariția suferinței în lume, cucerise platoul tibetan încă din secolul al X-lea. Tibetul era locul ideal unde să-ți pui asemenea întrebări. Munier ședea la pândă și ar fi putut să rămână așa preț de opt ore. Timp suficient pentru metafizică.

Întrebare preliminară: de ce văd eu întotdeauna în orice peisaj culisele ororii? Chiar și în Belle-Île fiind, în fața mării îmblânzite de soare și printre turiștii preocupați să-și golească paharul cu vin de Givry înainte de apusul soarelui, îmi imaginam războiul din apă: crabii ciopârțindu-și prada, gurile chișcarilor aspirându-și victimele, fiece pește căutând un altul mai slab ca el, spinii, rostrurile, colții sfâșiind carnea. De ce nu puteam să mă bucur de un peisaj fără să-mi imaginez crima?

În vremurile cu neputință de imaginat de dinainte de Big Bang, în repaus se afla o putere măreață și monomorfă. Era un regn care pulsa. În jur, neantul. Oamenii s-au întrecut unii pe alții să dea un nume acelei manifestări. Unii i-au zis Dumnezeu, cel ce ne ținea în *devenire* în palma sa. Alte minți, mai prudente, au numit-o „Existență”. Pentru alții, era vibrația lui Om primordial, o energie-materie în așteptare, un punct matematic, o forță nediferențiată. Grecii, acei marinari cu păr blond de pe insulele de marmură, au numit pulsația „haos”. Un trib de nomazi arși de soare – vechii evrei – a botezat-o „cuvântul”, ceea ce grecii au tradus prin „suflu”. Fiecare găsea câte un termen să denumească unitatea. Fiecare își ascuțea pumnalul spre a-i face de petrecanie celui care i s-ar fi opus. Toate propunerile se refereau însă la unul și același lucru: în continuul spațiu-timp, undeva pulsa o singularitate primordială. O explozie a descătușat-o. Atunci, neîntinsul s-a întins, inefabilul a fost exprimat, imuabilul s-a pus în mișcare, nediferențiatul a căpătat multiple înfățișări și obscurul s-a luminat. S-a produs ruptura – sfârșitul Unicității!

În supa cosmică au început să zburde elementele biochimice. A apărut viața și s-a propagat cucerind tot Pământul. Timpul a înfruntat spațiul. A urmat complexitatea.

Ființele s-au diversificat, s-au specializat, s-au îndepărtat unele de altele, fiecare asigurându-și propria perpetuare prin devorarea celorlalte. Evoluția a născocit forme rafinate de capturare a prăzii, de reproducere și de locomoție. Țelul principal a devenit hăituirea, prinderea, uciderea, reproducerea. Războiul începuse, iar lumea devenise un câmp de bătălie. Soarele luase deja foc. El fecunda măcelul propriilor fotoni și murea oferindu-se pe sine. Un măcel al cărui nume era Viața și care, în același timp, era și un recviem al soarelui. Dacă vreun Dumnezeu s-ar fi aflat cu adevărat la originea acestei plăsmuiri, ar fi fost nevoie de tribunalul unei instanțe cu mult superioare ca să-l judece pentru creația sa. Înzestrarea creaturilor cu un sistem nervos a fost invenția supremă în materie de perversitate, căci a consacrat durerea ca principiu. Dacă Dumnezeu există, numele lui e „suferință”.

Mai recent, a apărut și omul, ciupercă cu focar multiplu. Cortexul i-a oferit o înclinație inedită: să-și perfecționeze la maxim capacitatea de a distruge tot ce nu era el însuși, căinându-se totodată că era capabil să facă așa ceva. Durerii i s-a adăugat luciditatea. Oroarea a devenit perfectă.

Astfel că fiecare ființă vie nu era decât un ciob din marele vitraliu originar. În dimineața aceea, în Tibetul Central, antilope, zăgani și greieri aflați în luptă îmi apăreau ca fiind fațete ale unui glob de discotecă suspendat de plafonul expansiunii. Viețuitoarele fotografiate de prietenii mei erau doar expresia difractată a separării. Ce voință ordonase crearea acelor forme excesiv de sofisticate, tot mai diverse și mai ingenioase pe măsura scurgerii milioanelor de ani? Spirala, mandibula, pana și solzul, ventuza și degetul prehensibil sunt, toate, comorile din cabinetul de curiozități al

acelei puteri geniale și perturbatoare care a învins unitatea și a orchestrat eflorescența.

Lupul se apropiase. Gazelele și-au ridicat capetele, toate cu aceeași mișcare. A trecut o jumătate de oră. Nimeni nu mișca. Nici soarele, nici sălbăticiunile, nici noi, împietriți cu binoclul la ochi. Timpul trecea. Doar norii, zdrențe de umbră, alunecau lent, continuând să asalteze munții.

Acum guvernau ființele vii, prezențe multiple a ceea ce cândva fusese „Unu”. Evoluția își continua lucrarea sa. Suntem mulți cei care încă mai visăm la epocile primordiale, când totul se întemeia pe vibrația începuturilor.

Cum ar putea fi temperată această nostalgie a marii demarări? Să te rogi lui Dumnezeu? Ar putea fi o ocupație plăcută și mai puțin obositoare decât pescuitul unui pește-sabie. Te adresezi unui atribut unic care ar fi precedat separarea, îngenunchezi într-o capelă sau murmuri psalmi gândind: „Doamne, de ce nu te-ai mulțumit cu tine însuți în loc să te dedici unor experiențe biologice?”. Rugăciunea este însă sortită eșecului, fiindcă între timp sursa a devenit prea complexă, iar noi ne-am ivit în lume prea târziu. Novalis a spus-o mai subtil: „Căutăm absolutul, dar găsim doar obiecte”[1].

Putem să credem și că energia primară încă pulsează, rezidual, în fiecare dintre noi. Altfel spus, că în noi mai rezonează ceva din acel vibrato originar. Moartea ar ști cum să ne reîncorporeze în poemul inițial. Când ținea în palmă o mică fosilă din precambrian, Ernst Jünger medita la apariția vieții (adică a nefericirii) și visa la origini: „Într-o zi, vom ști că ne-am cunoscut”[2].

În fine, rămâne tehnica lui Munier: să hăituim peste tot ecourile partiției primare, să salutăm lupii, să fotografiem cocorii ori să reunim cu ajutorul obturatorului fragmente din Mama Materie făcută țăndări de către Evoluție. Fiecare jivină e o scânteiere a sursei pierdute. Pentru o clipă, nu mai suntem la fel de triști că nu mai palpităm în somnul zeiței-meduză.

Pânda era ca o rugăciune. Privind animalul, procedam asemenea misticilor: glorificam amintirea primală. Și arta se folosește de ea: reunește reziduurile absolutului. În muzee, trecem prin fața tablourilor – piesele aceluiași mozaic.

Îi expuneam aceste considerente lui Léo, care tocmai profita de temperatura mai ridicată ca să adoarmă. Erau –15°C. Lupul și-a reluat mersul, trecând pe lângă gazele fără să le acorde nicio atenție.

1. Novalis, *Polen* (n.a.).
2. Ernst Jünger, *Coliba din vie* (n.a.).

Partea a II-a

Parvisul

Evoluția spațiilor

A doua zi, în zori, am părăsit locul și am plecat cu jeepurile către vest. Soarele înălbea Pământul. „Sâmbure de tenebre luminoase”, ar fi zis un adept al taoismului. Obiectivul era lacul Yaniugol, aflat la poalele Munților Kunlun, la o sută de kilometri nord de adăpostul nostru. Munier ne spusese: „Trebuie să ajungem în capătul văii. Acolo vor fi iacii”. Un ordin de zi cât se poate de precis.

A fost nevoie de o zi întreagă ca să străbatem cei o sută de kilometri de făgașe. Versanții negri ai reliefului păreau să se scurgă din cer, neteziți de milioane de ierni. Valea se deschidea largă, protejată la marginea dinspre nord de un piemont. Uneori, își semnala prezența câte o culme de 6.000 de metri. Cui să-i pese? Animalele nu urcau acolo. Alpinismul nu se practica prin acele ținuturi. Chiar și zeii se retrăseseră de aici. Albiile torentelor scrijeleau versanții, ca și cum apa ar fi refuzat să mai coboare, adică să-și dea obștescul sfârșit. Erau –20°C, pustiul era însuflețit de câteva linii de fugă: măgari care goneau prin praf, gazele care băteau recordurile. Animalele nu oboseau niciodată. Păsările de pradă planau pe deasupra vizuinilor de rozătoare. Vulturi regali, șoimi sacri, capre albastre – toate viețuitoarele se întâlneau unele cu altele: un bestiar medieval în grădini înghețate. Un lup

cutreiera singuratic și oarecum neliniștit pe lângă drum, cocoțat pe un taluz de aluviuni. Toate acele animale care se zbenguiau cu atâta ușurință la o altitudine de vreo 5.000 de metri reprezentau pentru mine o ofensă. Simțeam deja cum mi se aprind plămânii.

Peisajul își dispunea straturile ca în pânzele tibetane întinse pe zidurile mănăstirilor. Trei benzi ierarhizau splendoarea. În văzduh: gheața veșnică. Pe versanți: stâncile de care se prindea bruma. În vale: ființele însetate de viteză. După zece zile, întâlnirea cu acele animale devenise ceva obișnuit. Îmi reproșam faptul că mă familiarizasem cu apariția lor. Mi-o imaginam pe baroneasa Karen Blixen luând în fiecare dimineață micul dejun la poalele colinelor Ngong, indiferentă în fața stolurilor de flamingo roz. Mă întrebam dacă nu cumva și ea obosise de atâta splendoare. Scrisese *Ferma africană*[*], cea mai frumoasă dintre cărțile despre paradisurile terestre. Dovadă că nu ne plictisim niciodată de ceea ce nu poate fi descris în cuvinte.

Ne apropiam de platoul Changtang, preludiu al întâlnirii mele de dragoste. Ani întregi mă învârtisem în jurul acelui donjon. Pe jos, cu camionul sau cu bicicleta, între douăzeci și treizeci și cinci de ani îi cutreierasem parvisul fără să pătrund înăuntru, fără să arunc măcar o privire dincolo de ziduri. Ocupând centrul Tibetului, la altitudinea medie de 5.000 de metri, acest platou mlăștinos, mare cât Franța, asigură legătura dintre Munții Kunlun din nord și lanțul Munților Himalaya din sud. Zona se salvase de la *amenajarea teritoriului*, denumire dată devastării spațiilor de către tehnostructură. Teritoriul era nepopulat, fiind traversat doar de câțiva nomazi. Nu existau orașe, nici drumuri. Câteva

pânze de corturi fâlfâind în bătaia rafalelor de vânt: la asta se reducea prezența umană. Geografii cartografiaseră vag acel deșert de altitudine, reproducând pe hărțile actuale itinerarele incerte ale unor exploratori din secolul al XIX-lea. Ar fi fost bine ca existența platoului să fie semnalată și celor care deplâng „sfârșitul aventurii”. Acele suflete moarte care se lamentează că „ne-am născut prea târziu într-o lume văduvită de secrete”. Dacă le cauți cât de cât, zonele de umbră există încă. Trebuie doar să deschizi ușile potrivite care să te ducă la scările de serviciu potrivite. Changtang îți oferă escapada. Dar cât efort ca să ajungi la el!

George B. Schaller, un biolog american – de reputație mondială și arătos ca un militar din marina militară americană –, a cutreierat zona prin anii ’80 și a studiat urșii, antilopele și leoparzii. El a fost cel care a tras public semnalul de alarmă cu privire la prezența braconierilor. Capcanele și vânătoarea secătuiau platoul. Autoritățile erau complice la masacre. Nimeni nu l-a ascultat însă pe american. Abia în 1993 regiunea a fost declarată rezervație naturală, iar în anii 2000 vânătoarea a fost complet interzisă. Cartea lui Schaller era evanghelia noastră și o țineam așezată lângă luneta automobilului. Se intitula *Wildlife of Tibetan Steppe,* ceea ce, după informațiile celui mai citit dintre noi, Léo, însemna în dialectul globalizării: „Fauna sălbatică din stepele tibetane”. Munier îl întâlnise pe Schaller cu câțiva ani în urmă. Maestrul îl complimentase pentru fotografiile lui cu lupi arctici. Pentru prietenul nostru a fost ca și cum regele însuși l-ar fi înălțat la rang de cavaler.

Pentru această călătorie, îl proclamaserăm pe Schaller de două ori mentor. El fusese cel care a scos la lumină misterele

platoului Changtang și, în plus, în anii 1970, călătorise pe jos în regiunea nepaleză Dolpo împreună cu scriitorul Peter Matthiessen. Cei doi americani urmăriseră barhalii albaștri și leopardul zăpezilor. Schaller îl zărise, nu și Matthiessen, care scrisese o carte labirintică, *Leopardul de zăpadă*[**], în care este vorba despre budism, dar și despre evoluția speciilor. Matthiessen a fost preocupat în principal de el însuși. Cu Munier, începeam să înțeleg că a contempla jivinele te proiectează în fața propriei oglindiri inversate. Animalele întrupează voluptatea, libertatea, autonomia, la care noi am renunțat.

La cincizeci de kilometri de lac, cerul a căpătat o limpezime nouă: luciul apei îi reflecta lumina. O turmă alerga spre sud. Am deschis Evanghelia după Schaller și am recunoscut antilopele. În chenar era precizat numele tibetan: *chiru*.

— Oprește-te! a zis Munier, care n-avea nevoie de explicațiile lui Schaller.

Am lăsat vehiculele în mijlocul drumului. Pelajul antilopelor conferea un aspect mai plăcut peisajului arid din jurul nostru, ornamentându-l cu câteva pete de culoare vesele. Alb și cu nuanțe de gri, mai moale decât cașmirul, blana lor le condamnase. Braconierii vindeau pieile industriei textile, un business planetar. Specia era amenințată cu dispariția în pofida programelor de protecție guvernamentale. Lumina le aureola grumajii, iar eu nu puteam să-mi alung din minte gândul că unul dintre efectele trecerii omului pe planetă ar fi capacitatea lui de a devasta locul. Rezolvasem astfel și problema filosofică a definirii naturii umane: omul e un devastator. Așadar, cu ochii lipiți de binoclu, îmi ziceam că

blana acelor ființe, care *leagă și dezleagă înfrățite cursele lor în zigzaguri*[***], este destinată să sfârșească pe umerii unor ființe ale căror aptitudini fizice sunt vădit mai reduse. Cu alte cuvinte, o oarecare Lucette, inaptă să alerge o sută de metri, nu va roși niciodată atunci când va purta un fular de *chiru*.

Stăteam ascuns în șanțul de la marginea drumului, cu fața la o zonă plană de pietricele albe înclinată spre nord. Marie filma doi masculi care se duelau. Își izbeau coarnele: clinchet de porțelan pe o ceașcă de lemn lăcuit. Antilopele tibetane au coarnele curbate spre înainte. Puteau să străpungă un abdomen, dar nu să spargă un craniu. Cei doi muschetari și-au despreunat floretele. Învingătorul s-a repezit spre o turmă de femele, recompensă ce i se cuvenea. Marie și-a strâns camera de luat vederi.

— Se bat, se duc la fete, vechea poveste.

[*] Ed. rom.: Karen Blixen, *Din inima Africii*, traducere și postfață de Gabriel Gafița, Cartea Românească, București, 1988. Referirea este la ferma autoarei din Kenya (n.tr.).

[**] Traducere în limba română de Mihaela Negrilă, Polirom, Iași, 2019 (n.tr.).

[***] *Cf.* Charles Péguy, „Ève”: „*Et les ravissements de la jeune gazelle/ Laçant et délaçant sa course vagabonde*” (n.tr.).

Unu și multiplu

Lacul Yaniugol, loc sacru al taoismului chinezesc, era suspendat în plină stepă la altitudinea de 4.800 de metri. Își plasase acolo hostia de jad în nisip. Ne-a apărut în amurg, pe fundul terasei muntoase, străjuit la nord de caninii Munților Kunlun, de peste 6.000 de metri, și mărginit la sud de palisada podișului Changtang. Dincolo de ea, platoul secret.

Numeam acel luciu de apă „lacul Tao". Pelerini se adunau aici în fiecare vară ca să venereze ideea de unitate primordială. Unii se pretindeau adepții non-acțiunii. Tao reprezenta inserția prețioasei intuiții chinezești pe teritoriul credinței budiste. Prima recomanda să nu întreprindem nimic, a doua, să nu dorim nimic. Atunci ce căutau oare niște occidentali ca noi pe acele meleaguri?

Răspândit începând cu secolul al VI-lea î.Hr., taoismul a urcat și pe platoul tibetan. Cine l-a dus până la acele îndepărtate hotare? Lao Zi însuși? Tradiția îl reprezenta pe Venerabil călare pe un bivol, părăsind această lume, după ce scrisese *Tao Te Ching*. Îmi imaginam fantoma lui colindând încă ținutul, în plină lumină a secolului XXI.

Pe malul vestic al lacului, autoritățile chineze aliniaseră câteva barăci de șantier destinate discipolilor. Nu era nici țipenie de om și bucățile de tablă se zbăteau, abandonate în

bătaia rafalelor de vânt. Un steag roșu fâlfâia deasupra, o pasăre de pradă plutea prin văzduh. Aerul era rarefiat, viața, discretă. Lumina cădea de sus. Apa rămânea alb-lăptoasă printre umbre.

Ne-am instalat sacii de dormit în barăcile pe care pereții de metal le răceau eficient. La ora șapte seara, am închis ușa desprinsă lovind-o cu piciorul. În lumina amurgului, gazelele încă alergau, câinii pika mai țopăiau și vulturii planau pe cer.

„Sufetul tău poate el oare să cuprindă unitatea?”, stă scris în capitolul al zecelea din *Tao Te Ching*[*]. Pentru mine, această întrebare era un somnifer excelent. Mă obseda încă de când începusem să întâlnesc animalele. Amintirea radia în lume o forță primitivă, dezintegrată într-o mulțime de forme sadice. Sursa se divizase, se întâmplase ceva. Nu vom ști niciodată ce anume. Tao era oare numele începutului sau al multitudinii? Citeam din primul verset:

> *Fără nume, este originea universului;*
> *Cu un nume, este mama tuturor ființelor*[**].

Originea și ființele. Absolutul și lucrurile.

Misticii își căutau mama. Zoologii se interesau de descendenți.

Mâine ne vom preface că suntem și noi zoologi.

[*] Pentru acest verset, vezi *Cartea despre Tao și virtuțile sale*, traducere din limba chineză veche, introducere, comentarii și note de Șerban Toader, Editura Științifică, București, 1999, p. 44 (n.tr.).

[**] *Cf.* „Ceea ce nu are nume este începutul Cerului și Pământului; ceea ce are nume este obârșia «celor zece mii de ființe și lucruri»”, *Cartea despre Tao și virtuțile sale*, ed. cit., p. 21 (n.tr.).

Instinctul și rațiunea

Un pisc anonim se înălța la sud. Îl reperaserăm încă de la sosirea noastră la lac: o piramidă ce răsărea deasupra masivului, la marginea platoului Changtang. A doua zi după instalarea noastră pe prundișul lacului, mergeam în coloană pe povârniș spre piscuri. Ne gândeam că vom atinge vârful în două zile. Harta îl situa la 5.200 de metri. Din vârf, priveliștea trebuia să cuprindă, probabil, întreg orizontul. „Acolo va fi loja noastră”, ne spusese Léo. Asta doream și noi – un balcon spre întinderea din jur. Jucam o comedioară taoistă: să urci spre cer ca să contempli vidul. Întâi, a trebuit să depășim un râu înghețat – mulțime de porțelanuri sparte cu bocancii. Pe celălalt mal, urma să începem să escaladăm grohotișul.

Munier, Marie și Léo mergeau striviți sub poverile lor de adevărați șerpași. Alimentele, bivuacul, plus aparatura fotografică ridicau greutatea rucsacurilor prietenilor mei la treizeci și cinci de kilograme. Munier căra un rucsac de patruzeci de kilograme. În plus, refuza să renunțe la bagajul lui cultural – cărțoiul lui Schaller. Aveam remușcări că nu participam și eu la efortul colectiv. Compensam luând note pe care le citeam tovarășilor de drum la fiece popas. Cerneala îngheța, așa încât scriam în viteză: „Versanții striați cu vinișoare negre, scurse din călimara lui Dumnezeu, care va fi

pus pana deoparte după scrierea lumii”. Jur că nu exageram, deoarece conurile detritice înalte de 5.000 de metri păreau niște călimări așezate pe o masă și o patină neagră ca tăciunele le smălțuia flancurile. Foarte departe, iacii suspendați printre pietre completau punctuația.

Grohotișul acoperea cu o cuirasă de bronz versanții sumbri. Patina lor reflecta lumina pe care o respiram. Mergeam orbiți de frig și spălați de vânt. Însoțitorii mei se așezau pe gradene ca să-și tragă sufletul. Canioanele deschideau culoare întunecoase. Adevărate atracții pentru trei categorii de oameni: contemplatorii, prospectorii și vânătorii. Noi făceam parte din cea dintâi. Fiecare vale ne ademenea, dar nu puteam devia de la traseu. Seara, ne-am instalat corturile la 4.800 de metri pe fundul unei văiugi secate și, înainte de lăsarea nopții, ne-am dus cu două sute de metri mai sus, într-un loc care domina valea glaciară. Se făcuse ora șase când un iac s-a ivit pe creasta opusă, la distanță de un kilometru. Apoi al doilea, și al treilea, și până la urmă au fost douăzeci iviți în lumina crepusculară. Siluetele lor aduceau cu crenelurile unui castel.

Erau totemuri trimise nouă prin timp. Erau greoi, puternici, tăcuți și imobili – și atât de puțin moderni! Nu evoluaseră, nu-și corciseră rasa. Aceleași instincte îi călăuzeau de mii și mii de ani, aceleași gene le codificau dorințele. Au rezistat la vânt, la pantele abrupte, la metisajul speciilor – au rezistat oricărei evoluții. Stabilitatea rasei i-a făcut să se mențină puri. Erau navele unui timp încremenit. Preistoria plângea și fiecare lacrimă de-a ei era un iac. Umbrele lor păreau să spună: „Noi aparținem de natură, nu ne transformăm, suntem aici dintotdeauna. Voi aparțineți de

cultură, sunteți maleabili și labili, prea inovați întruna – încotro vă îndreptați?”.

Termometrul arată –20°C. Noi, oamenii, suntem condamnați doar să trecem prin aceste locuri. Cea mai mare parte din suprafața planetei nu este accesibilă rasei noastre. Slab adaptați, specializați în mai nimic, ne folosim cortexul ca armă fatală. El ne permite totul. Putem să facem lumea să se încline în fața inteligenței noastre și să trăim în mediul natural ales de noi. Rațiunea ne diminuează debilitatea. Nefericirea noastră constă în dificultatea de a alege locul unde să ne stabilim.

Cum să tranșăm oare între înclinațiile noastre contrare? Nu suntem ființe „lipsite de instinct”, cum declarau filosofii culturaliști, ci, dimpotrivă, suntem derutați de prea multe instincte contradictorii. Omul suferă de incertitudinea lui genetică: prețul acesteia este nehotărârea. Genele nu ne impun nimic, rămâne doar ca noi să alegem între multiplele posibilități ce se oferă voinței noastre. Ce amețeală! Ce blestem să putem cuprinde totul în brațe! Omul arde de nerăbdare să facă lucruri de care se teme, jinduiește să ignore ceea ce tocmai a construit, visează la noi aventuri odată întors acasă, dar plânge după Penelopa de îndată ce pleacă în vreo călătorie nouă. Capabil de orice destinație posibilă, e condamnat să nu fie niciodată mulțumit. Visează să fie în mai multe locuri „în același timp”. Dar acest „în același timp” nu este nici posibil biologic, nici psihologic de dorit, nici admisibil din punct de vedere politic.

În unele nopți, visând cu ochii deschiși pe o terasă pariziană din Arondismentul V, mă vedeam ducându-mi traiul liniștit într-o căsuță din Provence, dar îmi alungam imediat

gândul ca să-mi imaginez noi aventuri. Incapabil să-mi stabilesc o destinație unică, ezitând între un sejur și un itinerar în perpetuă mișcare, ezitând mereu, invidiam iacii, monștri ferecați prin chiar destinul lor și, din acest motiv, dăruiți cu mulțumirea de a fi ceea ce sunt și statorniciți acolo unde puteau supraviețui.

Geniile omenirii au fost cei care și-au ales o cale unică, fără să devieze. Hector Berlioz vedea în „ideea fixă" condiția geniului. El condiționa calitatea unei opere de unicitatea motivului ei. Dacă vrei să rămâi în posteritate, e mai bine să nu alergi din floare în floare.

Animalul sălbatic se cantonează din necesitate în mediul pe care hazardul i l-a rezervat. Codificarea lui genetică îl predispune să supraviețuiască în propriul biotop, oricât i-ar fi de ostil. Și această adaptare îl face suveran. Suveran pentru că e lipsit de dorința de a se afla în altă parte. Animalul – o idee fixă!

Temperatura scădea, trebuia să plecăm. Am părăsit iacii. Rumegau nemișcați. Eram stăpânii lumii, dar niște stăpâni fragili și chinuiți. Eram Hamlet rătăcind pe meterezele cetății.

Am ajuns în tabără și ne-am strecurat în sacii de dormit. Înainte de a trage fermoarele corturilor, Munier ne-a recomandat:

— Să nu vă puneți dopuri în urechi, s-ar putea să cânte lupii la noapte.

Ca să aud asemenea cuvinte plecasem în călătorie.

Apoi, luna a răsărit fără să poată face nimic pentru noi: erau –30°C în cort. Ne înghețaseră până și visele.

Pământul și trupul

Trezirea la patru dimineața. Termometrul indică –35°C. A te extrage din sacul de dormit are în sine ceva stupid.

Ca să nu suferim de frig în asemenea condiții, era necesar să ne organizăm. Fiecare gest trebuia exersat: să găsești o mănușă, să-ți legi șireturile de la ghete în interiorul pilotei, să pui fiecare obiect la locul lui, să-ți scoți mănușa ca să legi o chingă și să ți-o pui repede înapoi. Dacă întârzii prea mult, frigul pune stăpânire pe un membru și nu-l mai lasă decât ca să atace altul. Frigul dă târcoale înăuntrul organismului. În decursul anilor, trupul nu se poate obișnui cu el. Dar, executând gesturi precise, poți măcar să reduci chinul. Munier își strânsese de atâtea ori bivuacul în iernile petrecute pe insula Ellesmere sau în Kamceatka, încât îl manevra rapid și nu părea să sufere prea mult de atacurile gerului. Léo acționa cu gesturi precise. A fost gata înaintea mea, îmbrăcat și cu rucsacul în spinare. Eu și Marie, mai încurcă-lume, sufeream când ne trezeam în camera aceea frigorifică și eram în culmea fericirii când o porneam la drum. *Tao* ne spune că „mișcarea învinge frigul”. Aceștia sunt și termenii primului principiu al termodinamicii. În dimineața aceea, conform recomandărilor filosofiei chineze și ale termofizicii, am luat în piept efortul cu dragă inimă.

Am urcat până la 5.200 de metri pe creste nu foarte înguste. Ne mișcam lent, fiind prost aclimatizați. Micul pisc era o platformă de pietre plate sparte de îngheț. Se lumina de ziuă și, acolo sus, priveliștea s-a deschis, în sfârșit, spre platoul înalt Changtang. Era un talger de o mie de kilometri vibrând de praf, ornat cu mlaștini albe. Ceața compunea orizontul. În acel gol stătea ascunsă viața.

Îmi imaginam că traversam pe îndelete podișul de la est la vest. Există locuri în lume al căror nume te îndeamnă să visezi și Changtang îndeplinea pentru mine această condiție. Uneori, numele magice devin titluri de tablouri sau de poeme. Victor Segalen a visat *Thibet*-ul unde n-a ajuns niciodată și pe care îl ortografia cu „h”. Vedea în el un abis pentru purificarea spiritului. Apoi, *Thibet* a devenit titlul uneia dintre culegerile lui de poeme, o declarație de iubire pentru niște patrii inaccesibile. Exprima acel *Fernweh* german, nostalgia hotarelor îndepărtate unde nu vei ajunge niciodată. Aflat la picioarele mele, Changtang își oferea neantul pentru aventuri viitoare: era un regat de cucerit, un pământ de străbătut călare, în coloană, cu flamuri. Într-o zi, vom putea străbate nemijlocit întinderea lui secată. Acum însă, doar priveam platoul de foarte de sus și eram fericit. Era ca și cum îmi planificam o întâlnire cu cineva pe care nu îl voi cunoaște niciodată. Am zăbovit două ore pe vârf fără să fi zărit niciun animal, nici măcar o pasăre de pradă. Câteva săpături în teren ne arătau că chinezii scormoniseră zona cu buldozerele. Prospectori de minereuri?

— Regiunea a fost devastată, cum s-a întâmplat și în Vosgi, la mine acasă, a zis Munier. Prin anii ’60, foarte tânăr fiind, tata și-a alertat concetățenii. Presimțea dezastrele. Rachel

Carson scrisese *Printemps silencieux*, ca să denunțe pesticidele. Puțini erau cei care vedeau pe atunci amenințarea. René Dumont, Konrad Lorenz, Robert Hainard vorbeau în van. Tata s-a lăsat păgubaș – era considerat stângist. S-a îmbolnăvit – cancerul tristeții.

— A suferit cu trupul lui pentru acest Pământ, am zis.

— Putem spune și așa, a admis Munier.

Am revenit, mergând vreme de o zi spre centrul lumii – lacul nostru. Se lăsa seara. Ne-am așezat pe mal, după opt ore de mers. Ascultam murmurul tăcerii. Munții Kunlun, deja în întuneric, ne străjuiau amical. Platoul era pustiu. Niciun zgomot, nicio mișcare, niciun parfum. Era somnul cel mare. Tao se odihnea, pe lac, nicio unduire. Din apatia lui se năștea învățătura:

În fața agitației fără astâmpăr a ființelor nu contempla decât întoarcerea lor.
Feluritele ființe din lume se vor întoarce la rădăcina lor.
A te întoarce la rădăcină înseamnă a te statornici în pace[*].

Îmi plăcea acel ermetism narcotic. Tao, asemenea fumului de havană, desenează enigme plăcute. Nu ești somat să înțelegi mare lucru, dar amorțeala este la fel de voluptuoasă ca o lectură din Sfântul Augustin.

Monoteismul n-ar fi putut să apară în Tibet. Propunerea unei divinități unice a fost plăsmuită în „semiluna fertilă”[**]. Popoarele de crescători de vite și de agricultori se organizau în masă. Apăreau orașe pe malurile fluviilor. Sacrificarea taurilor pentru zeița-mamă nu mai mulțumea pe nimeni. Viața colectivă trebuia guvernată, strângerea recoltei trebuia celebrată și oile trebuiau îngrijite. A fost deci creată o reprezentare a lumii în care au fost glorificate turmele. S-a

inventat o nouă gândire universală. Cât despre Tao, a rămas o doctrină pentru singuraticul care rătăcește pe platou. O credință de lup.

— Mai citește din *Tao*! mi-a zis Léo.

— *Toate ființele aflate sub cer se zămislesc din Ființă.*[***]

Nicio antilopă n-a luat-o la goană ca să contrazică poemul.

[*] *Tao Te Ching*, capitolul 16. În traducere românească, ed. cit., p. 59: „Caută să ajungi la vidul desăvârșit și să rămâi netulburat și neclintit. «Cele zece mii de ființe și lucruri» se înmulțesc laolaltă iar eu știu că ele se vor înapoia [la rădăcină]. Prin urmare, ființele și lucrurile capătă o sumedenie de înfățișări și toate se vor înapoia la rădăcina lor. Înapoierea la rădăcină înseamnă «nemișcare» iar «nemișcare» înseamnă «redobândirea vieții»” (n.tr.).

[**] Semiluna fertilă sau Cornul abundenței, zonă geografică foarte mănoasă din Orientul Mijlociu care, având pe hartă forma unui corn, se întinde din Irak până la Nil (n.tr.).

[***] *Cartea despre Tao și virtuțile sale*, capitolul 40, ed. cit., p. 113 (n.tr.).

Partea a III-a

Apariția

Și acum, despre zeu. Munier voia să ajungă în districtul Zadoi, în extremitatea estică a Tibetului, pe valea superioară a Mekongului. De acolo, urma să atingem masivele în care se ascundeau leoparzii supraviețuitori.

— Supraviețuitori la ce? am întrebat.

— La răspândirea omului, mi-a răspuns Marie.

Definiția omului: creatura cea mai prosperă din istoria lumii vii. Ca specie, omul nu e amenințat de nimic: defrișează, construiește, se înmulțește. După ce omenirea s-a întins, s-a îngrămădit. Orașele se înalță spre cer. „Să locuiești în lume ca un poet", scrisese un poet german[1] în secolul al XIX-lea. Era un plan frumos, o dorință naivă. Nu s-a realizat. În turnurile sale, omul secolului XXI locuiește în lume în calitate de coproprietar. A câștigat partida, se gândește la viitorul lui, trage cu ochiul la următoarea planetă ca să-i absoarbă preaplinul. Curând, „spațiile infinite" vor deveni vidanja lui. În urmă cu mai multe milenii, Dumnezeul din Geneza (ale cărui cuvinte au fost reținute înainte ca el să devină mut) s-a dovedit foarte precis: „Creșteți, înmulțiți-vă, umpleți pământul și supuneți-l" (1:28). Putem crede în mod rezonabil (fără a ofensa lumea clericală) că programul s-a realizat, că Pământul este „supus" („stăpânit") și că ar fi timpul să i se acorde un repaus matricei uterine. Suntem opt miliarde de indivizi. Au rămas doar câteva mii de leoparzi. Omenirea nu mai joacă o partidă echitabilă.

1. Friedrich Hölderlin, „Albastru adorabil”: „...totuși poetic, locuiește/ Omul pe acest pământ” (n.a.).

Simple sălbăticiuni

Cu un an în urmă, Munier și Léo poposiseră pe malul drept al fluviului ca să observe sălbăticiunile de lângă o mănăstire budistă. Numele fluviului Mekong era un motiv suficient ca să le justifice călătoria. Numele au rezonanța lor și suntem atrași de ele ca de un magnet. De pildă, Samarkand sau Ulaanbaatar (Ulan Bator). Pentru alții, Balbec ar fi de ajuns. Unii tresar chiar și când aud de Las Vegas!

— Îți plac numele locurilor? l-am întrebat pe Munier.

— Mai curând numele animalelor, mi-a răspuns.

— Pe care-l preferi?

— Șoimul, animalul meu totem. Dar tu?

— Baikalul, locul meu sacru.

Am urcat toți patru în jeepuri și, vreme de două zile, am traversat din nou pantele pe care veniserăm, „pe taluzurile aluvionare din holocen”, ar fi spus profesorul meu de geomorfologie de la Universitatea Nanterre-Paris X. Era un aer rece, tăios. Norul stârnit de mașinile noastre era un praf de morenă măcinată de ghețari și sedimentată de milioane de ani. În geografie, nimeni nu face curat.

Respiram reziduuri infime, cerul avea miros de cremene. Marie filma soarele prin trenele lăsate în urma lor de turme. Zâmbea și contempla vidul. Léo repara aparatele deteriorate

de șocuri – îi plăceau dispozitivele funcționale. Munier bolborosea nume de animale sălbatice.

Drumul spre Zadoi era în paragină și înaintam încet. Proeminențe de granit apărau firav platourile. Drumul urca pe o culme aflată între două neveuri murdare: am fost fericiți că am izbutit să ajungem dincolo de trecătoare. Au urmat ore întregi pe serpentine. Pământul mirosea a apă rece. Ținut fără zăpadă, înălbit de praf. De ce m-a încercat oare un sentiment de simpatie față de acele peisaje lipsite de nuanțe, pentru acele reliefuri curbate ca o lamă de sabie și cu un climat atât de dur? M-am născut în bazinul parizian și părinții mă familiarizaseră cu atmosfera din Touquet. În Picardia, sub un cer plumburiu, vizitasem satul natal al tatălui meu. Am fost educat astfel încât să iubesc tablourile lui Courbet și blândețea climei din Thiérache și din Normandia. Eram mai apropiat de Bouvard și Pécuchet decât de Ginghis Han, și totuși mă simțeam ca acasă printre acei versanți. În plină stepă din Asia Centrală, unde poposisem deseori – Turkestanul rus, Pamirul afgan, Mongolia și Tibet –, avusesem sentimentul că-mi deschideam propriile uși. De îndată ce se stârneau vânturile, regăseam aerul de acasă. Două explicații: ori fusesem rândaș mongol într-o viață anterioară, și această ipoteză metafizică era confirmată de ochii migdalați ai răposatei mele mame, ori acele netezimi geografice exprimau chiar starea mea sufletească. Fiind neurastenic, aveam nevoie de stepe. Poate că în privința asta s-ar fi putut edifica o teorie geo-psihologică. Oamenii și-ar armoniza preferințele geografice cu propriile dispoziții sufletești. Spiritelor vesele le-ar fi pe plac pajiștile înflorite, inimilor aventuroase, falezele de marmură,

sufletelor întunecate, tufărișul din Brenne, iar ființelor mai grosiere, platformele de granit.

Cu puțin înainte de a ajunge la asfaltul șoselei Golmud – Lhasa, s-a ivit un lup. Mergea cu pași mărunți și repezi, cu gâtul întins, de-a lungul taluzului. A întors capul fără să încetinească, doar cât să se asigure că nu ne apropiem de el, și a cotit-o în unghi drept. A tăiat drumul spre nord, către poalele munților. Simultan, s-a ivit brusc și o turmă de vreo sută de măgari sălbatici, coborând în goană panta. A fost ca un balet lent pe o scenă imensă. Mișcările fiecăruia respectau axa unei coregrafii: lupul mergea cu pași mici și repezi, măgarii alergau și au trecut la vreo cincizeci de metri de un grup de antilope *chiru* și de o turmă de gazele *procapra* încremenite printre smocurile înalte de arenaria. Fiecare turmă abia dacă se atingea ușor de alta, niciuna nu se amesteca cu celelalte, iar măgarii au plecat fără să deranjeze pe nimeni. Sălbăticiunile se suportă ca vecini, dar fără prietețuguri. Fără ingerințe de niciun fel: o bună soluție pentru viața în grup.

Lupul a depășit coada turmei și s-a îndepărtat pe povârniș la o distanță apreciabilă. Lupii pot să străbată optzeci de kilometri fără să se oprească. Acela părea să știe încotro se îndreaptă. Măgarii îl observaseră. Unii îl supravegheau, întorcându-și grumazul. Niciunul nu părea cuprins de panică. Într-o lume a fatalității, pradă și prădător se întâlnesc și se cunosc. Erbivorele știu că una dintre ele va trebui să piară într-o zi și că acesta este prețul care trebuie plătit ca toate să pască la soare. Munier mi-a dat o explicație mai puțin confuză:

— Lupii vânează în haită, având propria strategie de a conduce atacul și a-și obosi prada. Un lup solitar în fața unei turme nu poate produce mari pagube.

Ne apropiam de valea superioară a Mekongului. La acea altitudine, fluviul era doar o serpentină. Într-o dimineață, într-o văiugă galbenă cățărată la altitudinea Mont Blancului, lângă o stână garnisită cu steaguri de rugăciune, am surprins trei lupi pe pantă, trei răufăcători care tocmai dăduseră o spargere. Urcau din nou spre creastă, ultimul ținând în gură o halcă de carne. Câinii urlau disperați, fără să îndrăznească să se repeadă după ei. Ca și oamenii, câinii sunt cu furia pe buze și cu spaima în stomac.

Proprietarii stăteau în poarta stânei și priveau scena neputincioși: „Ce poți să faci și cine e de vină?”, păreau să spună. Cei trei lupi goneau, mândri, suverani, nepedepsiți, de neînfrânt, ca soarele. S-au oprit pe creastă și cel mai tânăr a devorat prada, în timp ce adulții, costelivi, stăteau la pândă, cu labele din spate încordate. Am urcat spre ei, ascunzându-ne pe după un perete stâncos. Până să ajungem în capătul de sus al pantei, lupii dispăruseră. O cucuvea bătea aerul cu aripile, o vulpe chelălăia, câteva gazele curățau iarba de pe taluz. Nici urmă de lupi.

— S-au retras, dar nu sunt departe, a șoptit Munier.

Era o bună definiție a naturii sălbatice: ceea ce încă e aici deși nu se mai vede. Ne rămânea amintirea celor trei desperados mergând cu pași repezi în lumina zorilor, urmăriți de lătratul câinilor și dispărând pentru a face alte raiduri de pradă. Cu un sfert de oră înainte să ajungem noi, lupii cântaseră, ca răspuns la o chemare venită dinspre nord.

— Se vor alătura unei haite. Au punctele lor de întâlnire, a spus Munier. Mă emoționez ori de câte ori văd un lup.

— De ce?

— Ecoul timpurilor sălbatice. M-am născut într-o Franță suprapopulată, unde puterea slăbește și spațiul se reduce. În Franța, dacă un lup ucide o oaie, crescătorii de animale organizează manifestații. Agită panouri pe care scrie: „Nu lupului!”.

Lupi, nu rămâneți în Franța, este o țară prea interesată să-și administreze turmele! Un popor căruia îi plac majoretele și sindrofiile nu poate suporta ca un prinț al nopții să hoinărească în libertate căutându-și hrana.

Păstorii se întorceau deja la stână, luându-și în șuturi dulăii. Pe Pământ, gazela țâșnește, lupul dă târcoale, iacul hoinărește, vulturul meditează, antilopa se face nevăzută, pika stă la soare și câinele ispășește pentru toți.

Iubirea din munți

Drumul ne dusese la un afluent ce șerpuia pe platoul stâncos, la aproape 5.000 de metri. Turnulețe de calcar zimțau flancurile văii. Câteva grote străpungeau acel zid de apărare și desenau lacrimi negre pe versanți.

— E un regat pentru leoparzi, a zis Munier.

Până la adăpostul unde voiam să ne instalăm tabăra de bază mai aveam de mers o sută de kilometri.

O pisică manul, *Otocolobus manul*, s-a ivit pe un pisc deasupra drumului, cu capul ei hirsut, caninii-seringi și ochii galbeni, care contrastau prin strălucirea lor demonică cu grația ei de pluș. Această mică felină trăiește amenințată de toate animalele de pradă. Părea să învinovățească Evoluția că îi înzestrase cu o asemenea agresivitate corpul atât de fermecător. „Să nu încerci să mă mângâi, că-ți sar la gât”, spunea grimasa ei. Mai sus, o capră albastră stătea proțăpită pe o muchie, cu voluta coarnelor prinsă între creneluri. Animalele sălbatice supraveghează lumea, la fel cum garguiele controlează orașul de la înălțimea donjoanelor. Treceam pe sub ele, fără să știm. Întreaga zi, am tot repetat același scenariu. Ori de câte ori reperam vreun animal, ne repezeam afară din jeepuri, ne târam și îndreptam spre el

aparatele. Nici nu apucam bine să ne instalăm, că animalul dispărea.

Nu îndrăzneam să-i prezint lui Léo concluziile mele, dar era evident: Munier și Marie se iubeau. În tăcere, fără efuziuni. El, înalt și sculptural, deținea cheile lecturii lumii și respecta misterul acelei fete mlădioase care nu i se dăruia. Ea, de o suplețe somptuoasă, tăcută, îl admira pe bărbatul care cunoștea atâtea secrete, dar nu le putea desluși pe ale ei. Erau doi tineri zei greci cu trupuri frumoase de animale superioare. Eram încântat să-i văd împreună, chiar dacă termometrul arăta –20°C și ei stăteau culcați într-un tufiș de mărăcini.

— A iubi înseamnă a sta nemișcat, unul lângă celălalt, ore în șir, am zis.

— Suntem făcuți pentru pândă, mi-a confirmat Marie.

În dimineața aceea, ea a filmat manulul și Munier a scrutat sinuozitățile terenului pentru a stabili care dintre micuții câini de prerie avea să moară în arenă.

Dezgustat de afrontul adus de om naturii, Munier mai nutrea așadar o oarecare afecțiune pentru semenii lui. Îi alegea pe beneficiarii sentimentelor lui, pe care îi identifica precis. Admiram felul lui de a iubi, perfect orientat. O utilizare onestă.

Deși foarte milos, Munier nu se pretindea un umanist. Prefera animalul din vizorul binoclului în locul omului din oglindă și nu așeza ființa omenească în vârful piramidei viețuitoarelor. Știa că specia umană, ajunsă recent în locuința terestră, susținea că domină lumea și își asigura propria glorie eliminând complet tot ceea ce nu-i aparținea.

Camaradul meu nu-și dedica iubirea unei idei abstracte de om, ci unor destinatari reali – în cazul lui, sălbăticiunile și Marie. Carnea, oasele, blana, pielea: înainte de sentimente, avea nevoie de ceva concret.

Iubirea din pădure

Iubisem și eu pe cineva. Iubirea își produsese efectul: toate celelalte dispăruseră. Era o fată discretă, cu pielea deschisă la culoare, care trăia în pădurea din Landes. Seara, ne plimbam pe alei. Pinii plantați cu o sută cincizeci de ani în urmă colonizaseră mlaștinile, prosperaseră în spatele dunelor și răspândeau un parfum înțepător și cald: o sudoare a lumii. Potecile erau ca niște panglici de cauciuc pe care înaintam dezinvolt. „Trebuie să trăiești în pași de sioux”[*], îmi spunea. Surprindeam animale sălbatice – o pasăre, o căprioară. Un șarpe care se ascundea în grabă. Cei din Antichitate – mușchi de marmură și ochi albi – vedeau în apariția acestor animale ivirea unui zeu.

„E rănit și nu poate să fugă, a fost reperat, va muri.” Auzeam asemenea cuvinte luni în șir. În seara aceea, un păianjen-rătăcitor – *lycosa,* zicea ea – dibuise un gândac croitor-de-stejar în spatele unei tulpini de ferigă. „O să-i injecteze o doză letală și o să-l devoreze.” Cunoștea astfel de lucruri la fel de bine ca Munier. Cine îi inoculase aceste intuiții? Era o știință transmisă din epoci ancestrale. Inteligența naturii îmbogățește spiritul anumitor ființe fără ca ele să fi făcut studii. Devin clarvăzătoare, deslușesc enigmele

înlănțuirii lucrurilor acolo unde savanții nu izbutesc să studieze decât o singură piesă a edificiului.

Citea în tufișuri. Înțelegea păsările și insectele. Când arenaria își deschidea corola, zicea: „E rugăciunea florii către soare, zeul ei”. Salva furnici luate de apa din rigole, melci încurcați prin mărăcini, o pasăre cu aripa beteagă. În fața unui scarabeu, zicea: „E o piesă de blazon, merită venerația noastră, e fixat în setul de bijuterii”. Într-o zi, la Paris, în fața bisericii Saint-Séverin, o păsăruică i s-a așezat pe creștet și mă întrebasem dacă eram eu demn de o femeie pe care se așază păsările. Era preoteasă, o urmam.

Am trăit în păduri crepusculare. Crescătoria ei de cai ocupa vreo zece hectare în Landes, pe flancul vestic al unui drum ale cărui făgașe păreau cea mai bună garanție a unei vieți ascunse. Amenajase o cabană din lemn de pin în spatele lizierei. Un iaz constituia axa proprietății. Se odihneau acolo rațele sălbatice și tot acolo se adăpau caii. Jur-împrejur, iarba deasă străpungea nisipul călcat de sălbăticiuni. Cabana dispunea de tot confortul: sobă, cărți, o pușcă Remington 700, cele trebuincioase pentru preparat cafeaua, o copertină sub care s-o bei și o șelărie cu miros de sevă. Un ciobănesc francez păzea acel regat, rău, încordat ca un percutor de Beretta 92 și jovial cu cei care se arătau prietenoși cu el. Ar fi sărit la gâtul primului nepoftit. Eu am scăpat.

Uneori, ne așezam pe coama vreunei dune. Oceanul zvâcnea cu furie, revărsându-și valurile neobosit. „Cred că există o veche dispută între mare și uscat.” Ziceam chestii de felul ăsta, ea nu le asculta.

Cu nasul în părul ei mirosind a merișor, o lăsam să-și expună teoriile. Omul apăruse pe Pământ în urmă cu câteva

milioane de ani. Venise neinvitat, la masa gata pusă, când pădurile deja se răspândiseră pretutindeni și animalele hoinăreau libere de colo colo. Revoluția neolitică, la fel ca orice revoluție, anunțase teroarea. Omul se autoproclamase șeful unui politburo a tot ce era viu, se propulsase în capătul de sus al scării viețuitoarelor și imaginase tot soiul de dogme ca să-și legitimeze dominația. Toate apărau aceeași cauză: pe el însuși. „Omul este mahmureala lui Dumnezeu!", spuneam. Ei nu-i plăcea formularea. Mă acuza că „aruncam fumigene" fără rost.

Ea mă inițiase în teoria pe care i-o expusesem lui Léo pe dunele tibetane. Animalele, plantele, ființele unicelulare și neocortexul sunt fractalii aceluiași poem. Îmi vorbea despre supa cosmică primordială: în urmă cu patru milioane și jumătate de ani, existase o materie principială obținută din bătutul apei, la fel cum untul se obține din bătutul laptelui. Întregul a fost anterior părților. Din terciul acela a ieșit ceva. S-a produs o separare, apoi o ramificare a formelor, care ulterior au devenit tot mai complexe. Ea venera orice sălbăticiune ca pe un ciob dintr-o oglindă. Lua de jos un dinte de vulpe, o pană de bâtlan, un tentacul de sepie și șoptea contemplând acele „țăndări": „Avem aceeași obârșie", le zicea.

Pe dună, în genunchi, îmi spunea: „Își va regăsi coloana, a fost atrasă de sucul de șoaldină, celelalte au trecut la ceva mai ușor". De data asta, era vorba de o furnică rătăcită care revenea la cortegiul ei după ce se abătuse din drum pentru un mugur galben de șoaldină. De unde provenea oare nemărginita ei tandrețe pentru meticulozitatea viețuitoarelor?

„De la voința lor de a face lucrurile bine, de la rigoarea lor”, spunea. „Noi nu suntem serioși.”

Era un cer senin de vară. Vântul stârnise hula, un nor se ivea din remuul apei la mal. Aerul era cald, marea bezmetică, nisipul moale. Trupuri întinse pe plajă. Francezii se îngrășaseră. Să fi fost de vină ecranele? Din anii ’60, societatea a adoptat poziția șezând. Odată cu mutația cibernetică, imaginile au început să defileze prin fața unor trupuri imobile.

Un avion străbătea văzduhul ducând după el o banderolă publicitară pentru un site de întâlniri adultere. „Ne-am putea imagina pilotul care survolează plaja văzându-și soția întinsă alături de un domn întâlnit pe site-ul ăla”, am zis.

Fixase cu privirea un pescăruș care plutea pe vânt, în plin soare, sfidând hula[**].

Ne-am întors la cabană pe niște drumuri ușor de străbătut. Caii ei miroseau acum a lumânare. Pentru ea, copacii scoteau foșnete pline de sens. Frunzele alcătuiau un alfabet. „Păsările nu fac vocalize pentru o glorie măruntă”, spunea. „Ele intonează imnuri patriotice sau fredonează serenade: sunt acasă, te iubesc”. Am ajuns la cabană și a destupat o sticlă de vin de Loara, de nisip și de ceață. Am băut la greu, veninul roșu îmi umfla venele. Noaptea punea stăpânire pe mine. O cucuvea a țipat speriată. „O cunosc, e de-aici, e duhul nopții, generalul-șef al copacilor morți.” Una dintre obsesiile ei era să clasifice ființele vii nu după metoda structurală a legăturilor de familie stabilită de Linné, ci conform ordinii transversale care ar reuni înclinațiile sălbăticiunilor și plantelor laolaltă. Existau geniul voracității (propriu rechinului și plantelor carnivore), cel al detentei (apanajul păianjenului-săritor sau al

cangurului), cel al longevității (deținut de broasca-țestoasă și de arborele de sequoia), cel al disimulării (întruchipat de cameleon sau de fasmide). Nu avea nicio însemnătate că acele vietăți nu făceau parte din aceeași încrengătură biologică din moment ce erau înzestrate cu aceleași aptitudini. Și conchidea că un cuc și viermele-de-gălbează, prin perceperea oportunității și fina cunoaștere a victimelor lor, se aseamănă mai mult unul cu celălalt decât cu alți membri ai propriilor familii. Lumea vie etala în fața ei panoplia strategiilor de război, de iubire și de mișcare.

S-a ridicat să mâne caii spre adăpost. Era o imagine prerafaelită: o femeie calmă, dură, riguroasă și precisă, deplasându-se sub lumina lunii, urmată de pisica ei, de o gâscă, de cai fără căpăstru și de un câine. Lipsea un leopard de sub constelații. Toate alunecau, cu capul sus, fără un foșnet sau vreun alt zgomot, fără să se atingă, perfect aliniate și perfect distante, sigure cu privire la direcția în care se îndreptau. O trupă în ordine. Animalele se puneau în mișcare ca niște resorturi la cea mai slabă șoaptă a stăpânei. Era o soră a Sfântului Francisc din Assisi. Dacă ar fi crezut în Dumnezeu, ar fi intrat într-un ordin consacrat sărăciei și morții, un comunism mistic și nocturn în care i s-ar fi adresat lui Dumnezeu fără mijlocirea preoțimii. De altfel, relația ei cu animalele era o rugăciune.

Am pierdut-o. Nu m-a vrut fiindcă refuzam să mă predau cu trup și suflet iubirii de natură. Am fi trăit într-o fermă, într-o pădure deasă, într-o cabană sau printre ruine, contemplând necuvântătoarele. Visul a pierit și am văzut-o cum se îndepărtează la fel de lin precum venise, însoțită de animalele ei, în pădurea crepusculară. Iar eu mi-au urmat propria-mi

cale, cu tot mai multe călătorii, sărind din avion ca să prind trenul și vociferând, de la o conferință la alta (cu voce pătrunzătoare), că omul ar trebui să înceteze să se mai agite. Cutreieram pământul și, de fiecare dată când întâlneam vreun animal sălbatic, mi se ivea în minte chipul ei pe care-l pierdusem. O urmăream pretutindeni. Când Munier îmi vorbise despre leopardul zăpezilor, pe malurile Mosellei, nu știa că, de fapt, îmi propunea să merg ca să o regăsesc pe ea.

Dacă aș întâlni fiara, în ea mi-ar apărea întruchipată acea singură iubire a mea. Și oricare altă întâlnire a mea aș dedica-o palidei ei amintiri.

* Cu pași mari, săltați și ridicând genunchii (n.tr.).
** În original *swell*, hulă în limba engleză (n.tr).

O pisică în defileu

Zadoi rămăsese undeva în urmă și drumul străbătea acum un defileu la altitudinea de 4.600 de metri. Ne aflam la stâna Bapo, pe malul stâng al fluviului Mekong, la cinci sute de metri de mal. Mai târziu, vom boteza acel loc „canionul leoparzilor”. Trei barăci cu pereți de lut și paie, mici cât căsuțele de pe plajă, străjuiau intrarea într-un defileu săpat în carst. Crestele albe, năpădite de un lichen violaceu, se înălțau până la peste 5.000 de metri și se deschideau spre pantele largi pe care păștea turmele. Un fir de apă înghețat se strecura printre versanți și desena trei meandre înainte de a se vărsa în fluviu. Aveam de mers douăzeci de minute ca să ajungem pe prundișurile spre care iacii domestici se îndreptau în fiecare dimineață, visând să găsească o pășune mai grasă decât în ajun.

Nu aveam apă curentă, nici electricitate, nici cu ce să ne încălzim. Vântul mugea. Câinii ne păzeau suspicioși. Drumul trecea pe sub taluz, paralel cu fluviul, și permitea să primim uneori câte o vizită. Jeepul crescătorului de iaci era singura noastră speranță pentru o excursie în lumea civilizată, în loc de Zadoi, aflat la cincizeci de kilometri spre est.

Familia de nomazi petrecea iarna acolo, stăpână peste nopțile cu –20°C și peste două sute de iaci, așteptând să vină

primăvara și să se domolească vântul. Terasele stâncoase erau un paradis pentru leopard. Cavitățile îi ofereau locuri unde să se ascundă. Iacii și caprele albastre îi asigurau hrana. Cât despre oameni, nu-i creau dificultăți. Urma să poposim toți patru acolo vreme de zece zile.

Cei trei copii se mișcau cu iuțeala biciului. Febrilitatea îi proteja de temperaturile negative. Gompa, de șase ani, și surorile lui mai mari, Jisso și Djia, cu ochi alungiți și dinți albi, mânau animalele pe pășuni în zori și seara le aduceau înapoi la adăpost. Își petreceau întreaga zi în bătaia rafalelor de vânt, străbătând în fugă masivul muntos și conducând niște animale de șase ori mai corpolente ca ei. Fetele, la cei zece ani ai lor, văzuseră leopardul cel puțin o dată în viață. În tibetană, leopardul zăpezilor se numește *saâ* și țâncii rosteau cuvântul foarte puternic, ca o interjecție, însoțit de numeroase strâmbături și cu arătătoarele în fața gurii, care reprezentau colții. Erau genul de copii pe care nu-i adormi cu basme de Perrault. Se întâmpla uneori ca, în vreo vale din ținutul Mekongului superior, leopardul să răpească un copilaș, ne-a spus tatăl lor.

Tuagê, capul familiei, în vârstă de cincizeci de ani, ne-a repartizat cea mai mică baracă, unde am găsit niște condiții cu adevărat de lux: ușa se deschidea spre panta versantului pe care dădeau târcoale tot felul de jivine. Câinii se împrieteniseră cu noi, o sobă încălzea încăperea. În fața taberei, apa râului curgea doar o oră pe zi, atunci când soarele încălzea cel mai tare. Uneori veneau copiii să ne viziteze. Ore de frig, de tăcere și de singurătate, peisaj imobil, cer de piatră,

regn mineral și temperaturi negative: zile ce promiteau stabilitatea. Dăduse norocul peste noi.

Ne-am distribuit timpul în mod egal între marșurile forțate și ceasurile de hibernare.

Seara mergeam în vizită la familia din baraca vecină. Dincolo de ușa de lemn domnea o căldură plăcută, dar vagă. Mama bătea ceaiul cu unt de iac, destrămând ritmic tăcerea. În Tibet, încăperile familiale sunt pântecele calde unde se recuperează zilele când bate grindina măruntă. O pisică dormea, adăpostind într-însa o genă diluată de leopard: preferând să toarcă la căldură, n-avea să mai cunoască niciodată plăcerea de a ucide un iac. Linxul, o rudă îndepărtată a ei, continua să își ducă traiul în natură, fiindu-i pe plac mai mult vijelia de afară decât toropeala din interior. Un Buddha poleit lucea în licărirea lămpilor cu ulei și freamătul aerului ne moleșea îndeajuns ca să răbdăm să ne privim unii pe alții fără să rostim vreun cuvânt. Nu doream nimic. Buddha câștigase: nihilismul lui iradia toropeală. Tatăl număra mărgelele șiragului de rugăciuni. Timpul trecea. Liniștea era semnul devoțiunii noastre față de el.

Dimineața luam drumul canionului. Munier ne trimitea către vreun prag de piatră sau pe vârful unei creste, deasupra defileului. Uneori ne despărțeam în două grupuri, Munier o ducea pe Marie într-o mică depresiune din vecinătate. În depărtare, Mekongul își împletea șuvițele lui albe. Așteptam să apară cel pentru care veniserăm, leopardul zăpezilor, *Panthera uncia*, după numele științific, Regele care jurase credință acelui canion și căruia urma să-i admirăm aparițiile publice.

Artele și sălbăticiunile

În lume au rămas 5.000 de leoparzi. Statistic, existau mai mulți oameni îmbrăcați cu haine făcute din blana lor. *Uncia* se ascundea în masivele centrale, din Pamirul afgan până în Tibetul Oriental, din Munții Altai până în Himalaya. Aria de răspândire corespundea hărții de escapade istorice a Asiei Centrale. Expansiunea Imperiului Mongol, raidurile smintite ale baronului Ungern-Sternberg, călătoriile călugărilor nestorieni prin Serindia, eforturile sovietice de la periferiile URSS, campaniile arheologice ale lui Paul Peillot în Turkestan, toate aceste mișcări acopereau cartografia leopardului. Oamenii se comportaseră acolo ca niște fiare sălbatice extrem de destoinice. Munier patrulase vreme de patru ani pe hotarul oriental al zonei. Șansele de a zări o umbră într-un spațiu mare cât un sfert din Eurasia rămâneau minime. Mai bine s-ar fi specializat camaradul meu în portrete de oameni – o meserie de viitor. Un miliard și jumătate de chinezi contra 5.000 de leoparzi: băiatul ăsta își complicase viața.

Vulturii făceau de strajă cu schimbul, santinele ale recviemului. Crestele primeau cele dintâi lumina zilei. Un șoim stropea văiuga – era binecuvântarea lui. Supravegherea exercitată de păsările necrofage mă hipnotiza. Ele vegheau ca, pe Pământ, totul să se petreacă așa cum se cuvine, adică

moartea să-și ia porția ei de sălbăticiuni și să le distribuie lor rațiile. Jos, pe pantele rapide care tăiau oblic defileul, pășteau iacii. Culcat în iarbă, într-o așteptare calmă și imperturbabilă, Léo scruta cu luneta fiecare stâncă. Eu nu eram atât de meticulos. Răbdarea are limitele ei, iar ale mele nu treceau dincolo de versanții defileului. Atribuiam fiecărui animal un loc pe scara socială a regatului. Leopardul era regentul, iar faptul că era scump la vedere îi confirma statutul. Domnea, deci nu era nevoie să se arate. Lupii, prinți vicleni, hoinăreau în căutarea hranei, iacii erau marii burghezi în haine călduroase, lincșii păreau a fi niște muschetari, vulpile, jupânese de la țară, în timp ce caprele albastre și măgarii întruchipau poporul. Păsările de pradă simbolizau preoții, stăpâni ambigui ai cerului și ai morții – popi cu livrea de pene ce nu s-ar fi împotrivit să pățim ceva rău.

Canionul șerpuia printre micile turnuri străpunse de grote și arcade despicate de umbră. La soare, peisajul căpăta strălucirea argintului. Niciun copac, nicio pajiște. Locuri mai primitoare întâlneai doar la altitudini mai mici.

Crestele nu opreau niciodată vântul. Rafalele orânduiau norii și impuneau eclerajul de culoarea albușului. Era un decor demn de Ludovic al II-lea de Bavaria realizat de un gravor chinez, iubitor de fantome. Capre albastre și vulpi aurii alunecau pe pante, traversau cețurile, desăvârșind compoziția. Tablouri schițate în urmă cu milioane de ani, prin strădaniile tectonicii, ale biologiei și ale distrugerii.

Peisajul era pentru mine o școală de artă. Ca să prețuiești frumusețea formelor, trebuie să ai ochiul educat. Studiile de geografie îmi oferiseră cheile cu care să descifrez văile aluvionare și jgheaburile glaciare. Școala de la Luvru m-ar fi

inițiat în nuanțele barocului flamand și ale manierismului italian. Nu mi se părea că producțiile artistice realizate de om surclasau perfecțiunea reliefurilor, nici fecioarele florentine grația caprelor albastre. Pentru mine, Munier era mai curând un artist decât un fotograf.

Despre leopard și despre feline cunoaștem doar reprezentările artiștilor. O, tablouri, o, anotimpuri! Pe vremea romanilor, fiara hoinărea pe frontiera de miazăzi a imperiului, întrupând spiritul Orientului. Cleopatra împărțea cu pantera titlul de regină a ținuturilor îndepărtate. La Volubilis, în Palmira, la Alexandria, mozaicurile prezentau pe pardoseli panoplii cu animale în care leoparzii se prindeau în dansuri orfice împreună cu elefanții, ursii, leii și caii. Motivul pătat – „pelajul tărcat”, zicea Pliniu cel Bătrân în secolul I d.Hr. – era un blazon al puterii și al voluptății. Pliniu credea a ști că „acele animale sunt foarte focoase în dragoste”[1]. Când trecea un leopard, romanul deja vedea covorul pe care animalul se rostogolea îmbrățișând o sclavă.

După 1.800 de ani, felinele i-au fascinat și pe pictorii romantici. La salonul din 1830, publicul din timpurile Restaurației descoperea animalele sălbatice. Delacroix pictase fiarele din Munții Atlas pe când se aruncau la grumazul cailor. Realizase tablouri tensionate, mușchi și fum, în care zbura praful în dauna materiei dense. Romantismul trăgea o palmă reținerilor clasice. Delacroix reușise să picteze și un tigru odihnindu-se, o forță destinsă înainte de carnagiu. Pictura îngăduia brutalitatea, o schimbare radicală față de fecioarele de altădată.

Jean-Baptiste Corot imaginase un leopard cu proporții bizare, călărit de pruncul Bacchus, apropiindu-se de o femeie.

Acest tablou, în mod straniu lipsit de echilibru, dezvăluia o spaimă masculină. Temându-se de ambiguitate, bărbatului nu-i place ca un monstru care toarce să se joace cu un bebeluș și o bacantă grasă. Asta deoarece femeia e primejdioasă. Nu ne ferim niciodată îndeajuns de ea. Prin leopard, artistul avea în vedere zâna fatală, fecioara cu cizme înalte, Venus cea crudă! După cum e cunoscut, carnivorele înfulecă oamenii dintr-o singură înghițitură și deci trebuie să ne păzim de frumusețea lor. Spioana Milady a lui Alexandre Dumas era genul acesta de femeie. Într-o zi, insultată de cumnatul ei, „a scos un răcnet înăbușit și s-a retras în colțul camerei, ca o panteră care se face ghem ca să atace”[2].

Mitul zânei Melusina a inspirat sfârșitul de secol. Belgianul Fernand Khnopff – pe jumătate oniric și pe jumătate simbolist – a reprezentat, într-un tablou criptat din 1896, intitulat *Mângâieri*, o panteră cu cap de femeie dezmierdând un iubit deja palid. Nu îndrăznim să ne imaginăm soarta tânărului.

Prerafaeliții au făcut apel la fiara sălbatică în opulența tablourilor lor. Prințese în neglijeu sau semizei cu chipuri obosite pășeau într-o lumină dulceagă, flancați de leoparzi reduși la starea de manechine cu pelaj pătat. Acești pictori celebrau doar frumusețea motivului. Edmund Dulac sau Briton Rivière făceau din animal covorașul de lângă pat pentru eșecul unor vise ultra-stilate.

Ulterior, forța animalului i-a obsedat și pe maeștrii artei moderne. Perfecțiunea rasei se potrivea cu estetismul mușchiului și al oțelului. Jouve îl încordase ca pe un arc. Leopardul devenea o armă. Mai mult, un Bentley al lui Paul Morand! Întruchipa mișcarea perfectă, fără milă sau fricțiuni.

Contrar jaguarilor, nu se lovea de copaci. Grație statuilor extrem de fastidioase ale lui Rembrandt Bugatti și Maurice Prost, felina ieșea din laboratoarele Evoluției, demnă să se cuibărească la picioarele unei brunete gen 1930, care își ținea cupa de șampanie în fața sânilor ei mici și ascuțiți.

O sută de ani mai târziu, motivul „leopardului" orna poșetele și tapetele din Palavas-les-Flots. Fiecare vârstă are eleganța ei, fiecare epocă face ce poate. A noastră stătea la soare în slip.

Munier nu era insensibil la transferul animalului în arte. El însuși suna adunarea pentru sălbăticiuni. Spiritele anoste îi reproșau prietenului nostru că se înclina numai și numai în fața frumuseții pure, fapt considerat o crimă într-o epocă a angoasei și a moralității. „Și mesajul?", întrebau ei. „Și topirea ghețarilor?" În cărțile lui Munier, lupii pluteau în plin vid arctic, cocorii japonezi se împiedicau în dansurile lor și urșii, ușori ca fulgii de zăpadă, dispăreau în aburi. Nicio broască-țestoasă nu era sufocată de saci de plastic, erau doar animale sălbatice în deplina lor frumusețe. Aproape că te-ai fi crezut în paradis. „Nu mă suportă pentru că înfrumusețez lumea animalelor", se apăra el. „Dar martori ai dezastrului sunt deja destui! Eu alerg după frumusețe, o preamăresc la ea acasă. Este felul meu de a o apăra."

În fiece dimineață, așteptam frumusețea să-și facă apariția în defileu.

1. Pliniu cel Bătrân, *Istoria naturală*, Cartea a VIII-a (n.a.).
2. Alexandre Dumas, *Cei trei muschetari* (n.a.).

Prima apariție

Știam că dă târcoale. Îl vedeam uneori: era doar o stâncă, era doar un nor. Trăiam într-o continuă stare de așteptare. În cursul șederii sale în Nepal, în 1973, Peter Matthiessen nu văzuse niciodată leopardul. Când cineva îl întreba dacă îl întâlnise, el răspundea: „Nu! Nu e minunat?”[1]. Ei bine, nu, *my dear* Peter! Nu e „minunat”. Nu înțelegeam cum putea fi cineva încântat de o dezamăgire. Era doar o piruetă a intelectului. Eu voiam să văd leopardul, pentru el venisem. Apariția lui ar fi fost ofranda adusă femeii de care mă despărțisem. Și chiar dacă politețea mea, adică ipocrizia mea, îl făcea pe Munier să creadă că-l urmam doar din admirație pentru lucrările sale fotografice, eu doream un leopard. Aveam motivele mele intime.

Cei trei prieteni scrutau neobosit locurile cu telescopul. Munier putea să stea chiar și o zi întreagă să inspecteze pereții stâncoși centimetru cu centimetru. „Mi-ar fi de-ajuns să observ fie și o urmă de urină pe o stâncă”, zicea. În cea de-a doua seară după sosirea noastră în canion, pe când ne întorceam spre tabăra tibetanilor, l-am întâlnit. Cerul încă răspândea o lumină anemică. Munier l-a reperat la o sută cincizeci de metri mai la sud de noi. Mi-a trecut telescopul, mi-a indicat cu precizie locul spre care să-l îndrept, dar mi-a

trebuit mult timp ca să-l remarc, adică să înțeleg ce priveam. Animalul acela era ceva simplu, viu, impozant, dar pentru mine era o formă necunoscută. Or, conștiința are nevoie de timp ca să accepte ceea ce nu cunoaște. Ochiul captează imaginea direct, dar mintea refuză să o recunoască.

Se odihnea, culcat la piciorul unei brâne stâncoase învăluite deja în umbră, ascuns printre tufișuri. Pârâul din defileu șerpuia la vreo sută de metri mai jos. Puteai să treci la un pas distanță de el fără să-l vezi. A fost o apariție providențială. Chiar și astăzi, amintirea ei are pentru mine un caracter sacral.

Animalul își înălța capul, adulmecând aerul. Purta întreaga heraldică a peisajului tibetan. Pelajul, marchetărie din aur și bronz, aparținea deopotrivă zilei și nopții ori cerului și pământului. Întruchipa crestele, neveurile, umbrele defileului și cristalul cerului, toamna versanților și zăpada veșnică, spinii de pe pante și tufele de pelin, taina furtunilor și a norilor de argint, aurul stepelor și giulgiul ghețurilor, agonia muflonilor și sângele caprelor negre. Trăia sub blana lumii, învești mântat în reprezentări. Leopardul, duh al zăpezilor, Pământul întreg era mantia lui.

Îl credeam camuflat în peisaj, dar peisajul se spulbera la apariția lui. Printr-un efect optic demn de o transfocare cinematografică, de fiecare dată când ochiul meu dădea de el, decorul se estompa, fiind apoi cu totul absorbit în trăsăturile chipului său. Născut dintr-așa esență, devenise însuși muntele din care se ivise. El se afla acolo și anula totul în jurul lui. Întruchipa acea *physis* greacă, *natura* în latină, pe care Heidegger o definea religios: „ceea ce survine din sine însuși și se înfățișează astfel”[2].

În fond, era o pisică mare cu pete, ivindu-se din neant ca să-și ocupe peisajul.

Am stat până la căderea nopții. Leopardul moțăia, ferit de orice amenințare. Celelalte animale păreau niște biete creaturi aflate în pericol. Calul azvârle din picioare de la primul gest, pisica o zbughește la cel mai mic zgomot, câinele simte orice miros necunoscut și se ridică brusc, insecta fuge spre ascunzătoarea ei, erbivorul se teme de tot ce mișcă în spate, ba chiar și omul însuși nu uită niciodată să inspecteze prin colțuri când intră într-o încăpere. Paranoia este o condiție a vieții. Dar leopardul era sigur pe autoritatea sa. Se odihnea, netulburat, căci era intangibil.

L-am văzut prin binoclu cum se întinde, culcându-se apoi la loc. Guverna peste propria-i viață. Era simbolul locului. Simpla prezență a felinei era măsura „puterii" pe care o avea. Lumea fiindu-i tronul, ocupa întreg spațiul oriunde se afla. Întruchipa acel concept misterios de „corp al regelui"[*]. Un suveran adevărat se mulțumește să existe. Evită acțiunea și nu este nevoie să apară în public. Propria-i existență îi întemeiază autoritatea. Într-o democrație, președintele e nevoit să se arate neîncetat, e ca un capelmaistru într-o intersecție cu sens giratoriu.

La cincizeci de metri, iacii pășteau indiferenți. Erau fericiți, căci nu-și știau prădătorul ascuns printre stânci. Nicio pradă n-ar putea să suporte psihic gândul că moartea se află în vecinătatea sa. Suportăm mai ușor viața atunci când pericolul este ignorat. Ființele se nasc cu propriii ochelari de cal.

Munier mi-a înmânat cea mai puternică lunetă. Am privit animalul până când ochii mi-au secat de la frig. Trăsăturile feței convergeau spre bot ca niște linii de forță. A întors capul

către mine. M-a fixat din priviri. Două cristale de dispreț, pătrunzătoare, glaciale. S-a ridicat și și-a întins grumazul spre noi. „Ne-a reperat”, mi-am zis. „Ce-o să facă? O să sară?”

A căscat.

Era efectul prezenței omului asupra leopardului din Tibet.

Ne-a întors spatele, s-a întins, a dispărut.

I-am înapoiat lui Munier luneta. A fost cea mai frumoasă zi din viața mea de când eram mort.

— Văiuga nu mai e aceeași acum, după ce-am văzut leopardul, a zis Munier.

Era și el un regalist care credea că Ființa sfințește locul. Am coborât prin noapte. Așteptasem apariția aceea și am avut parte de ea. De acum încolo, nimic nu va mai putea egala prezența ei în acel loc pe care l-a înnobilat. Și nici în forul meu interior.

1. Peter Matthiessen, *Leopardul de zăpadă* (n.a.).

2. Martin Heidegger, „Remarques sur Art – Sculpture – Espace”, în *Les Temps Modernes*, nr. 4, 2008 (n.a.).

* A se vedea Ernst H. Kantorowicz, *Cele două corpuri ale regelui*, traducere de Andrei Sălăvăstru, cu o postfață de Alexandru-Florin Platon, Polirom, Iași, 2014 (n.tr.).

Cufundați în spațiu-timp

De atunci, urcam pe înălțimi în fiecare dimineață, fără să ne îndepărtăm mai mult de șase kilometri de tabăra noastră tibetană. Știam că leopardul era acolo și că l-am putea zări din nou. Băteam crestele zilnic, sârguincioși ca niște vânători de safari. Mergeam, căutam urmele, ne ascundeam. Uneori, ne despărțeam în două grupuri și ne comunicam prin radio rezultatul căutărilor. Urmăream orice mișcare, cât de neînsemnată. Chiar și zborul unei păsări putea fi de-ajuns.

— Anul trecut, îmi pierdusem speranța că voi mai vedea leopardul, ne-a spus Munier. Tocmai îmi strângeam calabalâcul când un corb a dat alarma de pe creastă. Am rămas în așteptare și, brusc, a apărut el, leopardul. Mi-l semnalase corbul.

— Prin ce stranie pornire sufletească ajungi să-i tragi un glonț în cap unei asemenea ființe? l-a întrebat Marie.

— „Iubirea de natură” e argumentul vânătorilor, i-a răspuns Munier.

— Oare nu ar trebui să le interzicem vânătorilor accesul în muzee? am zis. Din iubire de artă, ar putea face bucăți un Velázquez. Din iubire pentru ei înșiși însă, foarte puțini și-ar trage un glonț în gură.

Într-o singură zi adunaserăm sute de imagini pentru obiectivele lui Marie, pentru plăcile lui Munier, pentru propriile priviri, dar și pentru amintirile și documentarea noastră. Chiar și pentru mântuirea noastră, poate? Primul care zărea un animal sălbatic îl semnala celorlalți. De îndată ce-l zăream, un fel de pace punea stăpânire pe noi, un fior ne electriza. Surescitare și plenitudine, sentimente contradictorii. Întâlnirea cu un animal este un izvor de tinerețe. Ochiul captează o scânteiere. Animalul e o cheie care deschide o ușă. Dincolo de ea, incomunicabilul.

Acele ore de veghe se situau la antipozii ritmului meu de călător. La Paris, colectam pasiuni dezordonate. „Viețile noastre grăbite", a zis un poet. Acolo, în canion, scrutam peisajul fără garanția că vom culege ceva. Stăteam în fața vidului și așteptam o umbră în tăcere. Era contrariul unei promisiuni publicitare: înduram frigul fără certitudinea unui rezultat. Acelui „imediat" al convulsiei moderne i se opunea un „neîndoielnic nimic, niciodată" al pândei. Luxul de a petrece o zi întreagă așteptând ceva improbabil!

Am jurat că, la întoarcerea în Franța, voi continua să practic pânda. Nu trebuia să urc la 5.000 de metri în Himalaya. Măreția acestui exercițiu practicabil oriunde era că oferea întotdeauna ceea ce se cerea de la el. La fereastra dormitorului, pe terasa unui restaurant, în pădure sau pe malul unei apei, în societate sau singuri pe o bancă, este de ajuns să facem ochii mari și să așteptăm să apară ceva. Nu aș fi remarcat niciodată acest fapt dacă n-aș fi stat la pândă. Și, chiar dacă nimic nu s-ar întâmpla, valoarea timpului astfel petrecut ar spori grație atenției acordate. Pânda e un mod de a acționa. Trebuie să facem din ea un stil de viață.

Să știi cum să te faci nevăzut ține de artă. Munier se antrenase treizeci de ani, combinând suprimarea sinelui cu abandonul a tot ce e în jur. Ceruse ca timpul să-i aducă ceea ce drumețul imploră să-i furnizeze călătoria: rațiunea de a fi.

Stăm la pândă, spațiul nu se mai perindă. Timpul își impune nuanțele doar prin tușe. Vine un animal. Este apariția. Ar trebui să sperăm.

Camaradul meu așteptase venirea boului moscat în Laponia, a lupilor în Arctica, a urșilor în Ellesmere, a cocorilor japonezi. Îi înghețaseră degetele de la picioare în zăpadă, pândind zi și noapte, fidel canoanelor pentru lunetiști: să disprețuiască durerea, să ignore timpul, să nu cedeze oboselii, să nu se îndoiască niciodată de rezultat, să nu abandoneze înainte de a obține ce dorea.

În codrii din Karelia, trăgătorii de elită din armata finlandeză au ținut în șah armatele sovietice în timpul războiului din 1939-1940, în pofida inferiorității lor numerice. Au aplicat în război tehnicile de vânătoare din pădurile arctice. Câțiva lunetiști s-au afundat în taiga, pândindu-i pe bolșevici, la –30°C, cu degetele pe trăgaciul unor arme de precizie – faimoasele M.28. Mestecau zăpadă ca să nu scoată aburi pe gură. Se deplasau, se ascundeau, trăgeau un glonț în capul unui tanchist rus, dispăreau, trăgeau din nou, mobili, imperceptibili, pe furiș, deci cu adevărat periculoși. Au făcut din pădure un adevărat infern.

Cel mai vestit dintre ei, Simo Häyhä, un soldat scund de 1,50 m, a omorât mai mult de cinci sute de soldați din Armata Roșie în pădurile înghețate. A fost poreclit „moartea albă”. Într-o zi, a fost reperat de un lunetist sovietic. Glonțul plecat

dintr-un Mosin-Nagant M91/30 rusesc i-a distrus maxilarul, dar Simo a supraviețuit, deși a rămas desfigurat.

Lunetiștii finlandezi se pretindeau dezinvolți, tenace, echilibrați – virtuți ale unor monștri reci. În finlandeză, cuvântul *sisu* desemnează asocierea calităților de a fi consecvent și tenace. Cum să traduci termenul? „Abnegație spirituală", „uitare de sine", „consecvență mentală"? În catalogul eroismului uman, de la căpitanul Ahab care hăituise balena albă, nimeni în afara lunetistului finlandez nu a întruchipat atât de bine prototipul omului atras ca un magnet de un singur scop.

Munier era invizibil și răbdător ca un lunetist finlandez. Trăia în *sisu*. Dar nu ucidea, n-avea nimic cu nimeni și niciun socialist nu trăsese încă vreun glonț în el.

În armata franceză, Regimentul 13 de dragoni-parașutiști stăpânea arta camuflajului. Dragonii se infiltrau în teritoriul inamicului ca să-i spioneze mișcările. Se pierdeau în decor, nu lăsau niciun deșeu, nu emanau niciun miros, deși stăteau zile întregi la post. Îmbrăcat în haine potrivite și cu obiectivele înfășurate în cârpe kaki, Munier semăna cu unul dintre acei oameni-brad, oameni-stâncă, oameni-parapet finlandezi. O diferență remarcabilă: leoparzii din Tibet și lupii arctici erau dotați cu instrumente senzoriale mult mai sensibile decât mahomedanii belicoși.

Uneori, în plin exercițiu de *sisu*, întins lângă Munier, visam idioțenii cu ochii deschiși: îmi imaginam un dragon-parașutist ascuns într-un luminiș. Doi îndrăgostiți ajungeau acolo, exaltați la gândul că au găsit în sfârșit un loc retras. Domnul o culca pe doamna pe jos, exact peste un dragon camuflat în stâncă. Ce destin pentru un agent de informații! Să stea ascuns

printre taluzuri cu scopul de a surprinde secrete de stat și, când colo, să-l surprindă pe Maurice pipăind-o pe Marceline. Munier nu spunea nimic. Îl bănuiam că fusese martor al unor asemenea giugiuleli.

Deocamdată, timpul trecea, doar el. Un zăgan se rotea deasupra noastră, sperând că vom muri. Un lup se deplasa grăbit cu pași mărunți – umbră fără rușine. A trecut o dată și un corb, o scurtă neliniște în memoria văzduhului. Altă dată, o pisică manul a scos capul din ascunzătoarea ei, indignată și fermecătoare. Dorința noastră de a o mângâia părea să o înfurie. Am scotocit văiugile trei zile încheiate. Leopardul putea să fie o stâncă și fiecare stâncă, un leopard – trebuia să fim meticuloși. Credeam că-l văd peste tot: pe o pată de iarbă, în spatele unui bloc de stânci, în orice umbră. Conceptul de leopard pusese cu totul stăpânire pe mine. Era un fenomen psihologic obișnuit: când o ființă te obsedează, o vezi pretutindeni. De aceea, bărbații foarte îndrăgostiți de o singură femeie le vor iubi pe toate celelalte, încercând să venereze aceeași esență într-o diversitate de manifestări. Spune-i asta soției care tocmai te-a surprins asupra faptului: „Scumpo, pe tine te iubesc în fiecare dintre ele!”.

Vorbe de spirit pentru lume

Munier suferea de „sindromul Moby Dick” în forma sa pașnică și continentală. Căuta un leopard în loc de o balenă și voia să-l fotografieze în loc să înfigă harponul în el. Dar era mistuit de aceeași pasiune ca eroul lui Herman Melville.

În timp ce prietenii mei cercetau minuțios lumea cu luneta, eu pândeam un gând. Mai mult, un calambur! Scriam aforisme de îndată ce mi se ivea prilejul. Era dificil, deoarece crăpăturile pielii îmi făceau degetele să sângereze. Consideram *Istoriile naturale* ale lui Jules Renard cel mai frumos omagiu pe care un om înarmat cu un carnețel îl putea aduce naturii. Jules Renard binecuvânta frumusețea lumii cu singurul lucru de care dispunea: cuvintele. Lecțiile sale despre animale redesenează viața, recreează poporul din iarbă, din văzduh și din iazuri. Vedea un păianjen: „Toată noaptea, în numele lunii, își pune sigiliile”. Zărea un gândac de bucătărie: „Negru și lipit ca gaura cheii de broasca ușii”. Descoperea o șopârlă: „Fiică spontană a pietrei despicate”. Mă străduiam să cred că aceste gânduri se iveau în mintea autorului deja formulate. Ca și cum un aparat fotografic ar fi fost capabil să-și declanșeze singur obturatorul.

Jules Renard a descris crânguri și animale din Epinal. Ce i-ar fi inspirat oare lumea de ghețuri și lupi a lui Munier? Mă

exersam în „istorii naturale”. Îmi citeam aforismele însoțitorilor și obțineam câte un zâmbet jenat sau vreo aprobare politicoasă.

Gazelă: femeia grăbită țâșnește, gând în spiritul locului.

Măgar sălbatic: are demnitatea celor neînțeleși.

Meandre: tot privind râurile din Tibet, chinezii au inventat tăițeii.

Dumnezeu s-a folosit de leopard ca sugativă, ca să șteargă cerneala de pe pana sa.

Buha mare: soarele a răsărit în cele din urmă ca să vadă cine a cântat toată noaptea.

— Și Omul? N-are și el dreptul la un aforism? a întrebat Marie.

— Omul? am replicat. Dumnezeu a jucat zaruri și a pierdut.

Pactul renunțării

Ziua era pe sfârșite, urma să întrerupem pânda. Mekongul zăcea nemișcat, un pește mort electrocutat de frig. Soarele apunea, meandrele fluviului păreau din aluminiu, întunericul urca, escalada crestele și stingea piscurile unul câte unul. Doar câteva ace de piatră – cele mai de sus – mai erau luminate. Temperatura coborâse cu repeziciune. Era marea compasiune a frigului și a morții. Cine ar putea să creadă că sălbăticiunile se luptă pe întuneric? Găsiseră toate un adăpost sau rezistau afară, la –35°C? Cât despre noi, noi coboram spre o căldură plăcută.

— Chemarea sobei! i-am strigat lui Léo.

Peste o jumătate de ceas, vom ține în mâini o cană cu ceai. De ce să ne plângem?

Cam tot atunci revenea la barăci și turma de iaci domesticiți. Și noi, și animalele de la fermă eram sclavii stomacului. În pofida părerii bune pe care omul și-o face despre sine, în cele din urmă ajunge tot în fața unui blid de supă. În vreme ce coboram versanții spre fluviul încremenit, revedeam în minte înmormântarea mamei. Eram dezorientați în ziua aceea de mai: murise pe neașteptate, fără chinuri. Nimeni nu era pregătit pentru momentul acela inevitabil. În timpul ceremoniei greco-catolice melchite, pe când sicriul era

depus în fața iconostasului, unii dintre noi și-au zis că nu vor mai putea să înfrunte viața, că unda de șoc a morții ei ne va răpune și pe noi. Dar orele au trecut și, brusc, ni s-a făcut foame. Încât prea întristata adunare, care se credea de neconsolat, s-a strâns dintr-odată în jurul mesei din restaurantul grecesc, înfulecând pește prăjit și sorbindu-și paharul de retsina[*]. Glandele stomacului sunt mai opresive decât omoloagele lor lacrimale și apetitul pântecelui mi s-a părut în ziua aceea cel mai adecvat agent consolator al întristării omenești.

Căutam leopardul. Dar oare pe cine căutam cu adevărat? Grandoarea statului la pândă: urmărești o sălbăticiune și te vizitează mama.

Peisajul era ca un evantai. Suprafețele versanților ecru se inserau în alte lumi, în lumile ideale împovărate de zăpadă. Neaua pudra pliurile scoarței – zei învești în falduri. Munier a zis la fel, dar într-un stil nu la fel de afectat:

— Zăpada lucrează ca un fotograf al agenției Magnum, în alb și negru.

Zece barhali, zece misade pe versanți. Au fugit printre escarpele dinspre apus. Pe unde trec, pietrele se rostogolesc la vale. Panica lor tulbură ordinea. Le gonise oare leopardul? Dinspre tabără începeau să se audă deja zgomote: lovituri de ciocan, un generator care duduia, lătratul câinilor. Valea răsuna de mugete. Copiii alergau după iaci și-i goneau spre țarcuri, împingându-i ca pe niște jucării spre baza canionului. Țânci nu mai înalți de un metru mânau iureșul cirezii cu lovituri de praștie. Erbivorele imense se lăsau conduse de acei bipezi mici de statură, deși cu cea mai inofensivă lovitură de grumaz i-ar fi putut străpunge. Masele domesticite erau însă

supuse. Totul se petrecuse în „semiluna fertilă”, cu cincisprezece mii de ani înainte de nașterea anarhistului răstignit. Oamenii adunaseră cirezi mari. Bovinele renunțaseră la libertate în schimbul protecției. Gena lor își mai amintea de acel pact. Un pact care a trimis animalele în țarc și oamenii în oraș. Și eu făceam parte din acea rasă de oameni-bovine: locuiam într-un apartament. O autoritate îmi guverna faptele și gesturile și impunea limitele libertăților mele în detaliu. Mi se ofereau în schimb canalizare și încălzire centrală, cu alte cuvinte, tainul meu de fân. În noaptea asta, animalele vor rumega în pace, adică în detenție. În acest timp, lupii vor iscodi întunericul, leoparzii își vor căuta prada, muflonii vor tremura de teamă, aninați de pereții abrupți. Ce să alegi? Să trăiești modest sub Căile Lactee sau să rumegi la cald în mirosul de nădușeală al semenilor?

Ne aflam la trei sute de metri deasupra barăcilor. Costișele curgeau în pantele Mekongului. Iacii păreau semințe în stepă. Fumul sobei albăstrea aerul. Temperatura scădea întruna, nicio mișcare, universul dormea. Făceam slalom printre cornișe spre tabără când i-am auzit miorlăitul. Nu era un madrigal, ci o sfâșiere. Ecoul a răsunat de zece ori, amplu și trist. Leoparzii se cheamă ca să desăvârșească rasa pătată. De unde venea cântecul? De pe malurile fluviului sau din grotele săpate în abrupturile stâncoase? Chemarea aceea dureroasă a umplut valea. Doar cu un efort de imaginație putea fi percepută ca un cântec de dragoste. Leoparzii „cântau” și plecau. „Îl iubesc, fug de el”, mărturisea Bérénice a lui Racine, regina panterelor. Elaboram deja o teorie a iubirii în funcție

de distanța menținută între parteneri. O frecvență redusă a întâlnirilor ar fi o garanție a perpetuării sentimentului.

— Ba dimpotrivă, m-a corectat Munier, căruia îi expusesem teoria mea de cafenea. Se cheamă unii pe alții ca să se întâlnească. Se aleg, se caută. Și încep să cânte la unison.

* Vin alb tradițional grecesc cu aromă specifică de brad (n.tr.).

Copiii din văiugă

În fiecare seară, când ajungeam la barăci, surorile lui Gompa ne luau de mână și ne duceau lângă sobă. Ani la rând, învățaseră de la mama lor acele gesturi pe care urmau să le transmită apoi propriilor fiice. Le ajutam să care apa după cutuma asiatică: două găleți atârnate la capetele unui băț de bambus. Povara era grea pentru spatele meu bolnav. Jisso, care cântărea doar treizeci de kilograme, nu se codea niciodată să străbată cei două sute de metri, distanța dintre râu și barăci. Gompa mă imita, strâmbându-se, șchiopătând, încovoindu-și spatele. Apoi, moțăiam cu toții în căldura încăperii. Buddha ne surâdea. Lumânările răspândeau un miros alb[*]. Mama turna ceaiul. Înfofolit în blănuri, tatăl se trezea din siestă. Soba era axa lumii. În jurul ei erau constelațiile familiale: ordinea, echilibrul, securitatea. De afară răzbătea un zvon de rumegare. Animalele-sclave se odihneau.

El nu și-a mai făcut apariția. Am cutreierat versanții în lung și lat, am explorat fiece scobitură. Treceau vulpi, iepuri, numeroase turme de capre albastre, dar leopardul nicicum. Zăganii trasau cercuri ale morții rotindu-se pe cerul dezamăgirii mele.

Trebuia să ne resemnăm: era locul unde Evoluția nu mizase pe perpetuarea opulentă a speciilor. În ecosistemele tropicale, viața se propagă prin abundență: nori de țânțari, forfotă de artropode, explozii de păsări. Existența e scurtă, rapidă, interșanjabilă: o dinamită spermatică! Natura repară prin exces ceea ce consumă prin risipa devorării. În Tibet, longevitatea compensează raritatea viețuitoarelor. Sălbăticiunile sunt rezistente, au însușiri bine conturate și sunt programate genetic pe termen lung: viața e făcută să dureze. Erbivorele pasc o iarbă sărăcăcioasă. Vulturii despică un aer vid. Animalele de pradă se întorc la bârlogurile lor decepționate. Vor relua atacurile mai târziu, tot mai departe, dispersând alte și alte turme. Uneori, ceasuri în șir, nicio mișcare, niciun suflu.

Vântul smulgea de pe versanți cruste de zăpadă. Rezistam. Principiul pândei este să înduri lipsa de confort în speranța unei întâlniri ce va legitima acceptarea. Gândul că leopardul se afla acolo, că îl văzusem, că ne putea vedea și el și că ar fi putut să se ivească ne era de-ajuns ca să suportăm așteptarea. Îmi aminteam că Swann din *În căutarea timpului pierdut*, îndrăgostit de Odette de Crécy, se mulțumea cu simpla certitudine că ea s-ar putea afla în preajmă, chiar dacă el n-ar întâlni-o. Îmi aminteam vag pasajul, dar a fost nevoie să aștept să revin la Paris ca să-l găsesc și să i-l citesc lui Munier. Marcel Proust ar fi înțeles foarte bine esența pândei noastre, dar, la temperaturi de –20°C, ar fi înghețat în șuba lui de vizon și ar fi fost cuprins de tuse. Era de-ajuns să o înlocuiesc pe Odette cu o „panteră albă”: „Chiar înainte de a o întâlni pe Odette, chiar dacă nu izbutea să o întâlnească, ce fericire îl va cuprinde punând piciorul pe acel pământ unde, necunoscând locul

exact, clipa exactă a prezenței ei, va simți palpitând pretutindeni posibilitatea apariției neașteptate a Odettei”[**]. Posibilitatea apariției neașteptate a leopardului palpita în munți. Și noi nu-i ceream decât să mențină un crâmpei suficient de speranță ca să putem îndura tot.

În ziua aceea, cei trei copii mi s-au alăturat, conduși de Gompa, cel mai mic și mai zglobiu. Au venit direct la locul meu de pândă cântând, țopăind, cu hainele descheiate și părul răvășit de vânt. S-au îndreptat exact spre blocurile de stâncă unde mă ascunsesem, năruindu-mi astfel eforturile disimulării și dovedind că metodele mele de camuflare nu erau perfecte. Din fundul văiugii, de la o depărtare de cinci sute de metri, îmi reperaseră ascunzătoarea! Mi s-au alăturat, vioi, încântători, cunoscând din lume doar acel defileu și din viață doar zilele ingenue petrecute alături de fiarele sălbatice și de iacii îmblânziți. La vârsta lor, acei țânci cu muci la nas, cu un zâmbet în colțul gurii și având soba ca a doua mamă, îngrijind cireada de coloși, știau ce înseamnă libertatea și autonomia și ce responsabilități aveau. Se temeau de leoparzi, dar purtau cu ei un mic pumnal la centură și s-ar fi apărat în caz că i-ar fi atacat. În plus, își alungau teama cântând cât îi ținea gura, în aerul înghețat. Nu aveau nevoie de călăuze ca să colinde munții. Treceau în fiecare zi prin fața unor defileuri ce promiteau să-i ducă la trecători deschise larg spre alte orizonturi. Erau la adăpost de infamia copilăriei noastre de europeni: *pedagogia*, cea care răpește bucuria atâtor copii. Lumea lor avea limitele ei: noaptea, gerurile, vara, blândețea, iarna, suferințele. Trăiau într-un regat crenelat de turnuri, străpuns de arcade și apărat de pereți stâncoși. Nu aveau monitoare la care să privească și probabil că grația lor era

proporțională cu lipsa internetului de mare viteză. Munier, Marie și Léo, ascunși la baza unui perete stâncos de pe malul drept, s-au alăturat grupului nostru. Am renunțat la orice șansă de a surprinde leopardul și am tăifăsuit cu toții acolo până seara.

Munier le-a arătat copiilor o fotografie făcută cu un an în urmă.

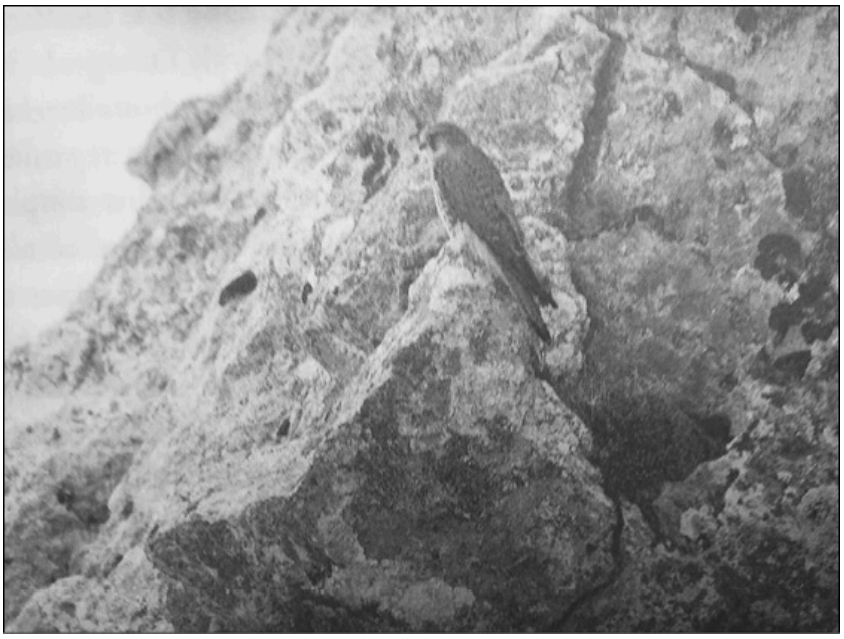

În prim-plan, un șoim, de culoarea pielii tăbăcite, se odihnește pe o stâncă cu licheni. În spate, mai la stânga, după conturul de calcar, invizibil unei priviri neprevenite, apar ochii unui leopard privindu-l fix pe fotograf. Capul animalului se integrează în stâncă și ochiului îi trebuie ceva timp ca să-l distingă. Munier își reglase distanța focală fixând penele păsării, fără măcar să bănuiască faptul că leopardul îl privea. Abia după ce a studiat fotografiile, două luni mai târziu, i-a remarcat prezența. Chiar și el, naturalist desăvârșit, fusese indus în eroare. Când mi-a arătat fotografia, am observat doar

pasărea și a fost nevoie ca prietenul meu să-mi arate cu degetul leopardul ca să descopăr existența a ceea ce privirea mea singură n-ar fi detectat niciodată, fiindcă nu încerca să observe altceva decât o prezență imediată. Odată localizat, animalul mă impresiona ori de câte ori îi vedeam imaginea. Nedetectabilul devenise evident. Această fotografie își conținea morala. În natură, noi suntem cei priviți. Ochii noștri se îndreptă doar spre ce e mai simplu și ne confirmă doar ceea ce deja știm. Copilul, mai puțin influențat decât adultul, sesizează misterele îndepărtate și prezențele pe care noi, cei mai vârstnici, le trecem cu vederea.

Tinerii noștri prieteni nu s-au lăsat înșelați. Degetele lor s-au îndreptat imediat spre el. „*Saâ!*”, au strigat. Nu fiindcă viața de pe munte i-ar fi dotat cu priviri mai agere, ci pentru că ochii lor de copii nu se lăsau conduși spre certitudinea a ceea ce este dat. Ei explorau realitatea la periferii.

Definiția privirii artistice: să vezi sălbăticiuni ascunse dincolo de paravanele banale.

* Amestec olfactiv format din numeroși compuși de intensitate egală, denumit astfel prin analogie cu lumina albă, compusă din toate culorile curcubeului (n.tr.).

** Marcel Proust, *Swann*, traducere, prefață, note și comentarii de Irina Mavrodin, Univers, București, 1987, pp. 278-279 (n.tr.).

A doua apariție

L-am văzut a doua oară într-o dimineață cu ninsoare. Ne aflam pe crestele calcaroase situate la ieșirea dinspre sud a văiugii, deasupra unei bolți străpunse de rafalele de vânt. Ne ocupaserăm posturile de observație încă din zori: vântul ne biciuia fețele.

Munier făcea față cu stoicism, imobil și cu privirea lipită de vizoare. Viața lui interioară își trăgea sevele din lumea exterioară. Posibilitatea unei întâlniri îi anestezia orice durere. În ajun îmi vorbise despre apropiații lui. „Mă consideră un nevrozat, unul care privește cum zboară un țiclean în timp ce în jurul lui se petrec lucruri importante.” I-am răspuns că, dimpotrivă, nevroza constă în dereglarea creierelor noastre panicate de prea multe informații. Prizonier al orașului, hrănit de năvala perpetuă a noutăților, mă simțeam o ființă limitată. Mascarada era în plină desfășurare, mașina de spălat funcționa întruna, monitoarele străluceau. Nu mi-aș fi pus niciodată întrebarea prin ce ar fi mai puțin interesant zborul lebedelor decât mesajele de pe Twitter ale lui Trump.

Ca să rezist în timpul orelor de pândă, mă cufundam în amintiri. Gândul mă purta către plajele de la Strâmtoarea Mozambic, unde fusesem cu un an în urmă, spre vreun tablou

din muzeul din Havre sau îmi imaginam vreun chip îndrăgit. Apoi mă fixam asupra acelor imagini. Erau fragile, scântei în ploaie. Mintea zbura, urma farul călăuzitor. Nu trebuia să meditez prea adânc. Dar mă ajuta să-mi treacă timpul mai ușor în pofida lipsei de confort. Mai târziu, când soarele va străluci, toate acele reprezentări se vor topi.

Capre albastre luaseră în primire vâlceaua în dreptul nostru, pe celălalt mal. Soarele urcase deasupra crestelor. Ca la un semn, toate jivinele și-au întors dintr-odată capul spre lumină. Dacă soarele ar fi Dumnezeu, probabil că ar considera animalele niște devoți mai zeloși decât oamenii înghesuiți sub tuburi cu neon, indiferenți la gloria lui.

Leopardul s-a ivit pe coama muntelui pe neașteptate. Cobora spre *barhali*. Înainta cu pași cumpătați, aproape târându-și burta de pământ – mușchi încordați, mișcări echilibrate, mecanică perfectă. O armă de distrugere impunătoare înaintând cu pași măsurați spre mărețul sacrificiu din zori. Corpul îi aluneca printre stânci. Caprele albastre nu-l puteau vedea. E modul de a vâna al leoparzilor – atacă prin surprindere. Prea greoi, incapabil să prindă prada în fugă (nu e iute ca ghepardul din savana africană), el mizează pe camuflaj, se apropie de pradă înaintând contra vântului și atacă dintr-o singură săritură de câțiva metri. Militarii numesc „fulgerătoare” această tactică a dezlănțuirii pe neașteptate a unui atac. Dacă reușește, dușmanul – fie el mai numeros și mai puternic – nu are timp să se apere. Luat prin surprindere, e deja învins.

În dimineața aceea, atacul a dat greș. O capră albastră a reperat leopardul și tresărirea ei a alarmat tot cârdul. Spre surprinderea mea, caprele n-au fugit, ci s-au întors cu fața

spre fiară, să-i dea de înțeles că tentativa îi fusese demascată. Supraveghind dușmanul protejau grupul. Lecția oferită de caprele albastre: cel mai periculos dușman e cel ce se ascunde.

Odată leopardul demascat, tot jocul s-a sfârșit. A traversat valea sub privirile caprelor care, fără să-l scape din ochi, s-au mulțumit să se retragă câțiva zeci de metri ca să-i facă loc să treacă. O singură mișcare să fi făcut fiara, și erbivorele s-ar fi risipit prin grohotișuri.

Uncia și-a croit drum pe lângă turmă, s-a cățărat pe blocurile de stâncă, a ajuns pe coamă, s-a mai ivit o dată, profilându-și silueta pe cer, apoi a dispărut de cealaltă parte a versantului. Acolo Léo, aflat la un kilometru mai la nord de poziția noastră, într-o adâncitură de teren, l-a prins în lunetă. A fost ca și cum i-am fi încredințat leopardul lui. Ne-a trimis prin stația radio frânturi de fraze, ca să ne țină la curent:

„E pe muchia crestei...
Coboară de-a lungul peretelui...
Traversează valea...
Se culcă...
Pornește din nou...
Urcă pe celălalt mal...”

Am așteptat toată ziua, ascultând acest poem, în speranța că animalul va reveni pe versantul nostru. Se mișca lent, avea toată viața înaintea lui. Noi îi ofeream doar răbdarea noastră.

L-am revăzut înainte de lăsarea serii pe meterezele crestei. Stătea culcat. S-a întins, s-a ridicat și a plecat cu pas legănat. Coada i-a biciuit aerul și a rămas imobilă, trasând un semn de întrebare: „Îmi voi păstra oare regatul în fața înaintării republicilor voastre?”. Și a dispărut.

— Își petrec o mare parte din cei opt ani de viață dormind, a zis Munier. Vânează ori de câte ori se ivește ocazia, benchetuiesc, iar prada le astâmpără foamea pentru o săptămână.

— Și restul timpului?

— Moțăie. Uneori, chiar și douăzeci de ore pe zi.

— Visează?

— Cine știe?

— Când privesc fix în depărtare, contemplă oare lumea?

— Așa cred.

În golfulețele de la Cassis, observam adesea escadrilele de pescăruși și mă întrebam: privesc ei oare peisajul? Păsări albe, ultra-spilcuite, planau deasupra soarelui la asfințit. Nu erau niciodată murdare – plastron imaculat, aripi sidefii. Despicau aerul fără să bată din aripi, navigând pe straturile atmosferice, în timp ce orizontul se încingea la roșu. Nu vânau. Păreau că iau parte la un spectacol, contrazicând dogma supunerii lor doar față de mecanismele supraviețuirii. Nici cel mai raționalist dintre oameni n-ar fi putut să le refuze acestor păsări „simțul frumosului”. Să numim simț al frumosului plăcuta convingere că ești în viață.

Leopardul alterna campaniile carnasiere cu plăcerea siestelor. Sătul fiind, se întindea pe dalele de calcar și-l bănuiam că visa la întinderi de carne aburindă, anume amplasată pentru el acolo unde, cu un singur salt, și-ar putea câștiga partea.

Partea sălbăticiunilor

Astfel, în cei opt ani de viață, un leopard avea parte de o existență completă: corpul destinat desfătării, visele destinate gloriei. Jacques Chardonne rezuma astfel sarcina omului în lucrarea sa *Le ciel dans la fenêtre*: „Să trăiești demn în incertitudine”.

— Definiție pentru leopard! i-am zis lui Munier.

— Atenție! a replicat. Putem fi convinși că sălbăticiunile se bucură de soare, de mult sânge și de sieste îndelungate, le putem atribui sentimente rafinate – și eu sunt primul care să o fac –, dar nu putem să le înzestrăm cu morală.

— O morală umană prea umană? am întrebat.

— Nu a lor, a răspuns.

— Viciul și virtutea?

— N-au nicio treabă.

— Sentimentul de rușine după masacru?

— De neimaginat! a spus Léo, care citise cărțile.

Ne amintea formularea strălucită a lui Aristotel: „Fiecare animal înfăptuiește partea lui de viață și de frumusețe”[*]. În tratatul *Despre părțile animalelor*, filosoful definea prin această singură propoziție întregul comportament al sălbăticiunilor. Aristotel limita destinul animalelor la funcțiile vitale, la perfecțiunea formei, în afara oricărei considerații

morale. Intuiția filosofului era perfectă, splendid cumpănită, nobil formulată, complet eficientă – grec, de! Animalele ocupă locul ce li se cuvine, fără să depășească parapetele instituite de tatonările Evoluției – ca putere de echilibru. Fiecare constituie un element al mașinăriei de ordine și frumusețe. Animalul sălbatic este un giuvaier fixat în coroană. Diadema trebuie spălată în sânge. Morala nu e invitată în aceste planificări metodice, nici cruzimea nu e parte în devorări. Morala a fost acea invenție a omului care avea ceva să-și reproșeze. Viața semăna cu o partidă de marroco și omul s-a dovedit prea brutal pentru acest joc delicat. El a apărut pe neașteptate cu o violență nu întotdeauna necesară supraviețuirii rasei și, în plus, ieșind din cadrele legale pe care el însuși și le-a stabilit!

„Fiecare animal distribuie partea lui de moarte", ar fi putut să adauge Aristotel. Douăzeci și trei de secole mai târziu, Nietzsche confirma postulatul în *Menschliches, Allzumenschliches*[**]. „Și viața cel puțin n-a fost inventată de morală." Nu, viața însăși, cu obligația ei de a se propaga, a inventat viața. Atât sălbăticiunile din valea noastră, cât și cele din lumea cunoscută nouă trăiau dincolo de bine și de rău, și nu ca să-și potolească setea de orgolii și putere.

Violența lor nu era furie, vânătorile lor nu erau razii.

Moartea era doar modalitatea lor de a lua masa.

[*] *Cf.* Aristotel, *Perì zô´ôn moríôn*, 645b, 6: „În toate [animalele] fără deosebire există ceva din puterea naturii și a frumuseții sale" (n.tr.).

[**] În românește, *Omenesc, prea omenesc* (în *Opere complete*, vol. III), ediție critică științifică în 15 volume de Giorgio Colli și Mazzino Montinar, traducere de Simion Dănilă, Hestia, Timișoara, 1999 (n.tr.).

Sacrificarea iacului

— Am descoperit o grotă la două sute de metri deasupra drumului. O să ne așezăm acolo tabăra. Se deschide spre versantul oriental, așa că vom avea o poziție mai bună.

Cu aceste cuvinte ne-a trezit Munier într-o dimineață, la o săptămână de la sosirea noastră. În baracă era ger. Léo a aprins focul în sobă; ne-am pregătit ceaiul, apoi bagajele. Ceaiul ca să ne trezim, bagajele ca să supraviețuim noaptea. Am luat cu noi echipamentul fotografic, lunetele pentru observații, sacii de dormit la –30°C, alimente și exemplarul meu din *Tao Te Ching*.

— O să stăm acolo sus două zile și două nopți. Dacă se arată, grota e un balcon perfect.

Am urcat urmând firul unei văi perpendiculare pe canion. Ne-a trebuit destul timp ca să urcăm pe escarpele abrupte prin aerul plumburiu. Prietenii mei trăgeau din greu. Léo căra un rucsac de treizeci și cinci de kilograme din care ieșea telescopul enorm. Chiar și metafizicienii sunt capabili de eforturi, mi-am spus. Marie dispăruse sub o încărcătură mai înaltă decât ea. Încă o dată, eu nu duceam nimic, mergând ca un pașă însoțit de servitori. Vertebrele mele bolnave mă scuteau de orice efort, nu și de atracția mea pentru caravanele din colonii.

— Acolo! Se vede ceva, e ceva întunecat! a zis Marie.

Iacul trăgea să moară. Culcat pe partea stângă, gâfâia și aburii îi vătuiau nările. Avea să moară în fundul acelui defileu. Pentru el, goana sub razele vesele ale soarelui luase sfârșit. Colții leopardului îi străpunseseră grumazul și sângele i se scurgea pe zăpadă. Animalul tremura tot.

Așa vânează leoparzii: sar la gâtul prăzii și nu-i mai dau drumul. Animalul atacat fuge pe pantă cu prădătorul prins strâns de gâtul lui și cursa se termină cu căderea ambilor, vânător și pradă. Se rostogolesc pe versant, se prăbușesc pe escarpe, se lovesc de stânci. Se întâmplă ca fiarele să-și rupă șira spinării în aceste înfruntări. Cele care scapă de pe urma șocurilor vor șchiopăta toată viața. Nomazii sciți înfățișaseră pe fibulele lor de aur motivul *leopardului pe greabăn*[*]. Desenele reprezentau tornada de mușchi și blănuri amestecate, dansul atacului și al fugii, care este consecința cea mai comună a întâlnirii dintre două ființe.

Leopardul ne auzise. Ne ținea probabil sub observație, ascuns printre stânci și îngrijorat că niște bipezi – cea mai detestată dintre toate rasele de pe pământ – ar putea să-l lipsească de pradă. Se înșela, căci intențiile lui Munier erau mai sofisticate decât să fure tainul unui carnivor. Iacul murise.

— Îl vom deplasa zece metri spre fundul râpei, pe axa grotei, a zis Munier. Dacă leopardul se va întoarce, vom fi de față!

Seara ne-am ocupat pozițiile. Iacul era culcat pe iarbă, iar noi, instalați într-un sistem de grote suprapuse. „Un duplex!”, spusese Léo, descoperind cele două caverne săpate una deasupra celeilalte, despărțite de o brână lungă de treizeci de metri. Marie și Munier au ocupat grota de jos (apartamentul

imperial), eu eram cu Léo în cea de deasupra (dependința), iar iacul zăcea la o sută de metri mai jos (beciul domeniului).

* A se vedea și volumul autobiografic *Un léopard sur le garrot* de Jean-Christophe Rubin (n.tr.).

Teama de întuneric

Câte nopți petrecusem eu oare în bivuac în adâncul unor grote? În Provence, în Alpii Maritimi, în pădurile din Île-de-France, în India, în Rusia, în Tibet dormisem în „văgăuni” cu miresme de smochin, pe firide de granit, în falii vulcanice, în nișe de gresie. Când intram, trăiam un moment sacru: recunoașterea locului. Trebuia să nu deranjez pe nimeni. Uneori, speriam câteva chiroptere sau scolopendre. Ritualurile erau neschimbate: netezirea solului și așezarea harnașamentului într-un ungher ferit de vânt. Grota în care tocmai intrasem împreună cu Léo mai fusese locuită cândva. Pe jos era curat, plafonul era înnegrit de funingine, un cerc de pietre trăda că acolo fusese o vatră. Grotele au alcătuit geografia originilor omenirii la începuturile ei jalnice. Fiecare grotă adăpostise locatari până când elanul neolitic a sunat ieșirea din adăposturi. Omenirea s-a răspândit atunci, a fertilizat terenurile aluvionare, a domesticit turmele, a inventat o divinitate unică și a început defrișarea sistematică a planetei ca să ajungă, după zece mii de ani, la o civilizație desăvârșită: a ambuteiajului și a obezității. Am putea să modificăm cugetarea B139 a lui Pascal – „Toată nefericirea oamenilor vine dintr-un singur lucru, acela că nu știu să rămână singuri într-o odaie”[*] – și să considerăm că

nenorocirea lumii a început atunci când cel dintâi om a ieșit din prima grotă.

În grote percepeam ecoul magic al unei radiații de demult. Și-mi puneam aceeași întrebare ca atunci când pătrundeam în naosul unei biserici: oare ce se petrecea aici? Cum se iubeau oamenii sub un tavan boltit? Poate că niște conversații vechi se impregnaseră în stânci, așa cum psalmii vecerniilor se încorporează în calcarul cistercian.

Uneori, în bivuacurile noastre provensale, camarazii mei glumeau pe seama unor astfel de considerații. Rânjeau în sacii lor de dormit: „Te-ai pricopsit cu o dereglare sexuală, bătrâne! Curățatul ăsta prin canale e nostalgia fetusului! Ține de psihanaliză!”. Mă călcau pe nervi cu sarcasmele lor.

Îmi plăceau grotele pentru că aparțineau unei arhitecturi străvechi, când eforturile apei și ale uscării chimice reușiseră în cele din urmă să străpungă un orificiu într-un perete pentru ca nopțile unui trecător să fie mai puțin chinuitoare.

Eu și Léo am proptit un talisman de muflon pe un bloc de stâncă la intrarea în grotă și acel totem, al morții și al puterii, apăra deschizătura. Léo a reglat aparatele. Din locul unde ne aflam vedeam iacul jos. Am început așteptarea. Un zăgan plana cu aripile desfăcute, vrând parcă să apropie cele două margini ale văii. Penumbra a urcat în canion, frigul sporea liniștea și am înțeles, în perspectiva orelor ce aveau să vină, ce însemna absența vieții interioare la –30°C, blestemându-mi în același timp plăcerea de a flecări, căci liniștea era acum obligatorie. Léo era perfect în rolul de statuie. Abia dacă mișca, scrutând locul cu un imperceptibil baleiaj al lunetei. Până la urmă, am șters-o în fundul grotei. Am deschis cu mănușa exemplarul din *Tao*: *Acționează fără să aștepți nimic.*

Mă întrebam: „A aștepta nu înseamnă oare a acționa deja?”. Nu era pânda o formă de acțiune, de vreme ce lăsa cale liberă gândurilor și speranței? În acest caz, Calea lui Tao ar recomanda să nu aștepți nimic de la așteptare, gând care mă ajuta să continui să rămân acolo, așezat în praf. Tao are acest avantaj: mișcarea sa circulară dă ocol minții, îți ocupă timpul, chiar dacă te afli în semiobscuritatea unui congelator săpat în stâncă la altitudinea de 4.800 de metri. Deodată s-a apropiat o siluetă: Léo venea spre fundul grotei.

Foarte departe, iacii pășteau pe versant. Uneori, câte unul aluneca pe neveu și ghemul enorm de lațe se rostogolea în jos câțiva metri. Oare știau acei gardieni trupeși că tocmai îl pierduseră pe unul de-al lor cu o oră în urmă? Se numărau oare acele biete specimene, condamnate să se ofere fiarelor sălbatice?

Se făcuse noaptea târziu. Leopardul părea că nu se va mai întoarce. Ne-am aprins lanternele frontale dotate cu filtru roșu, din acela folosit la bordul navelor Marinei Naționale în nopțile de cart, pentru ca nicio licărire să nu fie reperată. Mi-a plăcut să mă cred pe puntea unui galion al tăcerii navigând prin noaptea bântuită de leoparzi.

Copiii au adus turmele de la păscut, au mai răsunat câteva strigăte, apoi totul s-a învăluit în beznă. O buhă stătea de pază pe costișa din față, pe celălalt mal. Țipătul ei anunța că vânătoarea poate începe. „Hu! Hu! Mergeți de dormiți, mărite erbivore, și ascundeți-vă!”, zicea buha. „Păsările de pradă își vor lua zborul, lupii vor ieși din vizuini și vor da târcoale prin întuneric, cu pupilele dilatate, iar leopardul va veni mai devreme sau mai târziu ca să-și înfigă mufla în pântecele unuia dintre voi.”

La munte, cerul nu trebuie să se ostenească prea mult pentru ca, în zori, să ascundă sub un strat de zăpadă urma orgiilor de peste noapte.

La ora opt seara, ni s-au alăturat Marie și Munier. Léo a pregătit supa pe un reșou care ardea cam timid. Am discutat despre viața în grote, despre teama învinsă de foc, despre conversația născută din flăcări, despre visele care au devenit artă, despre lupul care a devenit câine și despre curajul oamenilor de a-și depăși limitele. Apoi, Munier a amintit despre furia omului care avea să pună toate regnurile să plătească pentru suferințele îndurate de el în iernile paleolitice. Pe urmă, fiecare a revenit la grota lui.

Ne-am strecurat în sacii de dormit. Dacă leopardul ar fi apărut în cursul nopții, ar fi adulmecat mirosul de mâncare, în pofida frigului. Trebuie să acceptăm această idee dezarmantă: „Pământul miroase a om”[1].

— Léo, am zis înainte de a-mi stinge lanterna.

— Da?

— În loc să-i ofere o haină de blană iubitei, Munier o aduce aici ca să vadă animalul care o poartă.

* Pascal, *Cugetări*, traducere de Maria și Cezar Ivănescu, Aion, Oradea, 1998 (n.tr.).
1. Ylipe, *Textes sans paroles* (n.a.).

A treia apariție

La prima geană de lumină, ne-am târât afară din sacii de dormit. Ninsese și fiara se afla lângă iacul ei, cu botul înroșit de sânge și pelajul presărat cu alb. Revenise înainte să se ivească zorii și acum dormea, cu burta plină. Blana îi era de sidef cu reflexe albăstrui. Din acest motiv era numit leopardul zăpezilor: venea ca zăpada, pe nesimțite, și se retrăgea fără zgomot, topindu-se printre stânci. Sfâșiase umărul iacului, partea regelui. O pată de purpură se profila pe roba neagră a iacului. Leopardul ne reperase. S-a întors pe o parte, a ridicat capul și i-am întâlnit privirea, jăratic rece. Ochii lui spuneau: „Nu ne putem iubi, nu sunteți nimic pentru mine, rasa voastră e recentă, a mea e străveche, a voastră se răspândește și destramă poemul planetei”. Acel chip mânjit de sânge alcătuia sufletul lumii primitive, alternând întunericul cu aurora. Leopardul nu părea îngrijorat. Poate mâncase prea repede. Ațipea din când în când. Capul i se odihnea pe labele din față. Se trezea și adulmeca aerul. Mă obsedau cuvintele care îmi plăcuseră atât de mult din *Récit secret*[*] de Pierre Drieu la Rochelle și, dacă proximitatea animalului nu mi-ar fi impus tăcerea, i le-aș fi recitat lui Munier la stația radio, ca să-i spun tot răul la care mă gândeam în prezent: „...știam că exista în mine ceva ce nu eram eu și era mult mai prețios decât mine”.

Schimbam sensul în gând ca să formulez: „Există în afara mea ceva ce nu sunt eu și nu e omul, și care este mai prețios, și care e o comoară aflată dincolo de ceea ce este omenesc”.

Leopardul a stat acolo până la zece dimineața. Doi zăgani veneau după știri. Un corb a trasat o linie pe cer: o encefalogramă plată.

Venisem pentru *uncia*. Era acolo. Moțăia la câteva zeci de metri de mine. Acea fată a pădurilor, iubita mea de pe vremea când eram un altul, înainte să fiu făcut zob după ce am căzut de pe un acoperiș în 2014, ar fi știut să observe detalii pe care eu nu le remarcam și mi-ar fi explicat gândurile leopardului. Pentru ea priveam atât de insistent animalul. Zelul cu care ne străduim să ne bucurăm de lucruri este o rugăciune adresată celor absenți. Ce mult le-ar fi plăcut și lor să fie acolo! Pentru ei privim noi leopardul. Acel animal, vis efemer, reprezenta totemul ființelor dispărute. Mama răpusă, fata de pe alee... La fiecare apariție le revedeam cu ochii minții.

Leopardul s-a ridicat, a zbughit-o după o stâncă, a apărut din nou pe pantă. Pelajul i se contopea cu tufișurile, lăsând o dâră *poikilos*. Acest cuvânt din greaca veche desemnează pielea pătată a fiarei. Același termen descrie sclipirea gândirii. Leopardul, ca și gândirea păgână, circulă în labirint. Dificil de sesizat, pulsează în armonie cu lumea, debordând de mândrie. Frumusețea lui vibrează în ger. Încordat printre lucruri moarte, pașnic și periculos, ambiguu ca poezia cea mai sublimă, imprevizibil și lipsit de confort, tărcat, moarat: acesta este leopardul *poikilos*.

Reflexul sclipitor a dispărut de-a binelea. Leopardul zăpezilor se evaporase. Stația radio a hârâit:

— Îl mai vedeți? a întrebat Munier.

— Nu, l-am pierdut, a răspuns Léo.

* *Focuri vii. Poveste secretă*, traducere de Traian Finţescu, prefaţă de Alexandru Paleologu, Leda, Bucureşti, 2005 (n.tr).

Să accepți lumea așa cum e

A început ziua de pândă. În sudul Libanului, în inima districtului Sidon se înalță o capelă închinată Sfintei Fecioare: Notre-Dame de l'Attente[*]. Am botezat grota noastră cu acest nume. Léo era canonicul. Cerceta muntele cu telescopul din zori și până seara. În nișa de dedesubt, Munier și Marie făceau probabil la fel, asta dacă nu cumva își ocupau timpul în vreun alt mod. Din când în când, Léo se retrăgea mergând în patru labe ca să bea o gură de ceai în fundul cavernei, apoi își continua veghea. Munier ni se adresase prin stația radio. Credea că fiara traversase canionul și ajunsese la terasele de stânci de pe versantul opus: „O să se odihnească cu un ochi la pradă. Cercetați blocurile stâncoase de vizavi, la aceeași înălțime".

Acele ceasuri au fost datoria noastră pe care a trebuit să o plătim lumii. Eram prizonier în acea nacelă suspendată între vâlcea și cer și scrutam muntele. Stăteam cu picioarele încrucișate și priveam peisajul prin aburii care îmi ieșeau din gură când respiram. Eu, care mă așteptasem ca o asemenea călătorie să-mi ofere nenumărate surprize, „îndrăgostit nebunește de diversitate și capriciu"[1], mă învoiam să stau într-o raclă de pe un versant de munte înghețat. Mă

convertisem oare la *Wu Wei*, arta chineză a non-acțiunii? Nimic mai potrivit decât o temperatură de treizeci de grade sub zero ca să devii adeptul unei asemenea filosofii. Nu speram nimic, nu acționam în niciun fel. La orice mișcare, venea din spate un suflu de aer rece care nu predispunea deloc la planuri mărețe. O, desigur, dacă un leopard mi s-ar fi ivit în fața ochilor, aș fi fost fericit! Dar nimic nu mișca și, în acea hibernare trează, nu mă încerca niciun sentiment de ciudă. Pânda era o practică uzuală în Asia. Și Tao se afla în această așteptare a uneia dintre formele de manifestare ale lui Unu, dar era și ceva din învățătura din *Bhagavad-Gītā* hindusă – negarea dorinței. Apariția animalului nu mi-ar fi schimbat cu nimic dispoziția. „Rămâi egal în succes, ca și în insucces”[**], ne liniștește Krishna în cântul al II-lea.

Și fiindcă aveam timp suficient pentru malaxorul gândurilor, îmi spuneam că acea știință a pândei în care mă inițiase Munier era antidotul convulsiilor epocii în care trăim. În 2019, omenirea pre-cyborg nu mai accepta realul, care nu o mai satisfăcea, nu i se mai potrivea și cu care nici nu mai știa să se pună de acord. Acolo, la Notre-Dame de l’Attente, îi ceream lumii să continue să se preocupe de ceea ce funcționează deja.

La începutul secolului XXI, noi, opt miliarde de oameni, ne subjugăm orbește natura. Otrăvim solul, transformăm apa în acizi și asfixiem aerul. Un raport al Societății de Zoologie britanice stabilea la 60% proporția de specii sălbatice dispărute în cinci decenii. Lumea făcea pași înapoi, viața se retrăgea, zeii se ascundeau. Rasa oamenilor o ducea bine. Ea își crea condițiile propriului iad și se pregătea să depășească limita de zece miliarde de indivizi. Cei mai optimiști erau

încântați de posibilitatea unui glob populat de paisprezece miliarde de locuitori. Dacă viața s-ar rezuma la satisfacerea nevoilor biologice în vederea reproducerii speciei, perspectiva ar fi încurajatoare: am putea să ne împerechem în cuburi de beton conectate la Wi-Fi și să mâncăm insecte. Dar, dacă vrem ca trecerea noastră pe Pământ să aibă partea ei de frumusețe și dacă viața e o partidă jucată într-o grădină magică, dispariția animalelor sălbatice se dovedește a fi o veste cumplită. Cea mai rea dintre toate. A fost însă primită cu indiferență. Feroviarul îl apără pe feroviar. Omul e preocupat de om. Umanismul este un sindicalism ca oricare altul.

Degradarea lumii a fost însoțită de o speranță frenetică într-un viitor mai bun. Cu cât realul se degrada mai mult, cu atât mai sonore erau imprecațiile mesianice. Există o relație proporțională între distrugerea lumii vii și dubla mișcare, de uitare a trecutului și invocare a viitorului.

„Mâine, mai bine decât astăzi!”, un slogan hidos al modernității. Politicienii promit reforme („schimbarea”, chelălăie ei), credincioșii așteaptă o viață veșnică, tehnicienii din Silicon Valley ne anunță un om „îmbogățit” funcțional. Pe scurt, trebuie doar să avem răbdare, viitorul va fi măreț. Același refren: „De vreme ce lumea aceasta este în ruină, să ne protejăm ieșirile de urgență!”. Savanți, politicieni și drept-credincioși se înghesuie la portița speranțelor. În schimb, nu mulți mai sunt dispuși să păstreze ceea ce ni s-a dat.

Aici, un tribun de baricadă cheamă la revoluție și trupele se revarsă cu târnăcopul în mână; acolo, un profet invocă Lumea de Dincolo și enoriașii se prosternează în fața promisiunii; dincolo, un Strangelove 2.0 uneltește mutația post-umană și clienții lui se pasionează de fetișurile

tehnologiei. Toți acești oameni trăiesc ca pe ghimpi. Nu-și suportă condiția și așteaptă beneficiile de la cealaltă viață, a cărei formă însă nu o cunosc. E mai greu să venerezi lucrul de care deja te bucuri decât să visezi luna de pe cer.

Cele trei instanțe – credința revoluționară, speranța mesianică, asaltul tehnologic – ascund în spatele discursului despre mântuire o indiferență profundă față de prezent. Mai rău! Ne scutesc de un comportament nobil, aici și acum, și de dorința de a proteja ceea ce a mai rămas în picioare.

În tot acest răstimp, ghețarii se topesc, masele plastice ne împresoară, iar animalele sălbatice sunt amenințate cu dispariția.

„A fabula despre o altă lume decât a noastră n-are niciun sens.”[2] Îmi notasem pe un carnețel această „bombă” a lui Nietzsche ca epigraf. Aș fi putut să o gravez la intrarea grotei noastre. O deviză pentru văile din jur.

Eram mulți, în grote și în orașe, cei care nu doream o lume augmentată, ci una pe care să o celebrăm doar pentru justa ei diviziune, o patrie a gloriei ei singulare. Un munte, un cer răvășit de lumină, vânarea de nori și un iac pe o coamă de munte: totul este perfect ordonat și suficient. Ce nu se vede poate să se ivească. Ce nu se ivește știe să se ascundă.

Acesta era consimțământul păgân, un cânt străvechi.

— Léo, îți rezum Crezul! i-am zis.

— Ascult, a răspuns politicos.

— Să venerezi ce e în fața ta. Să nu aștepți nimic. Să-ți amintești de tot și de toate. Să te ferești de speranțe, fumuri pe ruine. Să te bucuri de ce ți se oferă. Să cauți simboluri și să crezi că poezia e mai profundă decât credința. Să fii mulțumit de lume. Să lupți pentru trăinicia ei.

Léo iscodea muntele cu telescopul. Era prea concentrat ca să mă asculte atent, ceea ce-mi oferea avantajul de a-mi putea continua deducțiile.

— Campionii speranței numesc acceptul nostru „resemnare”. Se înșală. E iubire.

* Saydet el-Mantara, biserică din Maghdouché, înălțată pe colina unde, conform tradiției, Fecioara Maria l-a așteptat pe Iisus, în drumul lor de la Tir la Sidon. Peste noapte, ea s-a adăpostit într-o grotă cunoscută sub numele de Mantara – „în așteptare” (n.tr.).

1. Gérard de Nerval, *Aurélia* (n.a.).

** *Cf.* „Făcând egale fericirea cu suferința, câștigul cu pierderea”, *Bhagavad-Gītā*, 2-38, în *Filosofia indiană în texte*, traducere din limba sanscrită, studiu introductiv, comentarii și note de Sergiu Al-George, Editura Științifică, București, 1971, p. 48 (n.tr.).

2. Nietzsche, *Amurgul idolilor* (n.a.).

Ultima apariție

Admirația noastră s-a privit ochi în ochi cu indiferența lui. Munier avusese dreptate. Leopardul se mutase pe celălalt versant, la trei sute de metri mai spre est de noi, la aceeași înălțime. Luneta l-a reperat pe la ora zece. Moțăia pe un bloc de stâncă, ridica încet capul și mai arunca din când în când o privire spre iac. Voia să se asigure că vulturii nu dădeau năvală la prada lui. Apoi a întins gâtul spre cer și și-a cufundat din nou botul în blană. A moțăit toată ziua. Fiind foarte departe, puteam să vorbim cu glas tare, să ne aprindem trabucurile, să repornim reșourile, fiindcă totuși era plăcut să ne ospătăm cu o supă în acel congelator. La fiecare două minute, mă târam spre trepieduri, îmi lipeam ochiul de vizor ca să-i privesc fața alungită și corpul ghemuit în propria-i căldură. De fiecare dată când îi vedeam imaginea, mă simțeam ca electrocutat de plăcere. La fel ni se întâmplă și cu alte lucruri reale de a căror prezență ne asigură privirea. În dimineața aceea, leopardul nu era mit, nici speranță, nici obiectul vreunui pariu de-al lui Pascal. Se afla pur și simplu acolo. Realitatea era însăși supremația lui.

Leopardul n-a mai revenit la pradă. Ziua a trecut. Serviciul funerar al patrulei de mâncăi (vulturi, zăgani, corbi) n-a intervenit. Munier ni se adresa uneori prin stația radio: „Un

ferăstraș mare la vest, o stăncuță cu cioc roșu deasupra arcadei”. Oriîncotro își îndrepta privirea, vedea viețuitoare sau le ghicea prezența. Și acest dar, asemenea celui al unui trecător educat și rafinat care, plimbându-se prin oraș, îți semnalează o colonadă clasică, un fronton baroc sau un adaos neogotic, îi permitea lui Munier să se deplaseze într-o geografie colorată neîntrerupt și mereu generoasă, animată de locuitori a căror existență nu putea fi nici măcar bănuită de ochii unui profan. Înțelegeam motivul pentru care tovarășul meu de călătorie trăia izolat în Vosgi. Cum ar fi putut să caute conversația semenilor tocmai el, care vedea carnasierii dând iama în cirezile blajine și știa de ce planau corbii pe cer? Cărțile îl mai emoționau încă: „Am părăsit școala la șaptesprezece ani ca să mă afund în pădure”, îmi spusese. „De atunci, n-am mai deschis niciodată un manual școlar, dar l-am citit pe Giono în întregime.”

Leopardul a plecat odată cu lăsarea serii. S-a ridicat, s-a furișat pe după un bloc de stâncă și a dispărut. Noi am rămas și a doua noapte în grotă, sperând să se întoarcă. Dimineața, nu a venit lângă pradă. Frigul avea să conserve mult timp iacul înainte de a fi ciopârțit de alte mandibule, ciocuri sau colți. Atunci, carnea lui va fi asimilată de alte ființe vii, urmând să satisfacă alți prădători. Moartea nu e decât o trecere.

Eterna reîntoarcere a eternei reîntoarceri

Ne-am strâns lucrurile și ne-am întors toți patru – eu, Munier, Léo și Marie – spre focurile tibetane, fără să rostim vreun cuvânt, căci leopardul pusese stăpânire pe gândurile noastre și un vis nu trebuie lezat cu flecăreli.

De mai multă vreme nutream convingerea că peisajele sunt cele care determină credințele. Deșertul solicită un Dumnezeu sever, insulele grecești fac să strălucească zeii, orașele cresc doar din iubirea de sine, junglele adăpostesc spirite. Faptul că misionarii albi au reușit să-și păstreze credința într-un Dumnezeu revelat în mijlocul unor păduri unde țipau papagalii mi se părea o adevărată performanță.

În Tibet, văile înghețate anulează orice dorință și conturează ideea unui mare ciclu natural. Mai sus, platourile vlăguite de furtuni confirmau că lumea e o curgere și viața, o trecere. Am fost întotdeauna slab de înger și ușor influențabil. Dacă aș fi teleportat într-un sat yazidit, m-aș ruga soarelui. Dacă aș fi parașutat în câmpia Gangelui, l-aș adora pe Krishna („Privește egal fericirea și suferința”). Pe când campam în Munții Arrée, visam la Ankou[*]. Doar islamul n-a avut vreodată trecere la mine, căci nu am nicio înclinație pentru dreptul penal.

Aici, în aerul rarefiat, sufletele migrează în corpuri provizorii ca să-și continue cursa. De la sosirea în Tibet, m-am tot gândit la povara animalelor care trec succesiv prin nenumărate vieți. Dacă leopardul nostru era și el un suflet întrupat, unde oare avea să-și găsească refugiu după șapte ani de masacre? Ce altă ființă ar accepta să-i poarte povara? Cum s-ar putea extrage din ciclul de reîncarnări?

Spiritul unor timpuri pre-adamice pătrundea în oricine îi capta privirea. Aceiași ochi contemplaseră o lume în care omul vâna în cete mici, nu foarte sigur de supraviețuirea sa. Ce suflet stătea întemnițat sub acea blană? Când *uncia* îmi apăruse în fața ochilor în urmă cu câteva zile, mi s-a părut că recunosc chipul răposatei mele mame: pomeți proeminenți despicați de o privire dură. Mama cultiva arta de a trece neobservată, fiind predispusă la tăcere, iar rigiditatea ei era considerată autocratism. Pentru mine, în ziua aceea, sălbăticiunea a fost biata mea mamă. Iar doctrina transmigrației sufletelor prin imensul stoc planetar de trupuri vii, doctrină formulată simultan de Pitagora și Buddha în secolul al VI-lea î.Hr. în puncte geografice atât de îndepărtate (în Grecia și în câmpia indo-nepaleză), mi se părea un elixir consolator.

Am ajuns la adăpost. Am băut ceai având în față chipurile imobile ale copiilor, mângâiate de licăririle flăcărilor. Liniște, penumbră, fum: Tibetul hiberna.

* Slujitor al morții sau chiar personificare a ei în mitologia bretonă (n.tr.).

Izvorul îndepărtat

Am petrecut zece zile în canionul leoparzilor. Acum, Munier voia să fotografieze izvoarele Mekongului. Ne-am deplasat cu mașina o zi încheiată spre o tabără de crescători de animale aflată la poalele unei coline. Platoul era un scut de stepă lovit aprig de soare. Spre nord se înălțau piscuri albe. O familie de proprietari de iaci își petrecea iarna aici, într-o baracă de tablă supraîncălzită, o insulă într-un neant perfect. O sută de iaci smulgeau din stepă o iarbă pe care iarna o făcuse anemică. A doua zi, la patru dimineața, am părăsit soba și ne-am deplasat în lungul unei panglici de gheață pe care hărțile o certificau a fi Mekongul. „Urcați vreme de patru ceasuri. La 5.100 de metri se află o zănoagă și izvorul”, ne spusese Tsetrin, paznicul. Deci acela era fluviul celor nouă dragoni: un pârâu înghețat. Gheața pârâia. Am pășit cu grijă, așa cum merg cu grijă pe un canal înghețat din Baden-Baden cei veniți la cură. Am întâlnit o carcasă de iac, toaletată de vulturi. Păsările sfâșiau carnea, își luau zborul, coborau din nou. Până atunci, mi se păruse întotdeauna spectaculoasă devorarea morților în vederea reîncorporării. Dar acele gâturi înroșite și delirul acela de pene mi-au domolit dorința ca vreodată să îmi expun corpul neînsuflețit vulturilor. O singură dată dacă vezi spectacolul păsărilor înnebunite de sânge, îți

vei spune că un petic de crizanteme într-un cimitir din Yvelines are totuși farmecul lui.

Urcam încet și încercam să mă conving că acela era chiar Mekongul, fluviul lacrimilor khmere, al nostalgiei galbene, al celor din Plutonul 317[*] și al lui Buddha viu, al gracilelor Apsara, nimfe celeste, și al florilor de lotus. Un pârâu de culoarea lunii, neîntinat încă de vreun scuipat.

La 5.100 de metri am găsit stela ale cărei ideograme chinezești probabil că marcau locul de origine al fluviului.

Aici, în acest amfiteatru stâncos, sub un cer de plumb, își avea obârșia civilizația orezului. Pe o distanță de aproape cinci mii de kilometri, Mekongul urma să traverseze Tibetul, China și Indochina, până în delta unde Marguerite[**] avusese un amant. Pe lângă faptul că au fost martorele unor aventuri intime narate în lucrări publice, apele urmau să scalde muncile și zilele. Vor avea loc acolo bătălii. Izvorul unui fluviu atât de mare naște întrebarea comună Orientului: de ce orice izvor trebuie să se ramifice? De ce această separare?

Acum însă o pătură înghețată consolida pietrișul. Era izvorul, Tao al Mekongului, punct zero, viitor roman. Curgerea de apă avea să se unifice, deschizându-și calea prin munți. Aerul mai blând va desfereca debitul, firișorul se va umple de viață: mai întâi cu ființe microscopice, apoi cu pești tot mai voraci. Fluviul va crește. Un pescar își va arunca năvodul, săteni vor bea din apa lui, o uzină își va vărsa gunoaiele în el: pentru oameni, totul sfârșește la canal. Altitudinea se va reduce, va crește orzul și, mai în aval, ceaiul, grâul, orezul, și într-o zi chiar și fructele își vor face apariția pe ramuri. Bivolii se vor scălda. Uneori, vreun leopard va crănțăni un copil

printre trestii. Oamenii se vor consola repede, căci se nasc alții, mulți. Și mai jos: femeile se vor aproviziona zilnic din apa deja plină de bacterii, apoi albia va începe să fie canalizată. Pieile oamenilor vor deveni tot mai închise la culoare. Fetele vor usca cearșafuri portocalii pe cheiurile de piatră cioplită și adolescenții vor plonja din foișoare, apoi curentul se va domoli, meandrele se vor destinde în propriile aluviuni, fluviul își va reînălța digul, orizontul se va deschide și va urma câmpia irigată, luminată de centralele din amonte. În zilele de târg, barjele se vor atinge unele de altele, șerpii vor înota printre cadavre pe jumătate calcinate și statele își vor disputa malurile, devenite frontiere. Patrulele vor prinde contrabandiști. Afacerile își vor urma cursul și, la sfârșit, fluviul își va amesteca apele cu marea. Turiști albi vor înota în valuri. Vor ști ei măcar că într-o zi leoparzii au lipăit din acele ape, pe când ele aparțineau cerului?

Tot acest destin se năștea aici, sus. Sălbăticiunile urmărite de Munier se născuseră și ele dintr-un izvor. Se separaseră. Leopardul zăpezilor provenea dintr-o încrengătură străveche de cinci milioane de ani. Dacă am compara viața pe Pământ cu un fluviu, aceasta ar fi avut un izvor, o albie, brațele sale moarte. Cursa vieții nu se sfârșise și nimeni nu-i cunoștea delta. Noi, oamenii, ne tragem dintr-o subdiviziune foarte recentă. Pe planșele din cărțile de biologie din copilăria mea, încrengăturile Evoluției erau reprezentate prin grafice în formă de estuare fluviale. Niciun izvor nu știe de ce e în stare.

Am rămas pe prundiș preț de un ceas. Apoi am coborât alunecând la vale. Munier căuta animale sălbatice. Pentru el, un peisaj pustiu era ca un cavou. Din fericire, la 4.800 de

metri, un lup se tăvălea prin zăpada neveului. Munier a fost încântat!

În tabără, când am povestit întâlnirea cu lupul, păstorul ne-a încunoștințat despre vizitele anuale pe care le primea: unu sau doi leoparzi în timpul iernii și lupi în fiecare zi. Acestea fiind zise, a înfundat atât de mult soba, încât am adormit. Somnul ne-a risipit imaginea izvorului.

* Pluton alcătuit din soldați laoțieni și francezi participant la bătălia de la Dien Bien Phu, din 1954. Peripețiile acestuia au constituit subiectul romanului *La 317^{e} section* de Pierre Schoendoerffer, ulterior ecranizat (n.tr).

** Marguerite Duras. Romanul autobiografic *Amantul* descrie aventura ei amoroasă din timpul unei călătorii cu vaporul pe fluviul Mekong (n.tr.).

În supa primordială

Ne-am întors spre Yushu, printre culmi și munți, fără să coborâm niciodată sub altitudinea de 4.000 de metri. Spre seară, am ajuns pe un drumeag ce ducea la niște izvoare de apă caldă ascunse printre stânci. Prin bătaia farurilor au trecut doi lupi. Fasciculul de lumină le-a dezvăluit șofranul blănii – un fulger în noapte. Munier a țâșnit din mașină. Imaginea celor doi vagabondând în întuneric și îndreptându-se cu pași repezi și mărunți spre un hold-up continua să-l excite pe prietenul meu. Trăgea cu sete pe nări aerul rece, adulmecând mirosul de fiară. Văzuse sute de lupi în Abisinia, Europa, America și tot nu se săturase.

— Tu nu ieși din mașină când trece un om, i-am zis.

— Omul o să mai treacă, lupul e o raritate.

— Omul e lup pentru om, am mai spus.

— Dacă ar fi doar atât, a replicat.

Am ajuns la cuvete. Am ridicat tabăra îndărătul unei pante și, la zece seara, la –25°C, ne bălăceam în apa fierbinte, eu, Marie și Munier, învăluiți în aburi. Léo a rămas să păzească tabăra, sus, în bătaia rafalelor. Apa țâșnea dintr-o adâncitură a stâncii. A fost nevoie să ne strecurăm sub surplombă. Munier cunoștea locul, căci făcuse pe macacul japonez acolo cu un an

în urmă. Ne descria maimuțele din izvoarele calde de la Nagano, aburii încețoșându-le mutrele roșii și zbârlindu-le blana de stalactite.

Dar în seara aceea semănam mai curând cu niște aparatcici ruși negociind la saună resursele regiunii. Ne-am aprins faimoasele trabucuri cubaneze Epicur nr. 2, păstrate în tuburi de aluminiu. Pielea noastră căpătase consistența burții de broască, iar havanele, consistență de bezea[*]. Stelele clipoceau pe cer.

— Ne bălăcim în mocirla primordială. Suntem bacteriile de la începutul lumii, am zis.

— Mai favorizați de soartă totuși, a replicat Marie.

— Bacteriile n-ar fi trebuit să iasă niciodată din marmită, spune Munier.

— N-am mai fi avut Triplul concert de Beethoven, am obiectat.

Fosilele încrustate în bolta stâncii nu datau de la începutul lumii. Erau doar un episod recent al aventurii planetei. Viața se născuse dintr-un amestec de apă, materie și gaze, în urmă cu patru miliarde și jumătate de ani. *Bios*-ul își proiectase oferta în toate interstițiile, producând, fără o legătură aparentă între ele (cu excepția, poate, a voinței de propagare), lichenul, balena și omul.

Fumul trabucurilor dezmierda fosilele. Le cunoșteam numele fiindcă făcusem colecție în copilărie, între opt și doisprezece ani. Le rosteam numele cu glas tare, căci enumerarea științifică ține loc de poem: amoniți, crinoide, trilobiți. Acele creaturi aveau mai bine de cinci sute de milioane de ani. Dominaseră lumea. Au avut preocupările lor: să se apere, să se hrănească, să perpetueze specia. Erau

minuscule și indiferente. Ele au dispărut, iar noi, oamenii, care guvernăm Pământul (de la o dată recentă și pentru nu se știe cât timp), le neglijăm. Viața lor a fost totuși o etapă pe calea apariției noastre. Brusc, ființele s-au târât afară din apă. Unele – cele mai aventuroase – s-au cățărat pe plaje. Au luat o gură de aer. Și acestei inspirații îi datorăm faptul că ne aflăm aici, oameni și viețuitoare trăind sub cerul liber.

Părăsirea acelei băi n-a fost momentul cel mai plăcut din existența mea. A trebuit să merg în pielea goală pe algele călduțe, să sar în bocancii chinezești, să îmbrac enorma vestă canadiană și să mă întorc la corturi pe o temperatură de –20°C.

Pe scurt, ieșirea din supă, urcușul în noapte, găsirea unui adăpost: istoria vieții.

* În original *guimauve*, bomboană obținută din zahăr, albuș de ou și gelatină având o consistență moale, cunoscută la noi sub denumirea americană *marshmallow* (bezea moale) (n.tr.).

O posibilă reîntoarcere

A doua zi rulam cu mașina pe platou spre Yushu. Șoferul gonea pe drum bolborosind rugăciuni în care se zicea ceva despre floarea de lotus. Părea grăbit să se întoarcă – sau poate să moară. Zgomotul motorului mă legăna și, din mimetism, îngânam *Panta rhei* a lui Heraclit, „totul trece, totul curge, totul dispare”, transformând cuvintele într-un psalm personal: „Totul moare, totul renaște, totul revine ca să piară, totul se hrănește din sine”. Ne apropiam de oraș. Întâlneam deja pelerini în zdrențe care cereau de pomană, târându-se spre templu. Și ei gândeau ca Heraclit, dar nu erau încântați de această schimbare universală. Încercau să dobândească bonificații ca să nu fie reîncarnați în câine sau, mai rău, în turist. Doreau să se elibereze de eterna reîntoarcere. Transmigrația fără repaus era blestemul lor. Șoferul avea grijă să reducă viteza când ajungea în dreptul lor: nu voia să calce vreunul ca să nu-și îngreuneze păcatele. Priveam pe geam grupurile de pelerini. Epoca noastră tehnicistă devenise animalică, adică mobilă. În Occident, gândirea dominantă la acest început de secol XXI stabilește ca virtute libera deplasare a persoanelor, circulația mărfurilor, fluctuația capitalurilor și propagarea ideilor. „Cară-te!”, comandau instanțele aflate la sensul giratoriu planetar. Până acum, civilizațiile se

maturizaseră după principiul vegetal. Prindeau rădăcini în secole, pompau nutrimentele din teritoriu, înălțau stâlpi și favorizau expansiunea sinelui sub un soare invariabil, protejându-se de planta vecină cu spinii adecvați. Dar metodele se schimbaseră: acum trebuia să te miști repede și fără oprire prin savanele globale. „Nu stați pe loc, oameni ai pământului! Circulați! Nu e cine știe ce de văzut!”

Când am trecut de ultimul defileu înainte de Yushu, frânele au cedat. Șoferul a luat virajele cu frâna de mână și și-a sporit debitul de mantre. Printr-un ciudat reflex budist și morbid, a apăsat pe accelerație îndată ce a înțeles că frânele nu mai țineau. Și, printr-o fericită influență a fatalismului său, mi s-a părut și mie logic cum a procedat. Ce importanță putea să aibă faptul că îți sfârșeai viața într-o dimineață atât de imaculată? Munții străluceau, sălbăticiunile dominau crestele, iar accidentul nostru n-ar fi schimbat cu nimic deplasările ultimilor leoparzi.

Consolarea barbarului

Dacă n-aș fi întâlnit leopardul, oare aș fi fost teribil de dezamăgit? Trei săptămâni petrecute în ozon nu fuseseră suficiente ca să ucidă în mine europeanul cartezian. Preferam totuși realizarea visurilor în locul toropelii speranței.

În caz de eșec, filosofiile din Orient, plăsmuite pe platoul tibetan sau în vatra Gangelui, mi-ar fi oferit o consolare prin practicarea renunțării. Dacă leopardul n-ar fi venit, m-aș fi gratulat cu absența lui. Aceasta era metoda fatalistă a lui Peter Matthiessen: să vadă în propria derobare vanitatea lucrurilor. La fel procedează și vulpea din fabula lui La Fontaine: disprețuiește strugurii când înțelege că îi sunt inaccesibili.

Aș fi putut să mă încred în divinitatea din *Bhagavad-Gītā*. Aș fi urmat îndemnul lui Krishna către Arjuna: să privească la fel și succesul, și eșecul. „Leopardul e în fața ta, bucură-te; iar dacă nu-i, bucură-te așijderea”, mi-ar fi șoptit el. Ah, ce opiu e *Bhagavad-Gītā* și câtă dreptate avea Krishna să facă din lume o câmpie fără relief bătută de vântul egalității care domină sufletul, alt nume al somnului!

Sau m-aș fi întors poate la Tao. Aș fi considerat absența un echivalent al prezenței. A nu vedea leopardul ar fi fost pentru mine un mod de a-l vedea.

În ultimă instanță, aș fi apelat la Buddha. Prințul grădinilor dezvăluia că nimic nu e la fel de dureros ca așteptarea. Mi-ar fi fost de ajuns să mă lepăd de dorința de a surprinde un animal strecurându-se țanțoș printre stânci.

Asia, inepuizabilă farmacopee morală! Occidentul are și el leacurile sale. Unul de ordin creștin, altul de factură contemporană. Catolicii cicatrizează suferința printr-o tehnică semi-narcisistă și semi-hristică. Ea constă în a te bucura de decepția ta: „Doamne, dacă n-am văzut leopardul înseamnă că nu sunt demn să-l primesc și îți mulțumesc că m-ai cruțat de vanitatea de a-l întâlni!”. Omul modern dispune de un atu: protestul. Este de-ajuns să te consideri victimă ca să te sustragi de la recunoașterea eșecului. Aș fi putut să mă lamentez astfel: „Munier a fixat prost locurile de pândă, Marie făcea prea mult zgomot, părinții m-au făcut miop! În plus, bogații au împușcat leoparzii, bietul de mine!”. Căutarea vinovaților ocupă timpul și economisește introspecția.

Dar n-aveam motiv de consolare deoarece întâlnisem chipul frumos al duhului pietrelor. Imaginea care mi se strecurase sub pleoape trăia în mine. Când închideam ochii, îi vedeam fața de pisică semeață, trăsăturile încrețite spre un bot delicat și cumplit. Văzusem leopardul, furasem focul. Purtam în mine tăciunele aprins.

Învățasem că răbdarea e o virtute supremă, cea mai elegantă și cea mai uitată. Ea ne ajută să iubim lumea înainte de a avea pretenția să o transformăm. Ne invită să ne așezăm în fața scenei și să ne bucurăm de spectacol, fie el și un foșnet de frunză. Răbdarea este reverența omului în fața a tot ce i s-a dat.

Ce calitate permite pictarea unui tablou, compunerea unei sonate sau a unui poem? Răbdarea. Ea garantează întotdeauna recompensa, oferind în aceeași alternanță riscul de a găsi timpul prea lung și, totodată, metoda de a nu te plictisi.

Așteptarea era o rugăciune. Venea ceva. Și, dacă nu venea, însemna că nu am știut să așteptăm.

Fața ascunsă

Lumea era un sipet de bijuterii. Giuvaierele rămâneau rare, fiindcă omul luase cu japca din comoară. Uneori, mai țineam un diamant în fața ochilor. Pământul căpăta atunci strălucire. Inima bătea mai repede, mintea se îmbogățea cu o imagine.

Animalele sălbatice erau pasionante fiindcă nu se vedeau. Nu-mi făceam iluzii, misterul lor nu putea fi dezlegat. Aparțineau unor origini de care biologia ne îndepărtase. Umanitatea noastră le declarase război total. Eradicarea era aproape pe sfârșite. N-aveam nimic să le spunem, ele se retrăgeau. Am ieșit învingători și, curând, noi, oamenii, vom fi singuri, întrebându-ne cum de-am putut să facem curățenie atât de repede.

Munier îmi oferise modalitatea de a ridica un colț al vălului ca să contemplu hoinăreala acestor prinți ai planetei. Ultimii leoparzi, ultimele antilope tibetane și ultimii onagri supraviețuiau hăituiți, constrânși să se ascundă. A zări o astfel de sălbăticiune însemna a contempla o ordine foarte frumoasă, azi dispărută: pactul străvechi al lor cu oamenii – unii văzându-și de supraviețuirea lor, ceilalți compunându-și poeme și inventând zei. Dintr-un motiv inexplicabil, eu și

Munier simțeam nostalgie față de acel vechi jurământ. „Tristă fidelitate față de lucrurile căzute.”[1]

Pământul fusese un muzeu sublim.

Din nefericire, omul nu e un conservator.

Pânda cere să fii mereu cu sufletul la gură. Acest exercițiu mi-a dezvăluit un secret: întotdeauna ai de câștigat atunci când butoanele de reglaj ale propriei frecvențe de recepție sunt date la maxim. Niciodată nu mai trăisem într-o vibrație a simțurilor atât de acută ca în acele săptămâni petrecute în Tibet. Odată ajuns acasă, voi continua să privesc lumea cu ochi mari și să-i scrutez zonele de umbră. N-are importanță că leopardul nu va mai fi la ordinea zilei. A sta la pândă este un mod de a te comporta. În felul acesta, viața nu trece ca și cum nu s-ar întâmpla nimic. Putem sta la pândă sub teiul din fața casei, urmărind norii pe cer, sau chiar la masă cu prietenii. În lume se întâmplă mai multe lucruri decât credem.

Avionul, marele vehicul! Cel de dimineață ne-a dus la Chengdu. Léo citea, Marie se uita fix la Munier, care privea pe hublou. Iubirea nu înseamnă să privești „în aceeași direcție”. Marie medita la viitor, Munier își lua rămas-bun de la leoparzi. Eu mă gândeam la dragile mele ființe absente. De fiecare dată când se iviseră, leoparzii îmi oferiseră câte o fărâmă din ființele dispărute.

Orașul Chengdu, cu cincisprezece milioane de locuitori, este necunoscut europenilor. Pentru chinezi, e un oraș de mărime medie. Pentru noi, o matrice spermatică în genul coșmarurilor lui Philip K. Dick, cu becuri electrice care luminează străduțele unde carnea agățată de tarabe se reflectă în bălțoace.

La miezul nopții, mergeam prin mulțimea calmă, omogenă, care se unduia în valuri domoale. Ciudată imagine pentru mine, mic-burghez francez: o masă de civili, necompactată, mergea la pas, fără un antrenament militar, fără să i-o fi ordonat cineva.

A doua zi urma să ne întoarcem la Paris. Mai aveam doar o noapte de pierdut. Ne-am îndreptat spre parcul din centru. Munier ne-a avertizat:

— Acolo sus!

O bufniță speriată zbura spre parc, cu aripile lovite de bliț. Chiar și aici, Munier urmărea semnele sălbăticiunilor. Complicitatea unui om cu lumea animalelor face suportabilă șederea în cimitirele urbane. Le-am povestit lui Marie și Léo istoria naufragiatului polinezian Tavae, care plutise în derivă într-o barcă luni în șir prin Oceanul Pacific și contemplase zilnic planctonul adunat într-o găleată, ajungând chiar să converseze cu gângăniile microscopice. Exercițiul îl ferise pe naufragiat de confruntarea cu el însuși, adică de depresie.

A privi o sălbăticiune înseamnă a-ți lipi ochiul de un vizor magic. În spatele ușii, lumile ideale. Niciun cuvânt nu le poate traduce, niciun penel nu le poate picta. Putem doar să captăm o scânteiere. William Blake în *Proverbs of Hell*: „Chiar nu înțelegi că cea mai mică pasăre care despică aerul este o lume imensă de încântări închisă pentru cele cinci simțuri ale tale?”. Ba da, William! Eu și Munier înțelegeam că nu înțelegeam. Și asta era suficient ca să ne bucurăm.

Uneori, nici măcar nu era nevoie să vezi animalele sălbatice. Simpla evocare a existenței lor era deja un balsam. Descriind spectacolul elefanților care aleargă liberi în savana africană, deportații din lagărele morții se susținuseră moral,

așa cum povestește Romain Gary la începutul romanului său *Racines du ciel*[*].

Am ajuns în parc. Bâlciul era reușit. Călușeii se învârteau cu viteză, difuzoarele pulsau, aburii gogoșilor învăluiau jocurile de lumini. Chiar și Pinocchio ar fi fost dezgustat. De pe panouri nu lipseau mesajele propagandei de partid. Poporul chinez pierduse pe ambele planuri. Politic, suporta coerciția socialistă. Economic, se rotea în mașina de spălat rufe capitalistă. Era curcanul cu două capete al farsei moderne, cu ciocanul și algoritmul pe steag.

Ce loc le rămâne bufnițelor într-o lume de lasere? Cum să se întoarcă leoparzii în această ură mondială față de singurătate și tăcere, ultime bucurii ale nefericiților?

Dar, la urma urmelor, la ce bun aceste angoase? Avem uși rotative admirabile și înghețată. De ce ne-am plânge? Bâlciul continuă, de ce să nu ne alăturăm lui și ce importanță ar mai avea jivinele dacă avem sarabanda?

Munier ne implora să ieșim din parc. Hărmălaia aceea îl călca pe nervi. Totuși era destul de rezistent. Ieșind pe poartă, a arătat cu degetul spre cer: „Priviți luna!”. Era lună plină. „E ultima lume sălbatică pe care o mai putem vedea cu ochiul liber. În parc nu se zărea din pricina ghirlandelor.” Nu știa că, un an mai târziu, chinezii aveau să lanseze un robot pe fața ascunsă a lunii.

Terminaserăm cu Pământul.

Universul urma să afle acum ce este omul.

Umbra se răspândea.

Adio leoparzi!

1. Victor Hugo, *Pedepsele* (n.a.).

* *Rădăcinile cerului*, traducere de Sanda Oprescu, RAO, București, 2008 (n.tr.).

Fotografiile faunei tibetane făcute de Vincent Munier cu ocazia numeroaselor sale incursiuni pe platoul înalt sunt publicate în albumul *Tibet minéral animal*, apărut la Editura Kobalann (cu poeme de Sylvain Tesson).